Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

5053
5054
5055
9(47)925)
П-95

ՌԻՉ ՊԼԱՍ

ԵՂԵՐԳ

ՎԻՔԹՈՌ ՀՒԿՈՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

ՀԱՃՈՒԹԵԱՄԲ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՔԱՂԱՔԱՑԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1873

84

ՌԻՒՅ ՊԼԱՍ

ԵՂԵՐԳ

ՎԻՔԹՕՈ ՀՒԿԱՕՅԻ

A. DEVEJIAN LIBRARY
NEW YORK
Ա. ՏԷՎԷՃԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՅԱԾ

ՌՈՒՍԻԵՆԵՆԱՑ

ՀԱՃՈՒԹԻԱՄԲ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
ՔԱՎՃԱՖԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
1873

7095

7453-57

Н

ԻՐԱԽՈՒՆՔ ՎԵՐԱՊԱՀԵԱԼ

A Monsieur VICTOR HUGO

à Paris.

Maître,

Permettriez-vous à un oriental de communiquer à ses compatriotes quelques lueurs de Votre éclatant génie, en l'autorisant à traduire, en langue arménienne, l'une de vos œuvres immortelles, RUY BLAS?

Le traducteur se glorifierait de cette marque de Votre sympathie pour ses frères Arméniens, qui jadis brillèrent dans un coin de l'Orient, au pied du mont Ararat, berceau de l'humanité; mais qui, tombés depuis, hélas! en léthargie, ouvrent enfin des yeux ravis au soleil de la civilisation française dont ils reconnaissent en Vous, Maître, le rayonnement le plus resplendissant.

Votre admirateur sincère et dévoué,

ROUSSIGNAN

Constantinople, Péra.
29 ventôse 1873.

Աղ Ֆիար Վ. Իֆֆօու Հիկօ,

ի Բարիզ.

Վ'ար պետ,

Կը ներկք արեւելցոյ մը Ձեր փայլակնացայտ հանճարին նշոյլ մ' հաղորդել իր հայրենակիցաց, հրատուաւ շնորհիւով 'յարմնին բարբառ թարգմանելոյ Ձեր անմահ գործերին մեկը՝ ՈՒԻՑ ՊԼԱՍ։

Փառք անձին տի գրէ թարգմանիչն զոր Ձեր հանճարեղութեան այդ նշանակը փասն իր համարգի հոչակացնել Հայկազունն, որ մերթ փայլեցաւ Ընդհիր 'յանկիրն, առ առորոտով Արեւելեան լերին՝ օրրան մարդկութեան. բայց որ՝ ընկղմեալ յայնմհետէ՝ առաջի՝ ի քուն մեռելութիւն. կը բանան հոսկ այդ արտեհասն գմայլ ընդ պայծառ արեւ Փռանկի աշխարհիկըրթութեան, 'զորոյ ի Ձեզ իսկ կը տեսանեմ՝ վ'արպետ, յոյժ գեղաձաձանչ ճառագայթումը։

Ընկերակ հիացօղ Ձեր եւ անձնուէր

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

Կ. Պօլիս, Բերա.
29 Մարտ 1873.

A Monsieur ROUSSIGNAN,

à Constantinople, Péra.

Votre noble et éloquente lettre me parvient, Monsieur, fort en retard ; je la reçois aujourd'hui et j'y réponds immédiatement.

J'aime l'Orient, vous le savez, et mes yeux se tournent souvent vers ce pays de l'aurore. Je serai charmé de votre traduction de RUY BLAS *en arménien, et je vous autorise à la publier.*

Si la vente produit un bénéfice, fixez ma part d'auteur à la somme qui vous paraîtra juste et donnez-la aux pauvres.

Croyez à ma sympathie cordiale.

VICTOR HUGO

Guernesey, Hauteville house.
4 messidor 1873.

Աո Տիար ՌՈՒՄԻՆԵԱՆ,

ի Կ. Պոլիս, Բերա.

Զեր սգալիս եւ սկրծախօս նամակը՝ Տիր, խիստ ոչ ձեռս հասաւ. այսօր ընկալայ եւ անմիջապես կը պատասխանեմ:

Կը սիրեմ՛ ես ՚զԱրեւելք, գիտեր արդեւ, եւ աշխ առեալ կը դառնայի դէպ այդ երկիրն արշալոյս: Սխրալի է ինձ տեսնել ՌԻՑ ՊԼԱՍ *իւ արուեստից ծաղկեալութիւնը եւ ի՛ պոլսեցիս՛ զոր Ձեզ տպագրութեան ի լոյս ՚զայլն ընծայեցոյ:*

Ինձ ցաւատա՛ր արդիւնք չեղեր, որոշեցիր դուր ձեզիկն՝ ինձ որ արդար կը դատիք՝ իմ՛ հեղինակի չափ ես տոկը ՚զայլն աղբատաց:

Հաստատագի՛ր իմ՛ արուագին հաճախրտութեանս:

ՎԻՔԹՕՌ ՀՒԿՕ

Կէռնէզէ, Հօթվիլ Հաուզ.
4 Հնձար 1873.

A Monsieur VICTOR HUGO,

à Guernesey, Hauteville house.

Maître,

Il me tarde de Vous exprimer mes sentiments de gratitude pour la bienveillance avec laquelle vous m'avez accordé l'autorisation de publier RUY BLAS *traduit en arménien. Je suis heureux de pouvoir joindre aujourd'hui à mes remerciments le premier exemplaire de cette traduction que j'ai l'honneur de Vous présenter.*

L'unique stimulant qui m'a fait entreprendre ce travail aussi difficile qu'attrayant, a été le désir d'illuminer mes nationaux de quelques reflets de Votre brillant génie; j'ai l'espoir d'initier en même temps nos jeunes générations aux mystères de l'art, en leur communiquant la leçon du maître dans l'une des œuvres sublimes de l'école moderne, par Vous si glorieusement créée. Aussi le traducteur, se modelant sur le noble exemple de l'auteur, abandonne-t-il tout le bénéfice matériel à la destination que vous lui avez généreusement indiquée.

Je me fais gloire de publier, en tête de l'ouvrage et en regard de ma demande, Votre gracieuse autorisation, qui rehaussera, par le grand prestige de l'auteur, l'humble mérite du traducteur.

Touché de la sympathie cordiale dont vous voulez bien m'honorer, illustre Maître, il m'est doux de Vous réitérer le témoignage de mon admiration et de mon dévouement.

ROUSSIGNAN

Constantinople, Péra.
16 thermidor 1873.

Ո՛ն Տիար ՎԻՔԹՈՒ ՀՒԿՕ ,

ի Կեռնեզք , Հօմիլիի հասոգ .

Վա՛սպեա .

Վեձոյ ոևիսի՛ ապատպատել իմ՛ շնորհապարտ զգացմունքս այն սիրալիր ժոմիոյն հատոր որով հաճեցար ինձ պատուական՛ շնորհել ՈՒԳՈ ՊԼԱՍ *իւր հայ թարգմանութիւնն ի լոյս ընծայելոյն : Երջանիկ եմ՛ կցորդել կրնալով այսօր իմ՛ շնորհակալութեաց՝ այս թարգմանութեան առաջին օրինակը , զոր պատիւ ի ինձ Ձեզ մատուցանել :*

Որքան հրապուրիչ այնքան դժվարին այս աշխատութեան իւ ձեռնարկութիւնը ընծող միտք շարժառիթը՝ Ձեր շողոքորթի հանճարին ցոլմունք՝ զազգայինքս յոտնատրելոյն իրձի եղած է . յոչ ոևիսի՛ եւ միտնգատւոյն պրեստոյին զաղտնիքաց միջատնութիւնը ընել մեր նորահաս գրիչներէն , Ձեր շրեղագոյն առեղծած արդի դպրոցին գերազոյն գործոց մեկնող մէջ՝ վարպետին դասը հատորելով անոնց: Յետոյ թարգմանիչը՝ տարազով՝ գինքը հետևանկին ազգին գաղափարին վրայ , կը լրէ ներմեղկի հատկայն արդիւնքը՝ այն նպատակին՝ զոր վեհանձնաբար ցուցիր դուք իրեն :

Պարծանօք կը հրատարակեմ՛՛ ի ծանօթս սրտակիս եւ բանիմաց իմ հայցատուծոյն՝ Ձեր շնորհալի հատնումը եւ արուեստագիրը , որ միայ կու տայ մեծ հետաքրքրի հետևանկին՝ որուն արժանեաց թարգմանչին :

Խոնարհապատեալ այն արուագին հատնակրումը ունենալ որով իւ պատուել կը չարենայիր՝ սկերտասիրայ Վարպետ , բաղդ է ինձ երկրորդել առ Ձեզ զգ հատատարիս իմ՛ հիացմունս եւ անձնուիրութիւն ;

ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

Կ. Պոլիս , Բերա .
16 Յունուար 1873.

ԲԱՂՈՒԱԾ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՅԱՒԱՋԱԲԱՆԷՆ

—

Երեք տեսակ հանդիսականներէ կը բաղկանայ թատրասէր հասարակութիւնը, նախ՝ կռնաչէ, երկրորդ՝ խոշնջէ, երրորդ՝ բուն իսկ ամբոխ ըսուածը։ Եղերդեցիկ (dramatique) հանդէսէ մը ամբոխին դրէթէ միմիայն խնդրածը՝ աբսէ է. կանայք անոր մէջ գլխաւորապէս բնտռածը՝ կէր է. խորհրդաց մասնաւորապէս անկէ ապաստածը՝ քէր է։

Եթէ ուշադիր մտօք ի դիմի առիլին հանդիսականաց այս երեք դասը, սա կը տեսնի. Ամբոխը՝ այն աստիճան սիրահար է արարքին որ՝ ի հարկին զանց կ'ընէ բարքն ու կիրքը (*)։ Կանայք՝ որոնց համար արարքն ալ քիչ չատ հետաքրքրական է, այնքան մտայատ են կրից արտահայլութեանց որ՝ քիչ կը զարնէ աչերնուն բարուց նկարագիրը։ Իսկ խորհրդք՝ այնչափ ախորժ ունին բարք տեսնելու այսինք մարդոց կենցաղավարութիւնը թատրաբեմին վրայ որ՝ եղերդեցիկ հանդէսին մէջ կիրքն իրը բնական պատահար ինչ յօժարամիտ ընդունելով հան-

---

(*) Ա. յոնքն ոճը։ Զի եթէ արարքը կրնայ խիստ շատ անդամ նոյն իսկ արարքով բացայայտվիլ, կիրքն ու բարքը՝ խիստ քիչ բացառութեամբ՝ խօսքով միայն կը բացայայտվին։ Արդ՝ խօսքն է թատեր մէջ ոճը, ճիշդ ու ամփոփ և անտարտամ խօսքը։ Երբ անձինք խօսին ինչպէս պէտք է որ խօսին, ոճը բաւական է և գոհացուցիչ։

դերձ, գրչեմէ նեղութիւն կ'ըզգան անոր ընթացքէն արարքէն։ Ասոր պատճառն այն է որ՝ ամբոխին զգայողութ (1) կը սիրէ, թատեր մէջ մանաւանդ. կինը՝ զգացմունք (2). խորհողը՝ մտացմունք (3)։ Ամենքն ալ հաճոյք մը կը ընտռնեն. բայց սըվենք՝ աչաց հաճոյքը, սըվենք՝ ականջի հաճոյքը, եւ նըվենք՝ մտքի հաճոյքը։ Ասկէ՝ մեր թատրաբեմին վրայ, երեք տեսակ պրակ (4) իրարմէ տարբեր. մէկը գունեղիկ եւ տաղերին, միւս երկուքն երեւելի եւ գերագոյն, բայց երեքն ալ պիտոյք մը կը յագեցնեն. դաշնեւորդը (5) ամբոխին համար. կանայց համար՝ կրից թարգման ողբերգը, խորհրդոց համար՝ մարդկութեան նկարագիր կատակերգը։

— Ըսենք անցնիլնի, մենք՝ սոյն տեսութեամբ վճռօղական քան մ' հաստատելու յաւակնութիւն (6) չ'ունինք հոս ամենեւին, եւ կ'աղաչենք զընթերցօղն իր կռմիճն սեղմել մեր խորհրդածութիւնքն այս մասին որչափ կարելի է սեղմել։ Ընդհանրութեանց մէջ միշտ ընդունված են քացառութիւնք. գիտենք խիստ աղէկ՝ թէ ամբոխ ըսվածն այնպիսի ընդարձակ մեծ բան մըն է որոյ մէջ ամէն տեսակը կը գտվի. դեղեցկին քնազդը (7) ինչպէս միջակին ճաշակը, խելականին սէրը ինչպէս հասարակին ախորժը. գիտենք եւ նմանապէս՝ թէ ամէն ողջամիտ խորհօղ պէտք է կին ըլլայ սրտի փափուկ կռմիճին. եւ ոչ անգիտանանք նաեւս թէ՝ չնորհիւ այն խորըրդաւոր օրինաց որ սեռերն իրարու կը կապէ հոգւով ալ այնչափ որչափ եւ մարմ-

---

(1) sensation. (2) émotion. (3) méditation. (4) œuvre ou pièce théâtrale (5) mélodrame. (6) prétention. (7) instinct.

նով, չաւ անգամ կին մը միանգամայն եւ խորհող մ'ալ է։ Ձայս հաստատելէն ետքը՝ եւ աղաչելով մանաւանդ 'ղընթերցօղն որ չ'ընծայէ նա եւ առկէ ետքն ընելիքներուս ալ խիստ բացատրական նշանակութիւն, անցնինք այն քանի մը իօսից որ մընաց ընել եղերգեցիկ արուեստին վերաբերեալ։ —

Վերյիշեալ երեք տեսակ հանդիսականաց վրայ ալ ոք նեռել ուզէ լրջին հայեցուած, ակնեռ կը տանի թէ երեքն ալ իրաւունք ունին։ Կանայք իրաւունք ունին յուզիլ ուզելու. խորհօղք իրաւունք ունին ուսանիլ ուզելու. ամբոխն անիրաւ չ'է զուարճանալ ուզելով։ Սոյն այս ակնեռ ընծայութիւնէն կը մակաբերվի եղերգին օրէնքը։ Արդարեւ, յայնկոյս այն հրեղէն ցանկին՝ որ Թատեր կանթեղաշարքը կ'բաժնէ եւ որ կ'անջըրպետէ 'զիակական աշխարհն իտէական աշխարհէն, բարքեր՝ որ ըսել է մարդիկ՝ սոեղծել եւ 'զանոնք արուեստին ու բնութեան զուգադիր պայմաններուն մէջ տալ կենցաղավարել. այս մարդոց մէջ, այս բարքերուն մէջ նեռել այնպիսի կիրքեր որք կը զարգացնեն 'զանդիններն ու կ'այլակերպեն 'զանդիններըը, եւ վերջապէս՝ այս բարուց ու կրից իրարու բախումէն նախախնամական մեծ օրինօք դուրս հանել ցայտեցնել մարդկային կեանքը, այնինքն այնպիսի եղելութիւններ, դէպեր մեծ, վոքր, ցաւալի, կատակային, ահեղ, որք կը պարունակեն սրտի համար այն հաճոյքը որ չահ կը կոչվի, եւ մտքի համար այն դասը որ բարոյական կը կոչվի. ա՛ւ է եղերգին նպատակը։ Ռեբեին եղերգը բաժնուած է ոչ երգին՝ կրից նկարագրութեան կողմէն, եւ կատակերգին՝ բարուց

նկարագրութեան կողմէն։ Եղերքը արեւուն այն երրորդ մեծ ձեւն է որ ընդունել կը պարտինէ իր մէջ ու կ'արդասաւորէ 'ղերկու առջինները։ Քօռնէյլ եւ Մօլիէռ անկախ կը մնայէն իրարմէ եթէ շէքսպիր չ'ըլլար միջեւնէն՝ տալով իր ձախ ձեռքը Քօռնէյլայ եւ աջը Մօլիէռայ։ Սոյն կերպով՝ կառավարչին ու ողբերգուին երկու նեցուկ չիւրքն (électricité) իրարու կը հանդիպէին, եւ անկէ ցայտած կայծակը՝ եղերքն է (*)։

Ա.յսպէս հաւկցած է միշտ, եւ այսպէս մեկնելով եղերգին սկիզբը, օրէնն ու նպատակը՝ հետզհետէ հետէ է ինքզինքը խաբել իր կարօտութեան փոքրկութեանն ու իր խելքին կարճութեանը վրայ։ Հոս իր սահմանածը՝ պիտի չը հաւկըցվի, իր ըրածը չ'է՝ այլ ընել ուզածն է։ Ինչ որ իրեն չուկիտ (point de départ) եղած է՝ 'զայն ցուցնել կ'ուզէ, եւ ուչ այլ ինչ։

Ա.յս ընդհանուր խոչնդոտին՝ (**) որ ըստ մեզ բովանդակ արեւսոր կը պեկավարեն, անցնինք այն մասնաւոր խոչից մէկ քանիներուն 'զոր կըլսնայ յարուցանել ուշադիր դիտողութեան մէջ այս Ռ-յ Պլաս եղերգը։

Եւ նախ՝ խնդրին կողմերէն մէկը միայն ձեռք առնելով, խնամասիրական պատմութեան դիտակետէն նայելով, ինչ է այս եղերգին միտքը, ինչ ըսել կ'ուզէ. — բացատրենք կարճառօտ։

(*) Ուսոի ոգին ու կառոյկին զուգաւորութիւնէն ծնեալ ու արեւսոցէն դրուագեալ այն զուարճախառն թախծութիւնն ազդօղ պրակն է էղէրգ կոչածնիս 'զոր եւրոպացիք պոռմ կը կոչեն։ (Ծոն. Թարգ.)

(**) Խոչ լատին բառը գաղղիոր բառին հետ իրր հոմանիշ կը գործածէ Թարգմանիչը։

ժէ դարուն վերջերը Սպանիոյ ողբալի վիճակին վրայ նեուլած արտ հայուած մըն է :

Չեղծմունք վերջին աստիճան հասած . միապետութիւնը կործանելու վրայ . ամրօղ հարստութիւնը (1) կը մարի . օրինաց յարդը կը կորսնի . աշխարհավարական (2) միութիւնը վշուր վշուր կ'ըլլայ ինճուց (3) քաշկռտուքներէն : Ազնուականութիւնը լուծվելու երես բռնելով երկուքի կը բաժնվի : Առաջնակց (4) մէկ մասը՝ ել փառասիրութեամբ եւ ինքնասիրութեամբ , կ'ուզէ աւելն գործ եւ պաշտօն իր ձեռքն անցնել , եւ պարապային օգուտ քաղելով՝ անձիւր իր անձնական բախտն հոգալ կը նայի հանրական դժբախտութեան մէկ անկիւնը : Եւ քանդի այսպիսի եսասէր (5) անապարծ ու ամբարտաւան կեանքի մը առաջին պայմանն է աներեսի բնական զգայնանց մոռացում, կը կամշոտի (6) մարդ ու չը կրնար հանդուրժել աներեսիւքը ընդդիմութեան մ' իր կամաց , կը գաղանանայ վերջապէս մարդկային բարքը , եւ երբ չնորհանքում (7) մը պատահի , ճիւաղական ինչ մը կը գոյանայ անկեալ պալատականին վրայ եւ մարդն ի դէպ կը փոխվի :

Խակ ազնուականաց միւս կէսը՝ էն աղէկն ու լաւագոյն ծնեալը , գործերէ հեռանալով՝ իրենց երկիրներուն ու հողերուն մէջ գղեակներն ու պալատներն կը քաշվին , կերուխումի եւ աներեսի տեսակ սերմանաց (8) ու զեղխութեանց (9) կու տան ինք-

---

(1) dynastie. (2) politique. (3) intrigue. (4) gentilhomme de la cour. (5) égoiste. (6) devenir capricieux. (7) disgrace. (8) luxe. (9) débauche.

ինքնին : Չաուերն ունեցածնին եւ չունեցածնին ալ վաճառելով պարտքերու տակ կ'ընկնին : Աղքատ սեպուհը (1) լքված ամենէն եւ երես դարձված, կ'երթայ կը մուծվի ու կ'անհետի ամբոխին մէջ, այն աղօտ բաղմութեան մէջ 'զոր մինչեւ յ'այն օր հազիւ հետեւանց նչմարած էր իր ոսկի տակը : Ա'լ չ'ունի ոսկի բայց ունի այն չունեւորաց հարստութիւն՝ արեւը : Վերջապէս՝ դառնալով, հովկուներու (2), արիկայից եւ աւազակաց հետ կը խառնվի, անոնց հետ կը նստի կ'ելլի բայց առանց դժնդակ մասնակցելու անոնց արարից : Միշտ բարեսիրտ, քաջ եւ արամիտ՝ կարծես խառնուրդ մըն է բանբասեղծի, հովկուլի եւ սեպուհի. ամեն տեսակ արկածներու մէջ կը մտնի կ'ելլի երբեւ թախտախնդիր. ամեն բանի վրայ իմաստասիրապէս կը ծիծաղի միշտ անհոգ ու միշտ զուարթ. իր ձեւերուն մէջ մարքիսական ցոփ ժըռութիւնը վայելուչ ինն կերպով զուգախառնելով կը տեսնի բոշայական (3) լրբութեան հետ : Արտաքուստ պղծեալ բայց ներքուստ անարատ. եւ ապրելականէն իր քով միայն իր պատիւն է մնացած 'զոր կը պահէ, իր անունը 'զոր կը թաքցնէ, եւ իր սուրը 'զոր կը ցուցնէ :

Սպանիոյ պատմութեան մէջ տեսած այս կերկնական պատկերն է հեղինակին նկարել փորձածը առաջիկայ երեսպով, բայց հեռի է կարծելէ թէ յաջողած ըլլայ : Իր մտքին մէջ՝ այն առեղծ սպանելոյ պղնձեակնոց 'զառաջին կէսը անձնատրեալ ու ներկայացնէ Տօն Սալուֆ, եւ 'զերկրորդ կէսը

---

(1) seigneur. (2) gueux. (3) zingaro ou gitanos.

Տօն Ակզար , իրարու հօբրորդիք՝ (1) ինչպէս որ ի-րենք ալ կը խոստովանին ։

—Հա՛ ինչպէս եւ ուր որ ըլլայ , 1695 ին ա-տեններն ապրող քասթիլլական ազնըւականաց ուրուագիծը քաչած տեսնիս , յայտնի է անտա-րակոյս որ մէկզի կ'առնունք անոնց մէջէն այն հաղուագիւտ բայց մեծարելի բացառութիւնքը ։

—Շարունակենք ։

Փնտռելով միշտ այդ միապետութիւնն ու այդ թվականը , այդպէս երկուքի բաժնված ազնըւակա-նութեան վարուը կը տեսնենք սուսերին մէջ բան մը կ'երեւայ , մեծ , նահատ ու անծանօթ բան մը . ասի ժողովուրդն է ։ Ժողովուրդը՝ որ ունի 'զա-պադայն բայց չ'ունի ըղնեւրկայն . ժողովուրդը՝ որը , աղքատ , ուժեղ եւ ուշեղ , խիստ վարն է մնացեալ , խիստ վերը կը ցանկայ . կրելով կռնը-կին վրայ սարսուռեան դրոշմը եւ սրտին մէջ հան-ճարին յղութիւնը . ժողովուրդը՝ յեսին ծառայ մե-ծամեծաց , ապառաժոր աւազայ , բայց սիրահար այն միակ դէմքին որ ապահանակալ ընկերութեան մէջեւ իրեն համար կը ներկայացնէ՝ հնայիսրիկ ճառագայթմամբ՝ 'պիշխանութիւն , 'զորսմութիւն եւ բարգաւաճութիւն ։ Ժողովուրդը՝ Ռէյ Պլան է ։

Արդ այս երեք անձանց վերեւը՝ որք սոյն

---

(1) cousin. – Բառ դաւառական որպէս և Հօբրորդի, բար-դեալ Հօբար և Հօբար (oncle) բառերէն , որոց և նուազականքն իսկ ազգային սովորութեամբ ընտանի բարբառներու մէջ կը լսվին տեղ տեղ՝ գիւղական ոճով և խիստ անուշ՝ մորց ու մանկանց բերան՝ Հօբրիկ , Հօբրիկ (petit oncle) , Հօ-րիկ , Հօ-րիկ (petite tante) , և նոյն նմանն են Հարիկ , Հարիկ , Հո-րիկ , աղբրիկ , Երիկ , Նիկ փաղաքշական բառերուն ։ (Յ. Թ.)

նկատմամբ երեք եղելութիւն կը կենդանացնեն հանդիսականին աչաց, եւ այդ եղելութեանց մէջ բովանդակ սպանիական միապետութիւնը ժէ դարուն մէջ, այդ երեք անձանց վերեւը՝ կ'ըսենք, կայ լուսապայծառ ամբիծ արարած մը, կին մը, թագուհի մը: Իրրեւ կին՝ ապերջանիկ, քանզի ամուսնացեալ ըլլալով այր չ'ունեցածի պէս է. իրրեւ թագուհի՝ ապերջանիկ, քանզի թագաւոր չ'ունեցածի պէս է. էնի (1) ծռեր դէպի անունք որ իր վարեն են՝ թագաւորական գիծով ու նաեւ իսկ գուցէ կանացի իմն բնազդով, վար կը նայի յօրժամ Ռէյ Պլաս՝ ժողովուրդը՝ վեր կը նայի:

Հեղինակին աչքին՝ եւ առանց ուրանալու այն երկրորդական անձանց կողմէն ճշմարտութեան բերած բաժինը, այս չորս դէմքերը սոյն օրինակ խմբեալ հակիրճ կը բովանդակեն 'զայն կարկառուն (2) կէտերը 'զոր կրնայ ընծայել իմաստասէր պատմաբանին տեսութեանը սպանիական միապետութիւնն առկէ հարիւր յիսուն տարի առաջ: Ա.յս չորս դէմքոց քով կրնայ դրվիլ՝ կը կարծվի՝ հինգերորդ մը, Շառլ Բ թագաւորինը: Բայց պատմութեան մէջ ինչպէս եւ եղերգին մէջ Սպանիոյ Շառլ Բ դէմք չ'է այլ առանձր մը:

Այդ վրիպանք ըսել՝ թէ մինչեւ հոս ինչ որ ըսինք չ'է ամենեւին Ռէյ Պլասին բացատրութիւնը. այլ պարզապէս անոր մէկ կողմէն նայվածք է: Ա.յն մանաւանդ տպաւորութիւնն է 'զոր կը թողու այս եղերգը՝ եթէ ուշադրութեամբ կարդացվիլ արժէ,

---

(1) Elle -էլ՝ իբր իգական դերանուն անձնական, և ան՝ իբր արական կը գործածէ թարգմանիչը: (2) saillant.

այն ծանր ու կշռադատ մտքին մէջ որ՝ զանի գինել ուզէ՝ զոր օրինակ՝ խմաստասիրական պատմութեան դիտակետէն։

Բայց որչափ ալ պզտիկ ու չնչին ըլլայ այս երեսը, ինչպէս աշխարհիս մէջ ամէն բան, ունի եւ շատ ուրիշ նայուածներ եւ կրնայ շատ ուրիշ կերպերով ալ նկատուիլ։ Ինչպէս լեռ մը՝ շատ տեսքեր ու նկարներ կրնայ տալ եւ խոէ մը։ Վեցած ու նայած տեղէդ կախում ունի առած տեսքդ ու նկարդ։ Ներվի Թող մեզի՝ միայն մտքերնիս յառակ ու ակնարկու հակըցուցած ըլլալու համար, խիստ չափազանց փառասիրական բաղդատութիւն մը. Քոօա որ Ֆէչհէռի կողմէն տեսած Սպիտակ–Լեռը չը նմանիր բնաւ Սալանչի կողմէն տեսած Սպիտակ–Լեռան. սակայն միշտ նոյն Սպիտակ Լեռն է տեսածդ։

Նմանապէս՝ խիստ մեծ բանէ մը խիստ պզտիկ բան մ'ընկնելով, այն եղերքը՝ զորոյ ցուցինք պատմական խնասը, բոլորովին տարբեր տեսք մը կ'ընծայէ եթէ բարձրադոյն եւս դիտակէտ մը նայիլի՝ տակ մարդկական դիտակէտէն։ Յայնժամ Տօն Սալոմի կ'ըլլայ բացարձակ եսութիւն, անհանդիստ մտասանջութիւն. Տօն Մէզար՝ անոր ներհակը՝ կ'ըլլայ անշահախնդրութիւն ու զուարթ անհոգութիւն. Ու Պլասաց վրայ կը տեսնենք հանճար եւ ցանկութիւն՝ ընկերութիւնէն ճնշված եւ այնքան աւելի բարձր սցցած որքան ճնշումն է սաստիկ. Թագուհին՝ հուսկապէս, այն առաքինութիւնն է որուն ական կը փորէ ձանձրութիւնը։

Լոկ գրադիտական դիտակէն՝ այս խոչն ամանկ կեցածին պէս՝ Ու Պլաս մականուանեալ,

կը փոխէ դարձեալ իր տեսքը : Աբեսաղոմն եռեակ վիհատոյն ձեւերը մարմնացեալ ու տմխտիեալ կ'ի- բեւան անտ մէջ : Տօն Սալամի կ'ըլլայ եղերդ . Տօն Սէզար՝ կառավերդ . Ուլ Պլան՝ ողբերդ : Եղերդը կը կազմէ կը կառկըռէ 'զարարքը . կառա- վերդը մէջ կ'ընկնի 'զանի խառնաչփոթ կը կընճռոտէ . ողբերդը կու դայ դանկի պէս 'զանի կը կոխէ կը նետէ :

Սակն այս տեսքերուն ամենքն ալ ճիշտ ու ճըշ- մարիտ են , բայց մէկն ալ ամբողջ չ'է . բացատ- ձակ ճշմարտութիւնը զորձքին բովանդակին մէջն է : Թող ամէն մարդ զանէ հոն իր բնաւորը , եւ բանաստեղծը՝ որ չ'է իսկ օրուան ինքզինքն այդ յուսալ , կրնայ կ'ըլլայ 'զիւր նպատակը :

Մէկ բառով , Ուլ Պլասէն իսաստասիրական նիւթը՝ ժողովուրդն է լուսադէն ու բարձրադէն վիճակաց ցանկացօղ . մարդկական նիւթը՝ այր մըն է որ կին մը կը սիրէ . էղերդական նիւթը՝ ազա- ատաւոր մըն է որ թագուհի մը կը սիրէ : Ամէն ամ- բոխն որ բազմութեամբ կը խոնի ամեն իրիկուն այն պրակին առջեւ , վասն զի ի Ծատաս երթէք հասարակաց ուշադրութիւնն հետակայ ու անուար- բեր չ'է կեցած մատուրական ջանիկ ու ճգանց առջեւ՝ որ եւ ըլլան այն ջանք ու ճգունք , ամ- բոխը՝ կ'ըսեմ 'զայս էտքի նիւթը միայն կը տես- նէ Ուլ Պլասէն մէջ , էղերդական նիւթը՝ ազատա- ւորը , եւ իրաւունք ունի :

Ինչ որ ըսինք հոս Ուլ Պլասէն հասարի անվի- ճելի կը թըւի մեզի նաեւ որ եւ է երկասիրութեան հասար : Վարպետայ մեծարելի գործքերն իսկ ա- ամենատար յատկութիւնն ունին որ աւելի կոպիտ

ունին, աւելի տեսքեր կ'ընծայեն զիւներու քան ուրիշներուն: Թառթէֆ կը ծիծաղեցնէ՝ զմանք եւ՝ զմանք կը դողացնէ: Թառթէֆ՝ ընտանի օձն է. կամ կեղծաւորն է. եւ կամ կեղծաւորութիւնն է: Օթէլլօ՝ ոմանց համար՝ սեւամորթ մըն է որ ըսպիտամորթ մը կը սիրէ. ոմանց համար ալ՝ չատ բախտաւոր մըն է որ կին առած է իրեն արժանաւոր մը. մէկ կողմին համար՝ նախանձոտ մըն է, միւս կողմին համար՝ նախանձն է: Եւ այս տեսութեանց զանազանութիւնը բան մը չը պակսեցնէր չէնքին հիմնական միութենէն: Արդէն բաւած ենք ուրիշ տեղ. Հարկ ոսոց միակ բուն:

Բարիզ, 6 Մայիս 1838:

ՈՒԽՏ ՊԼԱՍ

ԵՂԵՐԳ Ի ՀԻՆԳ ՀԱՆԴԷՄ

Ա Ն Ջ Ի Ն Ք

ՌԻՑ ՊԼԱՍ
ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ ՊԱԶԱՆ
ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ ՊԱԶԱՆ
ՏՕՆ ԿՈՒՌԻՏԱՆ
ՔԱՄԲՕՒԼԱԼ ԿՈՄՍ
ՍԱՆԹԱ–ՔՈՒԻՋ ՄԱՐՔԻ
ՏԼԼ ՊԱՍԹՕ ՄԱՐՔԻ
ԱԼՊԱՑ ԿՈՄՍ
ԲՈՒԼԿՕ ՄԱՐՔԻ
ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԼԼ ԱՌԻԱՍ
ՄՕՆԹԱԶԿՕ
ՏՕՆ ԱՆՏՕՆ ՈՒՊԻԼԼԱ
ՔՕՎԱՏԼՆԿԱ
ԿՈՒՏԼԼ
ՍՊԱՍԱԼԻՈՐ ՄՐ (un laquais)
ԴԱՏԱՐԱՐ ՄՐ (un alcade)
ԲԱՐԱՊԱՆ ՄՐ (un huissier)
ԲՈՆԱՎԱՐ ՄՐ (un alguazil. – *տավտա*)
ՏՕՆԱ ՄԱՐԻԱ ՆԼՕՊՈՒԿԱՑ, ԹԱԳՈՒՀԻ ՍՊԱՆԻՈՑ
ԱԼՊՈՒՔԼՐԿԱՑ ԴՔՍՈՒՀԻՆ
ՔԱԶԻԼՏԱ
ՏԱԾՈՒՀԻ ՄՐ (une duègne)
ՄԱՆԿԱՒԻԿ ՄՐ (un page)

Տիկնայք, սեպտեմբեր, առանձին խորհրդարանք, մանկավիճներ, տաճառհիք, բռնավարք, պահապանք, բարապանք սենեկի և արքունեաց։

Ա. ՀԱՆԴԷՍ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ի Մարթիթ՝ ըղձաւորին պալատին մէջ Տանայէսյ արուեստը։ Ցնծալով Դ. ի ապրուստին կու ֆլեանան ծաշակով կամ կարապէտ ընձաղուտ։ Զաթ կողմը՝ ընդ պատուհան մը ասկեղծ շքեղ ջանակօտ ու մանր ապակիներով։ Երկու կողմեն ցած դուռ մը որ ներսէն օրհնաւանքուան կը տանի։ Խորը մեծ պախպահանաց ապակեայ անքրչելի մը ասկեղծ շքեղանաւ կօտ, որ լոյն ու նմանապէս ապակեայ պատուով մը կը բացուի երկայն ճեմելիտէ մը վրայ։ Ա.յս ճեմելիտէն՝ որ ներսէն մեկ կողմեն մինչև ծուռը կ'անցնի կ'երթայ, պատրաստակեալ է մեծամեծ վարագոյրներով, որ կ'ընկնին ապակեայ անքրչելին վերեն մինչ ի վար։ Սեղան մը, աթոռ մը, և ինչ որ պէտք է գրելու։

Տօն Սալոմի կը մտնէ յանկ պղպէ դռնեն՝ եռեւեռն ու պլաս և կատուկիլ, յետոյ սրկիվի մը ու այլեւայլ ձրաբաներ որ կարձես ծամբորդուհիեան մը հասար են։ Տօն Սալոմի սեա լուսիլներ հագած է։ Շատ բ յին ապեղի պալատական հագուստ։ Ոսկեգեղմը վիզը կոխած։ Սեա հագուստին վրայեն պերճ լօրիկ մը քաց կանաչ գոռնով, ոսկեճամակ և սեա լուսիլով կրկնեալ։ Մեծ պոպեանով մատ. ծերմակ փետրով խայր։ Կատուկիլ սեա հագած է և ոտի տարբ իր ապրեր։ Ուշ Պլաս ապահանեալ (1). բաճկոն ինկոտչոն. վերբակոս քապաինեալ կարծրը ասկերիլ. գլուխը բաց. առանց առուի։

(1) livrée.

Ա. ՀԱՆԴԷՍ

Ա. ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ, ԿՈՒՏԻԷԼ ԴԷՄ ԸՆԴ ԴԷՄ ՌԻՅ ՊԼԱՍ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ուր՝ պլաս, գոցէ գուռն, — բայց սա պատուհան։

(Ուր պլաս կը հնապանդէ, յետոյ՝ Տօն Սալոմեայ ակնարկութեանը վրայ խօսքի գառնէն կ՝ելլէ գոտեր։
Տօն Սալոմն կ՝երկայ դէպ ի պատուհանը)։

Դեռ ամենքն իւ քուն, — այդ մօտ է ծագումն։

(Յանկարծ կը գառնայ դէպ ի կոտիէլ։)

Ա՛հ, չանթի հարուած . . . ընկնու անկայուն,
Այո՛, կուտիէլ, իմ զօր զօրութիւն . —
Ձամբէն իս առանկ, ինչ, իս վրընտէն . —
Ա՛հ, մէկ աւուր մէջ առնն բան մէկէն
Կորսնցնեմ առանկ։ — Դէպն է դեռ գալոնի,
Բան չ՝ըսէս մարդու։ — Ընչին է պատճառն՝
Այո՛, տարփիկ մը՝ (1) եւ տարիքիս ալ
Իրաւ անվայել՝ կը խոստովանիմ,
Յիմար, խենդ գործ մը, — նաժըշտի մը հետ՝
Ոչինչ աղջիկ մը . գլխէ եմ հաներ,
Ի՞նչ կ՝ըլլայ եղեր . քանզի աղիճը (2)
Թագուհոյն քոյրն է, նէօպուրկէ անտի
Իր հետն է եկեր . գի չատ մ՝ինծի դէմ
Լացեր պոռչտեր, նաեւ 'գինւոյ պլուզը (3)

---

(1) amourette. (2) donzelle. (3) moutard .

Մինչեւ արքային սենեակն է հասնել ,
Ինձ հրաման կ'ընեն որ 'ղբաղասուհին
Կին առնում ինձի : Կը մերժեմ հրամանն
Ու իս կ'աքսորեն : Կ'աքսորեն այո ,
Եւ այնքան տարվան դժընդակ վաստակս ,
Ան երկուսն տարվան փառամոլ ճգդունքս ,
Եւ ցայգ ու ցերեկ անդուլ ուխտիւնքս .
Եա՝ որ արքունի դաստրաց համայն
Ահել նախատգին եմ եւ առեցեալ
Ջորոյ ոչ եւ ոք առանց սարսափի
Կարող էր առնուլ 'զանունն ի բերան .
Պաղատեան չըքեղ սան գլխաւորը՝
Ընդ որ բարձրայօն կը պարծիմ պարծանք .
Վարկս , իշխանութիւնս , բոլոր երդմներս ,
Ինչ որ կ'ընէի , ինչ որ ունէի ,
Պաշտօն , բարձ , պատիւ , համայնը մէկէն
Ի քթթել ական կ'ելլայ հինն ի վեր
Ամբոխին քահքահ ծիծաղից միջեւ :

ԿՈՒՏԻԼ

Դեռ ոչ ոք պիտէ , ակը իմ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԲ

Բայց վաղը ,
Աշխարհ ուր պիտայ . — մինք ճամբան ս'ելլանք :
Չ'ուզեմ ընկնիլ , չէ , այլ աներեւոյթ
Ելլալ կ'ուզեմ ես :

(Բառաչաբար էր պարբերօրէն կոճակները կը փակէ :)

—Ա՛, դու ալ իս միշտ
Քահանայի ս'պէս կը կոճկես . բաճկոնս
Անհնչուն կը սեղմես որ խեղդվիլ կու գայ

Վըրաս , սիրելիս ։ —

(կը նայի)

Ա՜հ , ես ալ անանկ
Փոս մը փորեմ որ , եւ առնեւրին
Յայտնի չ'ընելով , խորհրդով , մըթագին ,
Գեռնի տակ փոս մ'որ · — վըրնռվիմ մի ես ։

(կ'ելլէ ոտէ վրայ)

ԿՈՒՏԻԼ.

Ո՞ւստ է հարուածը , տէր ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՈՄ

Թագուհիէն ։
Բայց չէ տի թողում , կ'ուտիէլ , կը լսես ·
Տի հանեմ վրէժըս ես որ աչկերտդ եմ ։
Դու՝ որ օգնեցիր ինձ երկուսն տարի
Ու ծառայեցիր անցեալ իրաց մէջ ,
Դու լսե պիտես թէ մինչ ուր կը հասնին
Խոր ըստուերին մէջ իմ խորհուրդներըս ,
Որպէս կը պիտայ իր կիրթ ակնարկով
Քաջ ճարտարապետ մ'իր փորած հորին
Ճիշտ խորութիւնը ։ Կը մեկնիմ կ'երթամ
Ես արդ ի Ֆինլաս՝ իմ քաոթիլլական
Երկիրներուս մէջ , — եւ հոն կը խորհիմ ։ —
Աղջկան մը համար ։ — Դու գնա պատրաստէ
Ճամբու պիտոյքը · ժամանակ չ'ունինք ։
Ես քառ մ'ըսեմ նա խնդրին 'զոր պիտես ,
Ըստ բախտին , նայինք կու գայ մի դործիս ։
Հոս պետ մինչ իրկուն ես կը հրամայեմ ։
Դիտցիր որ ոխըս տի հանեմ անշուշտ ։
Ի՞նչպէս , չը պիտեմ · բայց սարսափելի

Կ'ուզեմ որ ըլլայ։ — Շուտ ըրէ իակոյն
Պատրաստվէ գընայ, ինծի հետ ուր գաս։ —
Բայց լուռ կաց։ Գընայ։

(Կոպէկ կ'ողջառնէ ու կ'ելլէ դուրս։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (կանչելով)

Ուշ պլաս,

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (խուրձ դառնէն նէրկայանալով)

Տէր իմ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ա՛լ պալատին մէջ չլ'ուր պառկիմ ես,
Ուսաի ձըգէ դու դէրանց բանլինեըն
Ու պառուհանաց քաշէ վեղկեըը։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (խոնարհելով)

Շատ աղէկ, տէր իմ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Իա նայէ քիչ մը.
Թագուհին հիմա կ'ուզ պատարագին
Տա ճեմելիքէն անցնելով ուր պայ
Իր պատուասեռնեական երթալու համար.
Երկու ժամէն դու հոն գալէ, Ուշ Պլաս։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Կը գամ իմ, տէր իմ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (պատուհանէն դուրս նայելով)

Կը տեսնեա տա մարդն
Հրապարակին մէջ որ պահապանաց
Թուղթ մը կը ցուցնէ ու կ'անցնի կ'երթայ.

Ականարկէ անոր՝ առանց խօսելու ։
Որ վեր գայ ինձ հոս . բայց նեղ առնդուղէն ։

(Ու՜յ Պլաս կը հնապանդէ . գօն Սալոմն կը շարառնակէ
անոր ցուցնելով ալ կողքի դռները ։)

Մեզ մինակ չը ձգած՝ նայէ դու մէյ մը
Ասիկանութեան մարդոց աս պառկած
Սենեկին մէջ թէ երեք պահանորդ
Բռնաւարքն արթուն են արդեօք թէ ոչ ։

(Կ'երթայ դռները կը մը կը քանայ , կը նայի ու կու գայ ։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Քընանան կու , տէր ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կամացուկ խօսէ ,
Հեռի մի երթար , ալէտք ես դու ինծի .
Դիտէ որ չը գայ մարդ նեղս հոս իմ քով .
Մինակ ձգեն մեզ ։

(Նեղս կը մտնէ գօն Սէլաբ պատկառ . ծղմած գլխուկ մը .
պատատատատառ ձեռկակ ընկնոց մը որ ինձէս ձառնիկը ատեն
քան կը գոյէ ու էր հագուստներն մինակ կը ցուցնէ ընդ
ու ընտիրեղեռակ ձոկ վանկատաններէ ու ծոլերատած մու-
ճակներէ ։ Ատատերամարդկ ատոր տ'ուռնէ մէջէս ։ Նեղս մտած
պահուան՝ ինքն ու Ու՜յ Պլաս էրամ պետնելով , էրատատ
նայելով , անչէտ էր կողքին և միանգամայն չանկարծ պար-
տացման շարժառ մը կ'ընկնէ ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (՝վանոնդ պէտնելով , ատանչին ։)

Իրատ նայեցայն ։

Որ ճանչէն՝ գիրատ ։

(Ու՜յ Պլաս գատատ կ'երէկ ։)

Բ. ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ, ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Եկար, յուզիչատար.

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Այո, հօքերդիւ, աւաղիկ եմ ես:

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Մեծ ուրախութիւն՝ տեսնել քեզի պէս
Ատանկ հոգիով մը:

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (*գլխարկը վար առնելով ու քաշելով*)

Եւ ինձ բերկրութիւն . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Գաղութիւններուդ տեղեակ ենք քիչ շատ:

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (*դալկած կերպով մը*)

Որք ձեր ախորժից համեմատ կու գան:

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Այո, խիստ արժան վարձու հատուցմանց:
Տօն շատ մը Մուսա բռնեցին դողերն
Անցեալ դիշեր մը, երկ օր կար Զատկին,
Եւ քանդակագործ պատենով աուրն ու

Գոմշենին առին. բայց Սուրբ-Յակոբայ
Առաջս ըլլալուն՝ դուք անոր լօգիկն
Յարդեր չ'են առեր։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Տէր Յիսուս, ինչո՞ւ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ձի Սուրբ-Յակոբայ նշանաբանն էր
Բանված անոր վրայ. ինչ կ'ըսես ասոր։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ա՛յ պոպիկ սատան։ Կ'ըսեմ թէ՝ զարմանք,
Ինչ սարսափելի դարու մէջ կ'ապրինք.
Ո՛ւր ա՛երթայ, Ա՛ստուած, վերջնարնիս թէ որ
Գողերն ալ եկեղեցի չնթռչ սուրբ Յակոբ
Եւ 'զանի իրենց հրոսին մէջ առնուլ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Անոնց հետ էիր։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Շիտակն ըսեմ մի.
Ա՛յո հոն էի. բայց քու ոօն Շաուլիդ
Չեռք չը քսեցի. միայն խրատ տուի։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ատկէ ծանրը կայ։ Երեկ լուսին նոր
Ի մար մտած էր, ի մեծ հրապարակ
Ամեն ձեւ մարդիկ՝ անխտիր, անմուճակ,
Չարչիր տեղերէ դուրս հորդան տալով
Մեր գիշերապահ զարկին խմբակը։ —
Անոնց հետ էիր։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Հօքըտրդի , ես մ'իշտ
Արհամարհած եմ ու չ'եմ խոնարհած
Ծեծել կամ զարնել ոստիկանի մարդ ։
Գովայ հոն · այնքան ։ Ան ատաբրամարտ
Ծեծին առեն ես՝ ճեմելու հանդարտ
Կամարկաց (1) ներքեւ , տաղաչափութեամբ
Էի ըղբաղեալ ։ Բայց գիտեմ որ լաւ
Տբեցին 'զիրար ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ամենն ասի չ'է ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Զրուցեցէք նայինք ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ամբաստանեալ էք
Դուք նաեւ ի ծռանն՝ թիւղ այլ չար գործեր ,
Թէ օրինազանց ընկերներով ձեր
Բացեր էք մաքսին տուուկն անբանլի ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ան 'ուրիշ · — ծռանն է երկիր թշնամի ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ի ծլանտռա նաեւ , հայր Բօլ Բարթողայ
Դիմացն եղելով , որ վանքի մ'համար
Ի Մօնա կը տանէր այգւոյ մը տուրքը ,
Ձեռք դրիք կղերին ըսաըկին վըրայ ։

---

(1) arcade.

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ցլամնատա մի. — ասի չ'է անկարելի։
Չի չաա ուղ արդէն սեսած պըտաած եմ։
— Ալ կայ թէ լմընցաւ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Տճն Սէզար, ամօթ
Գուխնըդն երեսըս կը վազէ կ'եւսի
Երբ մխաքըս կու գաս։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ի'նչ վոյթ, թող վազէ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Մեր ընտանիքը...

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ո՛չ, զի ի Մաարիտ
Չեմէ զաա չի՛ք ոք որ իմ ճշմարիտ
Անունըս գիտայ։ Ուսոի ընտանիք
Չը խառնեմնք բնաւին։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Մարքիձայ (1) *ի՛նձի*
Անցնիալ օր ժամէն նկնէնի կ'ըսէր՝
— Ո՞վ է սա արդեօք հոլկու յուղկահարն
Որ ակն ի դարան, եւ քիմն ի քամի,
Եւ գիտան ընդ առաջ կը նայէ հուսա,
Ցնցուս քան զՅնր, խրոխտ քան զՊռակնա,
Այդ աղքատ հպարտն որ՝ իւր այն գրպնկ

---

(1) marquise.

Թեղանին տակէն բառամբ չըփչըփելով
Ան կլուսնկը ծեծօղ հասա կոթով սուսերն՝
Մադխատրիկ ոճով կու տայ ի հանդէս
Չիւր կապայն ի ժէռ, գուրպայքն ի պարոյկ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

(Ականջկ ը պալավ էր հափռատին։)

Պատասխանելիք՝ թէ մեր սիրելի
Չափարէն է ան՝։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Չէ, տիար (1), կարմրեցաւ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

Ուրեմն խաթուն ալ ծիծաղեցաւ։
Ա՞լ ինչ· իմ սիրած բանս է միշտ չարժել
Կանայք ի ծիծաղ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Դու միշտ վատանուն
Սուսերամարտիկաց հետ կ'ընկնիս կ'ելլիս,

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

Կըղերիկոսաց, ոչխարի նման հեզ
Դալրնալու հետ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Միշտ եւ ամեն տեղ
Շլխտի կնկտուց հետ քեզ կը տեսանեն։

---

(1) monsieur.

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ո՛ քաղցր Իզապէլք, սիրուն Լուսինտայք,
Ինչպէ՛ր ձեր վերայ կ՚ամչին լսեցէ՛ք.
Ի՞նչ, այսպէս ըղ ձեզ մարդիկ կ՚անպատուեն,
Հրաչեայ դեղուհիք որոց իրկունը
Կ՚երդեմ առաջվան չինած իմ տաղերս։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Վերջապէս կ՚ըսեմ՝ թէ Մաթաղօպաս
Գողն այն կալիախ որ տակն ու վերայ
Կ՚ընէ ըզ Մաարթան՝ դերեւ հանելով
Մեր ասիկանայ անպուղ ուքնութիւն,
Գու բարեկամդ է։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Պատճառաբանեմնք

Փիչ մը, թէ հաճիք. ես առանց անոր
Մերկ կը մընայի, հոգերնիդ կ՚ըլլար։
Զիւներ ամառն իս փողոցներու մէջ
Սիսառերկ տեսեալ՝ սիրտը չը դի՛ցաւ։ —
Ալպայ կոմս բսված ամպրտհոտ պարծուէն՝
Որմէ գողցված էր տէյ անցած տարին
Մեսաքսէ չըքեղ իւր պարեգօտը . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Է՛յ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ան՝ իմ քովս է։ Մաթաղօպաս՝ զայն
Ինծի տուած է։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կամքին հպատասխ։

Դու չես ամբիծաս . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ինչու ամբիծամ
Ազատ պարեղօտ մ՚ հագնելու անանկ
Գեղեցիկ բանված ու ժապաւէնված
Որ տաք կը բռնէ իս ձմեռն, ամառն
Իս կ՚ազատրըմնէ. — Տեսէք, նուքնար է ։ —
(Վերադիան կը բանայ ու կը ցոյցնէ փոսոսար պարեգօտ
մը վարպետօն քեհել ոսկի աբմայով բանված ։)
Գրպանքը լի են աս կոմսին ուղղեալ
Հարիւր անուշիկ սիրատիրներով (1) ։
Շատ առեն՝ սիրտս սիրահար վառված,
Գրպանս բաժկէ այրի մընացած
՚Ի աղրաս՝ կեթակրէ, կ՚երթամ կը պառնամ
Եվիտան մ՚որպ հրաշտեղ լուսանցէն
Կերակրոց ձեռնձերն առնուս ի վեր կ՚ելլի .
Ա՛լ հոն կը նստիմ կը կարդամ կոմսին
Սիրագիրները, եւ սիրս ու սոսկաք
Կարդաս խաբելով՝ իրախճանին հոտը
Կ՚առնամ եւ սիրոց միայն քաղուերը ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Տօն Սէզար . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Հերիք յանդիմանութիւն
Ալ իմ հօքորդիս . սեպուհ ձև եմ իրաւ
Ես ալ մեծանուն եւ ձեր ազգական .

---

(1) billet doux.

Կը կոչվիմ Սէզար՝ կոմս Կաուօֆայի.
Բայց բախան ի ծնէ 'զիս խնեւուԹեամբ խուբեց (1)։
Ծնեալ եմ վարԹամ, ունէի պալատ,
Կալուած, դոյք բազում, կրնայի դիւրաւ
Կապել լիաձեռն հաս Սէլիմէնից (2).
Բայց տարիքս հապիւ կար չը կար երկաուն,
Բոլորն ալ արդէն դարձած էր 'յաճիւն.
Ան՛ն բոցաճաճանչ սիրաուԹիւններէս՝
Ի՛սկ Թէ խաբուսիկ, բան մը չ'էր մնացած
Ան՛լ կըրունկս ի վեր հաչօղ ոնացօղ
Հոյլ մը պարտատէրք։ Բէհ, ալ ճար չը մնաց,
Խոյս տուի փախայ, անուն փոխեցի։
Ա՛լ հիմա եմ տակ այր ըլսարԹընկեր (3)
Աշխարհաւանդիկ՝ Զաֆարի անուն,
Զոր ձեննէ գաս ոք ուչ կրնայ ճանչել։
Եւ դուք ալ՝ պէյլս, չ'էք տուած լնծի
Բընաւ մէկ լսաակ. աա՛ ալ հոգըս չ'է։
Իրկունը ճակատս քարի մ՝ վըրայ՝
Թէվէ կոմսից հին պալատին առջեւ,
— Ին տարի է որ պիշերն հոն կ'անցնեմ. —
Կը նընջեմ կապուա երկինք դլխս վրեւ։
Երջանիկ եմ ես ասանկ, փոմք Էլին,
Ա՞ա՛ ալ պեղեցիկ ճակատ դիր մըն է։
Աշխարհ խա ի հինա, 'յերկիր հեռաւոր,
Կորեալ կը կարծէ, — դուցէ խակ մեռեալ։
Մօտ աղբիւրէն ջուր կ'երթամ կը խմեմ,
Յետոյ ժուռ կու գամ փառաւորապէս։
Պալատս իմ՝ ուսոի առնով թըռան
Համբարձան դոյքըս, այժմ Էսբինօզա

---

(1) coiffer. (2) ոչխարհ։ – (3) joyeux compagnon.

Նըւիրակին ձեռքն է, անանկ չ՚է։ Բայց՝
Երբ ես պատահմամբ այն կողմեր կ՚ընկնիմ,
Խորհուրդներ կու տամ ես նըւիրակին
Գործաւորացը որք հոն դրան վըրայ
Կ՚աշխատին Բաքոս մը քանդակելու։ —
Հիմա դուք ինծի կրնաք տաս ըսկուտ
Փոխ տալ, սա նայինք։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ի՛ա մըտիկ ըրէ . . .

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (ընթերցո՛ղ վրայ քեզքեզով)

Նայինք եւ հիմա ձեր ճաշին ոճը։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Քու օգտիդ համար քեզ բերել տուի։
Ես հարուստ, անճաշ, եւ քու անդրանիկդ՝
Ցաւօք կը տեսանեմ ես զգ քեզ՝ Սէզար,
Դէպ անդունդ գլորեալ, կ՚ուզեմ քեզ հանել։
Մեծապանծդ քու թշուառ է վիճակդ։
Ղքեզ պարտքերէդ կ՚ուզեմ ազատել,
Պալատներդ քեզի նորէն դարձընել,
Քեզ յարքունիս դնել, եւ զգ քեզ դարձեալ
Գեղեցիկ սիրուն ատամնիկ մ՚ընել։
Թող Ջաֆար եղծվի, Սէզար վերածնի։
Կ՚ուզեմ զատ կամացդ առնուս մտաւիէս՝
Անվախ, բռնալիր, անդորր յաղթական։
Մարդս օգնելու է իր ազգականաց,
Սիրելիս, եւ միշտ իրենները ուն հետ
Գըթասիրտ վարվիլ . . .

(Տօն Սալոմոյ խօսած ատեն տօն Սէզարայ դէմքը եւ

Էն 'ղեա պարմայման, ոարքախոհնեան ու վատահոհնեան
ցայց մը կ'ոանոա. վերջապէս չը համբերելով։)

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Միշտ ունեցած էք
Սատանի չափ խելք, եւ այդ բաւծնիդ
Խիստ ճարտասան է։ — Շարունակեցէք։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Սէզար, ես ասոր մէկ պայման կը դնեմ։ —
Հիմա կը զրուցեմ. առ նախ սա քսակս։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (քոամբ աձելով ոակելէն էսակը)

Ա՜հ, աքանչելի բան։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Եւ հինգ հարիւր ալ
Ոակի տամ քեզի . . .

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (շլացեալ)

Մարքի.

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (շարունակելով)

Ա՛յսօրվնէ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Ա՛լ ինչպէս ըսեմ. ես ձերն եմ բոլոր։
Իսկ պայմանները՝ դուք հրամայեցէք։
Հաւատ քաջալերէ, իմ սուրըս ձերն է։
Ձեր գերին կ'ըլլամ, ու թէ կամք ընէք,
Կ'երթամ սուր չկռահել ոօն Ըսքալէոնի ο
Դիւապահին հետ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Զէ, չեմ ընդունիր
Սուրբդ, ուծն Սէզար, այլ ուրիշ քան կայ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Այլ ինչ եւ հապա, չ'ուզեմ ինչ ուրիշ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Ծոպելնալով անոր ոտ յայնը ցածցնելով։)

Կը ճանչես բոլոր Մաարիտայ սրիկայք,
—Եւ ատ՝ հոս հիմա բարի պատեհ մին է, —

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Պատիւ կ'ընէք ինձ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ամենքն ալ՝ ուղես,
Կու գան ետեւէդ· կրնայիր՝ գիտեմ,
Հանել ի հարկին ապըսամբ յոյզ մը։
Առնց ամենը գուցէ պէտք ըլլայ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (տհդհանելով)

Աստուածնիդ սիրէք, թէատրիդ կը չհնէք·
Ի՞նչ մաս գործին մէջ կու տաք հանճարիս·
Հագնիդ թէ դաչնակդ, հրամմն միայն ըրէք։
Ինձ եմ ի հեգնելդ։ (1)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ձանրաձէս)

Ո՛չ ատ Զաֆարի
Այլ ատ ուծն Սէզար է որ կը խօսիմ։
(Նոյն ժամն ալեւոր ցածցնելով յոյնը)

(1) charivari.

Դէր ականճ. մռայլ վախճանի մ՚համար
Պէտք ունիմ մէկու մ՚որ ըսատուերի մէջ
Իմ քով աչխատի, ինձ օժանդակէ
Կանգնել ահագին մեծ պատահար մը։
Զարաւուն չ՚եմ, բայց կայ անանկ առեն
Ուր ամեն պատկառ մէկ դի դընելով
Է՛ն երկիւղածն իսկ թեւերը սոթռեւով
Պէտք է գործ առնէ։ Հարուստ ու՛ըլլաս դու
Բայց պէտք է օգնես ինձ՝ գաղտ, անչընչուկ,
Լարելու՝ որպէս հաւորսք դիչերի,
Գեղեցիկ ցանց մը աներեւ պահուած
Փայլուն հայելւոյ ճաճանչներուն տակ,
Թակարդի մ՚արտուստ կամ մատաղ աղչկան։
Պէտք է՝ սոսկալի ճարտար հնարով մը,
— Ձեմ կարծեր քեզ ալ խղճահար մարդ մը, —
Վըրէժը հանել։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Վրէժըդ հանել մի։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Այո։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Եւ ուսմունք։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կնոջէ մը։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

(կը ղուէզվի, խնայո՛ ոտ ակռ հայվանաւով մը։)

Կեցցէք,
Մի՛ ըսէք այլ ինչ, — հոգւոյս վրայ կ՚ըսեմ

Զեզի հօբրորդիս , աւասիկ իմ այդ
Մասին ըզդացումս . Ով ոք ցած ու վատ
Օձապտոյտ կերպով կ'առնու 'զիւր վրէժ՝
Ուշնելով սուսեր կրելու իրաւունք ,
Տոհմիկ մը՝ նենգաւ , էրիկ մարդ՝ կնոջէ ,
Որ ազատ ծնեալ՝ վարվի սպրկապէս ,
Թ' ըլլայ այնպիսին Գասթիլիոյ աւագ ,
Թող հարիւր չեփոր (1) հընչեն եռեւէն .
Թէ ոտից ի գլուխ ըլլայ կուռ վառեալ
Պաճոյճ պերեւեթ ու չքանչանօք ,
Թէ մարքի , թէ կոմս , թէ ծնունդ քաջարանց ,
Ըսա իս չ'է այլ ինչ բայց խաւարչըտին
Զար չուառական մը 'զոր հաճ եմ տեսնել՝
Իւր ցած վատութեան վարձու փոխարէն ,
Գլխիվար կախեալ քաղքէն մահեւմէն (2) :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Սէզար . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Մի բառ մ'ալ· հերիք թէ նահանջ :

(Բառէը ծօն Սալաղնոյ ոտէը կը նետէ :)

Գաղտնիքդ ալ քեզի , քամիդ ալ քեզի ·
Հմ , կը հասկընամ դողնալ , սպասնել ,
Եւ աւար առնուլ· խաւար դիշերով՝
Հարիւր հէնից հետ , տասպար ի բըռան
Պատուար մը կոխել , խողխողել պահնորդ ,
Բանտապան , ծառայ , ի սուր սուսերի
Ջամինքն անցնելով եւ իբր ելուզակ՝
Որ ենքս՝ ոռնալով , ակըն ընդ ական ,

(1) clairon. (2) gibet.

Աստմն աստման , եւ մնդրդ ընդ մարդոյ ,
Ըսելիք չը կայ ։ Բայց յուշիկ լռիկ
Ջախջախել կիւն մը , եւ ոսիցը տակ
Փորել կափուլ մը ։ դեղծ օդնւտ քաղել
Իւր դէմ՝ ով գիտէ , թերեւս յանդըգնոտ
Իւր մէկ ընուէնէն , հաւիկն այն ողորմ
Բռնել քաստնելի ժամտ ոսաղէ մ՝ վըրայ ·
Ո՜հ , չը հաւնիմ ես ց՝այդ անպատուութիւն ,
Չը հաւնիմ ըլլալ այդ դընով հարուստ
Ու բարձր սեպուհ · — եւ սայ՝ ալ կ՝ըսեմ
Հոս հոդիս տեսնօղ աստուծուս համար՝ —
Թէ այդ աստիճան անարդ , վատչըտէր ,
Կեղտ , ապականեալ , պիղծ , թշուառական
Ձիւաղ մ՝ըլլալուս՝ չյատ աղէկ է որ
Շուն կըրծէ գանկըս սակրաւանդիւն (1) տակ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Հօրրորդի · · ·

ՏՕՆ ՍԻՉԱՐ

Բնաւին ես ձեր բարութեանց
Չ՝եմ ակընկալու , քանի որ գտնեմ՝
Ազատ կեանքիս մէջ , ապրիւրնելէ չուր ,
Դաշտերու մէջ օդ , քաղքին մէջ գող մը
Որ իս կ՝ըզդեցնէ , հոգւոյս մէջ մոռցում
Անցեալ պերճութեանց , եւ ձեր պալատից
Աղջեւը՝ պարօն , լայնաչեմ դրանդիք
Ուր կէսօրն՝ անդորր զարթուցման հոգէն՝
Կրնամ ես նրնջել՝ դրկուխրս չուքին ,
Ոսվիս արեւին ։ — Աղէն (2) ծն ուրեմն ։ —

(1) échafaud. (2) adieu.

Բէն դիտէ ուրն է արդարն երկուքնէս։
Զեզ ձեր նըմանեայ՝ դրանիկ որեանց (1) հետ
Թողլով՝ ուծն Սալամթ, կը դառնամ ես իմ
Սրիկաներուս քով։ Գայլոց հետ կ'ապրիմ,
Օձերու հետ՝ ուչ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Պահ մը...

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Կարճ կապենք.
Թէ գրկել է 'զիս մաքերնիդ ի բանտ,
Շուտ ըրէք, պատրաստ եմ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Էյ ապրիս, Սէզար,
Յաւէտ պնդացեալ քեզ կը կարծէի։
Փորձն յաջող գընաց, դուհ եմ ես քենէ։
Ձեռքըդ, կ'ապաչեմ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ինչպէս.

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կատակ էր,
Եւ այն բանծներս դիտմամբ էր միայն
Ըզ քեզ փորձելու. եւ ուչ ուրիշ բան։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ա՛ղէ, խս կանդուն երաղել կու տաք.
Այդ կին եւ այդ դաւ, այդ վրիժառութիւն...

---

(1) gens de cour.

ՏՍՆ ՍԱԼԻՍԹ

Պատրանք եւ ցընորք, առ աչօք տեսիլ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Հա՛, առանձկ ըսէք։ Հապա պարտքերուս
Վճարմանն խօսքը. ձեռ՝ ալ մի ցընորք։
Հապա հինգ հարիւր խօստացեալ ոսկին.
Ա՞ռ՝ ալ մի պատրանք։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ա՛ռ՝ երթամ բերեմ։
(Դէպ է խոյէ դուռը կ՛երթայ և Ուշ Պլասայ
կ՛ակնարկէ որ Դերս գայ։)

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (Առանձին, ընդոյնն տոմքերը և շէրշ
Դայելով Տօն Սալոմէյ երեւնէն։)
Հիւմ, դէմք դրուժանի. բերան խոստաբան,
Ակնարկ թէական։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (Ուշ Պլասայ)

Ուշ՛ Պլաս, հոս կեցիր։

(Տօն Սէղոմոյ)

Ես հիմա կու գամ։

(Զոյն կողմէ դուռնակէն կ՛ելլէ կ՛երթայ։ Տօն Սալոմն դուռը
ելածէն պես՝ դուռ Սէղոմ և Ուշ Պլաս սասպիսկս
էրարտա կը դիմեն։)

Գ. ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ, ՌԻՅ ՊԼԱՍ

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ճշմարիտ է տէր
Որ չ'եմ սխալած. ա՛, դու՛ք եա, Ռո՞յ Պլաս:

ՌԻՅ ՊԼԱՍ

Դու՛ք եա, Զաֆարի. ինչ բան ունիս հոս
Այս պալատիս մէջ:

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ճամբայ մեւ է կ'անցնիմ,
Եկայ, երթամ կոր: Թուչուն եմ, բայց օդ,
Բայց երկինք կ'ուզեմ: Իսկ դու՛ք, եւ քու այդ
Ըսպասահանդէրդդ, ծլպիտ է արդեօք:

ՌԻՅ ՊԼԱՍ (*պատանութեամբ*)

Ա՜հ, ծպտեալ կ'ըլլամ թէ հագիս այլ կերպ:

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ի՞նչ կ'ըսես, հղբայր:

ՌԻՅ ՊԼԱՍ

Տո՛ւր ձեռքդդ սեղմեմ,
Ինչպէս այն առեն՝ այն զբաղմութեան
Ու թշուառութեան երջանիկ առեն
Երբ անառուն անբնակ թափառ կ'ապրէի,

երբ տիւն անօթի, երբ դիշեր ցըրտէն
կը տանջըվէի, եւ երբ վերջապէս
Ազատ էի ես։ — Ես ճանչած տեղով
Մարդ էի ես դեռ։ Ծողովըրդեան մէջ
Ծընեալ երկուքս ալ՝ — բարէ, արշալոյս
Էր ան՝ մեր կենաց· — այնչափ իրարու
Կը նմանէինք որ՝ ըզ մեզ ամեն մարդ
Եղբայր կը կարծէր· անդրանիկ չողէն
Անոի կ'երդէինք, ու երբ մութ կոխէր՝
Մեր հայր ու տանտէր Աստուծոյ առջեւ,
Աստղօք պճնեալ ձեղունի ներքեւ
Կը ննջէինք ցայգ հանդիսատ քովէ քով։
Այո, ամեն բան հաւասար էր մեր մէջ։
Հուսկ յետոյ եկաւ հասաւ ախտը ժանիւ
Յորում անձիւր ոք իր կողմը կ'երթայ։
Ցետ չորս տարիէն կը դանեմ դարձեալ
Քեզ միշտ մի եւ նոյն՝ մանկան պէս զըւարթ,
Ազատ պէս գնչու, միշտ այն Ջաֆարին՝
Այն հարուստ աղքատն որ չ'ունեցաւ ինչ
Եւ չը ցանկաց իսկ ոչինչ։ Սակայն ես,
Ի՞նչ փոփոխութիւն։ Եղբայր, ինչ ըսեմ.
Որը՝ ողորմութեամբ գլորուց մը գրված
Ննեալ գիտութեամբ եւ հպարտութեամբ,
Ձիս՝ ախուր չնորհ, փոխան բանվորի
Երազող մ'ըրին։ Դու լաւ գիտես 'զիս։
Երկինքն ի վեր իմ ըղձանք ու խորհուրդ
Խենդ խելառ տաղօք կ'արձկէի յանդուգն։
Հարիւր մէկ պատճառ կ'առարկէի դէմ
Ձու ծաղր ծիծաղիդ։ Կ'եռար սրտիս մէջ
Զը գիտեմ ինչ խանդ, մոլութիւն փառաց։
Ինչ պէտք աչխատիլ։ Գիմեալ կ'երթայի

Դէպ անկեւոյթ կեաս նպատակի ·
Համայն հնարաւոր , համայն իսկական
Կը թըւէր ինծի , համայն կոյր բախտէն
Կ'ակընկալէի ։ — Կան այնպիսիք որ՝
Ծոյլ մըտաւանջիկ՝ օր մ'ամբողջ կ'անցնեն
Զեղխութիւն ժայթքող պալատից առջեւ
Դքսուհեաց մանիլն ելլիլը նայելու ·
Ես անոնցմէ եմ ։ — Անանկ որ օր մը՝
Նօթի մարմրելով , հաց առի , ճղրայր ,
Դեռնէն ուր գըտի՝ յոյլ անպործութեան ,
Վատթարութեան մէջ ։ Ո՜հ , երբոր երկուն
Էր դեռ տարիքըս , խելքիս ապաւէն
Եւ դիւրահաւատ ես իմ հանճարիս՝
Ոտքերըս բոպիկ փողոցներու մէջ ,
Մարդկայնոց բախտին վըրայ մտածմամբ
Խելայեղ մոլոր գլուխըս կը դառնար ·
Ամեն բանի վրայ չափ մ դծեր էի ,
— Դէպ մ'ուրուագիրներ · — Սպանիոյ աղէտքը
Լալով կ'ողբայի , եւ կը կարծէի
Վայ իմին խելքիս , թէ աշխարհ կարօտ
Ինծի եւ անց 'դիս չէր կրնար դառնալ · · ·
— Ատոնց վախճանը՝ բարեկամ ահա՝
Աչքիդ առջեւ է , — ըսպասաւոր մը ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ա՜հ , դիտեմ քաղցը՝ ցածուկ դուռ մըն է ,
Եւ ընդ այն անցնիլ երբ հարկ պահանջէ ,
Ամենէն մեծն է էն չատ ծըռօղը ։
Բայց բախտն ունի միշտ իւր ելլն ու էջը ։
Յուսա ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ՓԼՈՒԲԸ ԲՈՒՎԼՈՎ)

Ֆինլասայ մարքին տէրս է իմ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Կը ճանչեմ 'զանի։ — Այս պալատին մէջ
Կը կենաս գուցէ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ո՛չ· յառաջ քան 'զայս
Առաւօտ եւ ց'արդ ոտքըս չ'էր կոխած
Երբէք չեմէն ներս։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Իրա՜ւ։ Սակայն տէրդ
Հոս իր պաշտօնին համար կը կենայ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Այո՛, վասն դի ամեն ժամ կ'ուզեն
Ձինքն արքունիքէն։ Բայց ունի այլ տեղ՝
Հարիւր քայլով չափ պալատէն հեռի,
Ուր իշ բնակարան ուր երբէք թեւերնես
Ցերեկ չ'է եկած։ Անծանօթ ձածու կ
Տուն մըն է, ես հոն կը բնակիմ, ձղեայր։
Գաղտու կ դռնէ մը 'զորոյ ինք միայն
Ունի բանալին, երբեմըն կու գայ
Մարքին գիշերով՝ մարդիկ եսեւէն
Զորօնք ներս կ'առնու· որք դիմակ կը կրեն,
Յուշիկ կը խօսին։ Կը փակվին ներսը
Եւ մարդ չը գիտէ թէ ինչ կ'անցնի հոն։
Հոն երկու հապչիկ հաւմերց ընկերն եմ·
Ես անոնց համար տան մնձաւորն եմ·
Չը գիտեն անուններս։

ՏՕՆ ՍԿՋԱՐ

Ա՛յո՛, հոն ահա
Կ'ընդունի գաղանի իւր լրտեսները՝
Իբրեւ դաւաւորաց պետ . հոն կը նիւթէ
Իւր դարանները : Խորին , խորամանկ
Մարդ մըն է անի որ ամենայն բան
Ճանկն է անցուցած ։

ՌԻՑ ՊԼԱՍ

Երեկ , ըսաւ ինձ՝ —
Վաղն առւօտ պալատ պէտք է դավիս դու
Նախ քան ՚զարչալոյս . ոսկեզօծ վանդակ
Դռնէն ներս մտիր : Եկածիս պէս հոս
Ըզգեցուց ինծի ըսպասհանդերձը ,
Զի զարչելի ձորձն որ ՚չիս կը տեսնես՝
Առջին անգամն է որ կը կրեմ այսօր ։

ՏՕՆ ՍԿՋԱՐ (ՃՈՒՐ ՅԵՒԼԸ ՏԵՂԼՎՎ)
Յուսամ ։

ՌԻՑ ՊԼԱՍ

Յուսամ մի ։ Ոչինչ դեռ պիտես ։
Պիղծ ու անպատիւ սա հանդերձին տակ
Ապրիլ՝ բան մը չ'է . ամէն բերկրութիւն
Եւ հպարտութիւն կորուսած ըլլալ՝
Բան մը չ'է . դերի ըլլալ եւ անարգ՝
Ի՞նչ հոգ ։ — Լա՛ւ լսէ՝ եղբայր , չ'ըզգամ կոր
Սա կեղտ հագուստիս ծանրութիւն իսկ եա ,
Զի բոցաժանիք հիւր ունիմ կուրծքըս
Որ իւր աւարաչէկ գալարներուն մէջ
Ձգմէ կոր սիրտս ։ Դուրսը քեզի վախ
Ազդէ կոր . հապա ներսը տեսնէիր ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ի՞նչ ըսել կ'ուզես ։

ՌԻՒ ՊԼԱՍ

Հնարէ , ենթադրէ ·
Խուզէ մարքիզ մէջ , քնաւէ անանկ խմենք ,
Ա.յլանդակ , ահեղ եւ չըլուր քան մը ,
Շլացուցիչ արկած մ' ։ Ա.յո՛, բաղադրէ
Սոսկալի թոյն մը , փորէ վիրապ մը
Խոր եւ խըլագոյն քան 'զյիմարութիւն
Եւ սեւ քան 'զեղեռն , դարձեալ տակաւին
Չես մօտիր գաղանեացս ։ — Չես մի դուշակեր · —
Հէ , ով կրնայ որ , ոյր մարքէ կ'անցնի ։ —
Ա՜հ , դու Եղբայր իմ , անդունդին մէջ՝ ուր
Գահավէժ 'զիս դիր ճակատս կը մղէ ,
Ընկղմէ աչերդ՝ — թադուհոյն եմ ես
Սիրահար ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Երկրէնք ։

ՌԻՒ ՊԼԱՍ

Կայսրական պընատով
Շքեղ զարդարուն ամպ–հովանոց տակ՝
Կայ 'յԱռանձուէդ կամ իյ Էսքուռիալ ,
— Մերթ ի սոյն պալատ , — մարդ մը կայ՝ Եղբայր ,
Զոր հաղիւ վարչէն կը տեսնեն մարդիկ ,
Զոր ահիւ միայն անուանել կ'իշխեն ,
Ոյր առջեւ՝ որպէս աստուծոյ առջեւ՝
Հաւասար ենք ամենքս · որում դողութեամբ
Կ'ակնարկեն եւ ծունր իջեալ կը մատչին ·
Ոյր առջեւ ծածկելն է 'զգլուխ մեծ պատիւ ,

Որ կրնայ պլուխնիս մէկ ակնթարթով
Զգել տալ պետին · որոյ ամեն մէկ
Քրմուհ [1] դէպ մըն է · որ միանակ կ'ապրի՝
Կեանք ամբարտաւան, թաղեալ ծանրապէս
Ի մէջ այն խորին եւ զարհուրելի
Վհատաւորութեան, եւ որ կշիռն է
Աչխարհիս կէսին վերայ ըզգալի ։
Իսկ սրդ՝ — ես ծառայս, — կը լսես, — սրդ՝ այո՛,
Այդ մարդը, արքայն, կը նախանձիմ ես ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Արքայէն նախանձ ։

ՌԻՒ ՊԼԱՍ

Այո՛, արքայէն
Եմ նախանձաւոր, անչուշտ դի անոր
Կիրճն է սիրածըս ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ո՛վ թշուառութեանդ ։

ՌԻՒ ՊԼԱՍ

Ինձ մըտիկ ըրէ ։ Ամեն օր 'ղէնի
Ձամբան կ'ըսպասեմ ։ Թևդի պէս եմ ես ։
Ո՛հ, այդ խեղճ կընոջ կեանքն է բովանդակ
Հիւս մը ձանձրութեան, — Այո՛ դիւրներդն
Ա՞ս կը մըտածեմ ։ — Ապրիլ այսպիսի
Հեռուն ու սըտոյ լի արքունեաց մէջ,
Ամուսին դոլով թագաւորի մը
Որ 'դիւր կեանք բոլոր որսով կ'անցուցնէ,

(1) fantaisie.

Պահարանիկն այն, — մորմս մը, արդէն
Ծեր եռասուն տարվան, նըւազ քան զոյ մարդ՝
Թաղաւորելու թէ կենակցելու
Հանգոյն ապիկար։ — Մարելու երես
Բռնած սերունդ մը։ — Հայրն անկար այնքան
Որ մատաղաթի մը չէր կրնար բռնել։
— Ո՛հ, այդքան գալար, այդքան գեղանի՝
Հարանացեալ ըլլայ էնի այդ Շառլ Երկ
Թաղաւորին հետ, ինչ դժբախտութիւն։ —
Վարդարանին քերց կ՚երթայ իրկուններն,
Գիտեմ, Օռթալէզ ըսված ոտկն ի վեր։
Ինչպէս այս անբան կիրքն իմ սրտիս մէջ
Գիղեալ վրիպեցաւ ես ալ չը գիտեմ։
Բայց նայէ, գաւէ. գողտրիկ կը սիրէ
Կապոյտ ծաղիկ մը — Գերմանիոյ ծաղիկ (1) . . . —
Ամեն օր կ՚ընեմ մղօն մը ճամբայ
Մինչ Բառամանչէլ՝ այդ ծաղիկներէն
Գտնելու համար։ Ամեն տեղ՝զանի
Բնաւռած եւ այլուր չ՚եմ կրցած գտնել։
Փունճ մը կը կազմեմ՝ էն աղուորներէն . . .
— Ա՛հ, ինչեր կ՚լսեմ, ինչ խենդութիւններ
Պատմեմ կոր քեզի. — Յետոյ գողն ալէ՝
Ի կէս գիշերին՝ սպրդեալ՝յայն փակ
Արքունի պարտէզ կ՚երթամ կը գնեմ
Զայդ փունճն իր սիրած նաստրանին վրայ։
Նա եւ իսկ երեկ համարձակեցայ՝ —
— Բայց ճշմարտապէս՝ ողբա՝զիս, Եղբայր, —
Նամակ մ՚իսկ նաեւ գնել փունճին մէջ։
Գիշեր առեղով մինչ այդ նաստրան (2)

---

(1) miosotis. – Տէհմոռնոտ անուանեալ։ (2) banc.

Հասնելու համար պէտք է վերադնել
Պատին վերայէն ու յայնկոյս անցնիլ,
Եւ կը հանդիպիմ հոն վերն երկաթի
Ան մայատներուն որ ղինքն են որմոց։
Օր մ՚հոն ոտ ձըգեմ միսս ու փորոտիքս։
Ծակոտնքս ու նամակս կ՚անցնէին ոչ ձեռքը։
Ան՝ ալ չը պիտեմ։ Ե՛ղբայր՝ կը տեսնես,
Խելքս եմ կորուսեր։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Խո՛ւլ ըլլայ սատան։
Քու այդ ժպրհութիւնդ ունի՝զիւր վտանգն։
Ա՛ռ ըզգուշութիւն։ Օնեաթայ կոմսը՝
Որ եւ կը սիրէ, կը պահէ՝զինի
Թէ իբր ոտիկան տանն արքունական
Թէ իբր սիրահար։ Հնձելապօր ոմն՝
Անքուն պահապան, կրնայ պիչեր մը՝
Փունճըդ չը թաւսած, պնդարդի զարկով մ՚
Վարսել՝զայն սրտիդ։ — Ա՛ո՝ ինչ խելք է սա՝
Թագուհին սիրել։ բայց ինչ պատճառով
Եւ ինչպէս բերիր այդ ձիւնը գլխուդ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (սրտմտութեամբ)

Է՛յ ես ինչ գիտնամ։ — Հոգիս սատանին,
Ա՜հ, կը ծախէի ըլլալու համար
Նա երիտասարդ սեպուհներէն մէկն
Որ արդ տեսանեմ կոր սա պատուհանէն՝
Իբրու կենդանի նախատինք ինծի,
Որ փեսաս ի խոյր, պանծանք ի ճակատ,
Մանչն կոր ահա թագուհոյն քովը։
Ցօժար եմ հոգիս մատնել դըժոխոց՝

Այո՛, իմ չղթայս փշրելու համար,
Ես ալ առանց պէս անամօթալի՛ր
Ըզգեստով մ՚այդպէս թափուհոյն մօտիլ
Կրնայու՞ր համար։ Այլ ով կատաղմանս,
Ես ասանկ իւր քոյր, եւ անոնց առջեւ,
Ըսպասհանդերձով, ըսպասեակ մ՚ըլլաւ,
Ծառայ մ՚իր աչքին։ Ողորմէ՛ ինծի,
Ա՛ստուած։

(դէպ Սէլիմայ մօտենալով)

Ա՛, մոռցայ։ Չէր հարցնէիր թէ
Ինչու՞ ես ասանկ կը սիրեմ ՚զէնի,
Եւ ո՛ր առնէ . . . — Օր մը . . . — Բայց առկէ
Ի՞նչ օգուտ հիմա։ Գիտեմ՝ ունի՛ դու
Միշտ այդ մոլութիւնն, հազար մէկ հարցմամբ
Հոգի՛ կը հանես. ո՛ր տեղ, ո՛ր առեն,
Ի՞նչպէս, ինչ պատճառ։ Եւայ կոր արիւնս,
Աչքի՛ս կոր սիրուն, կտղանո՛ք սիրեմ.
Սիրե՛մ կոր՝ բա՛ւ է, այսքանը գիտցիր։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Է՛յ, մի՛ արտոլիր։

ՈՒՑ ՊԼԱՍ

(Ապառնալ և փոաձոպ ընդնելով աչուըին վրայ։)

Չէ՛, չեմ արդոլիր.
Այլ ցաւագին եմ։ — Ներէ՛ դու ինծի,
Կամ մանաւանդ գնա՛, փախի՛ր դու ինէ.
Հեռացի՛ր, ո՛ղբայր։ Ալի՛ք սա թշուառ խեւ
Որ զարհուրելով ինքն իսկ ինքենէ՝
Ըսպասաւորի ըզգեստի՛ն ներքեւ
Թագաւորի՛ մը տարփանք կը կըրէ։

ՏՕՆ ԱՒԶԱՐ

(Ձեռքն անոր ուսին վրայ դնելով։)

Փախչիմ մի քեզնէ — ես՝ որ չ'եմ քաշած
Վիշտ ու ցաւ սրտի՝ ոչ սիրելով 'զրկ,
Ես՝ ունայն, չնչին, դատարկ բոժոժիկս
Ոյր մէջ կը պակսի ձայն հանօղ գընաւիկն.
Հովիւուհս որ չըրջիմ սիրոյ մուրացկան
Ատամ անդ թափառիկ, որուն մերթ ընդ մերթ
Բախան ողորմելով փող մը կը նետէ.
Ես՝ սիրտ թընթըռկած ոյր հոգին՝ աւմղ՝
Փաչվեր հեռացեր ու դին մնացեր,
Երեկվան ծօնին պատռած յայտաթուղթ (1),
Ես՝ քեզ այդ սիրոյդ համար՝ ճղբայրըս,
Սէր որ յորճնեռանդ կը պղպըջակէ
Աչուեանններէդ, գիտցիր որ այնքան
Քեզ կը նախընձիմ ուրքան որ նաեւ
Կը մեղքընամ քեզ, — Ուր՛յ Պլաս։ —

(Պահ լռութիւն։ Ձեռք ձեռքի անցած կը կենան երկար-
ձայնելով երկուքն ալ պրպտութիւն ու ապաշնչել քաղքիա-
մոլութիւն քաղցցցպոութիւնմը։

Տօն Սալսան ներս կը մտնէ։ Յոմբոփոյլ յուսով կու գայ
խումբին ուշադրութիւն հայցած մը շեշտելով պօն Սէլերոյ
և Ուոյ Պլասայ վրայ որոնք 'ջանք չեն պեռներ։ Սեկ ձեռքն
ուռնի խոյր մը և աւսր մը 'ջրբռնած մտնելնի աշուռի մը վրայ
կը դնէ, և մեսա ձեռքը տասկ մը 'ջոր անցնելին վրայ կը քերէ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (աս պօն Սէլեր)

Փողն առա։

---

(1) affiche.

(Տօն Սալոմեայ յայնէն շրջուցեալ ուշ պէտս կը յատնէ
իբր ընդոստ ջրբլուցեալ և յոտքն կը կենայ՝ ազգէն
Հռոմայեցի, և անուանական դիրքէ մը ծէջ։)

ՏՕՆ ԱՒԶԱՐ

(Ա.ռանձին, խոտորնակի նայելով ընդ տօն Սալոմեի)

Արծուն իւ տանէ, թէ դունէն մըտիկ
Չ'ըրաւ մուխերուան։ Փէհ, ատ' ալ հոգս էր
Իմին՝ չէ նայիր։

(Խոշոր յայնով ատ տօն Սալոմեի)

ՏՕՆ ՍԱՒՈՒԼԻ, ՀԸՆՈՒՐՀ։

(Փառքէ կը քանայ, անկանին վրայ կը ափսէ տ ցնծա-
ընտրէ կը յուզէ տակինները՝ ջուրով պէղ պէղ կը շուրէ ըն-
ուէշ գործին վրայ։ Անդրեա տան հաստելով կ'ազբատի, տօն
Սալոմեի կ'երևնայ ընտրեին խոտէ՝ երթալ նայելով գոռշ ըն
տրութեան տնոր տաշտրուելութեան։ Ա.Ջ կոչի պտուղէ կը
քանայ, տ տակուկ տ'ընելով՝ երթէ տեսանելա տատերու-
կէր քանաւելութեան պտսա կոտ գան տնկէ։ Տօն Սալոմեի
գաղտնատէս ցոյց կոտ պայ տնոնց տատրուելիշ ըզ տօն Աբելա։
Ուշ Պետ կանգնան տ տչնանէ պէս անշարժ կեցեր է տեղա-
նէն տօտ, տատանց տէնեաին քան մը պեանելու և լսելու։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցածէն, քառանկատց)

Եառէն կ'երթաք՝ երբոր հասկէ դուրս
Ելի նա հունա վոզ համրօղ մարդը։
— Ձուչիկ ու լռիկ 'զանի ձեռք կ'անցնէք,
— Առանց բռնութեան, — ու էն կարճ ճամբէն
Տէնիա կը տանիք, անկէ նաւ կը գնէք. —
(Ինքեալ մաքսաղան մը կոտ պայ յետվընկեն)

Աւաղի՛կ եւ իմ ձեռնադիր հրամանս ։ —
Վերջապէս ՝ ցնորի՛կ տրտունջներն անոր
Կոծ եւ աղաղակ քնաւ չը լսելով ,
Կը ծախէք ՝զանի ափրիկեան հէնից ։
Հապա՛ր դահեկան ձեզի . չուա՛ ըրէք ։

(Երէք քառավա՛րտ կը խոնարհին ու պտուտ կ՚ելլեն ։)

ՏՕՆ ԱՆՁԱՐ (իր ոսկիները շարել լմընցնելէն ետք ։)

Ի՛նչ ընդ աստեղօք կայ ակնաւկել
Ի՝ անձնդիւրական քան ՝զոսկի ունել
Ու զանունք հաւասար միաշար դիզել ։

(Երկու հաւասար քաժին կ՚ընէ ոսկիները ու
Ուշ Պլասայ կը պատռտայ ։)

Ե՛ղբայր , սո՛ւտ բաժինդ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ինչպէ՞ս ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցուցնելով անոր երկու պէսպէս ձեռքը)

Ա՛ռ , եկո՛ր ,
Երթանք , եւ ազնա՛ւ եղիր ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Որ ՝պանուած կը պէտք ընտրելը խօրբէն , ատաձիչէն ։)

Սո՛ւտանայ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (գլուխը ընդվզելով և նշան մերժման)

Ո՛չ ։ Ազատելու թէ հոս քան մը կայ ,
Անի իմ սիրտս է ։ Հոս է ճակտիս գիրն ,
Հոս պէտք է կենամ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Լաւ ։ Հետեւէ դնան
Դու քըմչիդ այդպէս ։ ալ դուռ մի խեւ ես ,
Ե՞ս մի խելացի՝ 'զայն Աստուած գիտէ ։

(Ըսպակը կը ժողվէ տասկը նէտէ ու գըպանը կը խօշէ ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Թատրէրն խօրէն՝ ատանդէն , և ձեշտ պէսթելով 'զանոնտ ։)

Գրեթէ նոյն դէմք ու նոյն կերպարան ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ատ ուշ պլաս)

Առէն ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ձեռքըդ տուր ։

(Իրարու ձեռ կը սեղմեն ։ Տօն Սեզար կ'ելլէ գրասե ա-
տանց պէսանելու ըզգօն Սալիսը ու հետուտն կը կենայ ։)

Գ· ՏԵՍԻԼ

ՈՒՅ ՊԼԱՍ, ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ուշ պլաս ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ատատկապէս եարէն գրատնալով)

Տէր իմ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Հոս

Երբոր եկար դու այս առօտ կանուխ,
Չը գիտեմ աղէկ լուացած էր արդէն։

ՈՒՅՑ ՊԼԱՍ

Ո՛չ, տէր, տակաւին։ Ես դըռնապանին
Տուի լըռիկ մը ձեր տուած թողանցն (1),
Ցետոյ վեր եկայ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Լօդիկմով էիր։

ՈՒՅՑ ՊԼԱՍ

Այժ, տէր։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ուստի, չը տեսաւ ոք դեռ
Ցայս պալատ ըզ քեզ ըսպասհանդերձով։

ՈՒՅՑ ՊԼԱՍ

Ո՛չ եւ ի Մատրիտ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Մատով ցուցնելով այն դուռն ըսկը որ գօն Սէզար դուրս եկած էր։)

Խիստ աղէկ. գընամ,
Նա դուռը գոցէ։ Հանկ հապաժըղ։

(Ուշ պլաս կը հանէ ըսպասհանդերձէյէ վերարկուն ա-
ռնուէ մը վրայ կը նետէ։)

Գիրըդ գեղեցիկ է կարծեմ. — Գըրէ։

---

(1) passe.

(Կ՚ափնաբկէ ու՞յ Պլատայ նայիլ է սեղան ատ կայ գբիչ
ու՞ գըլաման ։ ու՞յ Պլատ կը հնազանդէ ։)

Քարտուղար տ՚ըլլաս այսօր դու ինծի ։
Նախ սիրագիր մը՝ — քեռնէ չեմ ուզեմ
Պահել ոչ մէկ բան , — Տօնա Բռաքսիտէս՝
Սիրոյ թափուհոյս , ճլինն (1) այն 'զոր դրախտէն
Եկած կը կարծեմ ։ — Արդ , գըրէ սապէս՝
« Անեղ վըտանգ մը կ՚ըսպառնայ գլխուս ։
« Թագուհիս միայն — կրնայ 'զիս փրկել՝
« Գալ 'զիս պանելով այս իրկուն իմ տունս ։
« Թէ ոչ՝ կորած եմ , իմ կեանք , խելք ու սիրտ՝
« Ամեն բան դրած եմ իւր ոտից ներքեւ
« Ձոր կը համբուրեմ ։ »

(Մէձաղէլով կ՚ընդհատէ ։)

Անեղ վըտանգ մը ,
Սա ոճին դարձուածն իրաւ որ գէշ չ՚է
Ջէնի իմ տունըս բերելու համար ։
Կ՚երթ եմ այս մասին ։ Կանայք մըտադիւր
Կը փութան փրկել 'զիրենք կորուստէն ։
— Աւելցուր սայ՛ ալ՝ — « Ծառուղեաց վարի
« Դռնէն կը մտնէք գիշերն եւ ըզ ձեզ
« Մարդ չը ճանչնալով ։ Անձնուէր մէկը
« Ձեզ պատ կը բանայ ։ » — Պատուհա վըրայ որ
Խփատ ապէկ եղաւ . — ա՛ ըսատրագրէ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Անուններիդ , տէր իմ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Չէ , չէ ։ Դիր՝ սէջամբ .

---

(1) démon.

Բախտախնդրական անուն է սա՝ իմ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ըսաձին պէս փրթլքին եփէը)

Տիկինն ըզ պէրը չէ տի ճանայէ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ·

Պահ, բաւական է կընիքը միայն։
Շատ անգամ առանկ կը գրեմ ես պէրթըս։
Ուշ՛յ Պլաս, կը մեկնիմ ես այս իրիկուն,
Քեզ հոս կը թողում։ Քու վրադ խիստ անկեղծ
Բարեկամական դիտումներ ունիմ։
Բախտըդ տի փոխվի, բայց հարկաւոր է
Որ ինձ հնազանդիս ըստ ամենայնի։
Գանգի գոմ քեզ ինձ հաւատարիմ,
Ըզգոյշ, գաղտնապահ, եւ ըզգաստ ծառայ . . .

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (խռնաբհելով)

Տէր իմ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (շփոանակելով)

Վասն որոյ, կ՛ուզեմ քու բախտիդ
Հաչխան ընդարձակել։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (գրած նամակը ցուցնելով)

Ո՞ւր խաւրելու է
Զայս նամակը, տէր։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ատ՛ ես կը հոգամ։

(Ուշ Պլասայ ձեռքնալով նշանական կնբոպով մը։)

Երջանկութիւնդըդ կ՛ուզեմ ես։

(Լսուելիք մը : Ո՛ահիւթիէ ուշ Պլասայ պարբչեալը
է գրասենեակն ներքև :)

Գլորէ. —

« Ես ուշ Պլաս՝ ծառայ վեհամտութիւն
« Մարքի Ֆինլասայ, յանձնառու կ'ըլլամ
« Ամեն առթի մէջ ծածուկ թէ յայտնի
« Ծառայել իրեն հաւատարմութեամբ : »

(Ուշ Պլաս կը հնազանդի :)

— Ընտրեցիք : Քիչ անուններէ դիւր :
Թըվականն ալ : Լաւ : Տուր հիմա լինծի :

(Կը ձալէ ու էր ըղձատետիկէն (1) մէջ կը դնէ ուշ
Պլասայ գրել պուտաջ ներսէն ու նաեւ այս ըսուդինը :)

Սուր մը բերեր են լինծի : Նայ, հուսաս,
Աթոռին վրայ է :

(Աչքով կը ցուցնէ այր վրայ պրեթ էր ինքը ուսքն ու
խոյրը : Կ'երկայ ուսքը կ'ասանա :)

Ուսերնիդ մէջ գօտին
Վերջին մօտայով բանուած ու նկարուած
Ծանր մէտաքս է :

(Կերպասէն փափկոշըշափ կոկըռնիւռը ցոյց կու պայ :)

Գլորէր. — Ինչ կ'ըսես,
Ուշ Պլաս, սա ծաղկին : Երախտակալն ալ
Ժիլ երեւելի քանդակչին պործն է,
Ան վարպետին որ՝ դեղեցիկ աղջկանց
Ուզած ձեւովը, սուրի կոթին վրայ

---

(1) portefeuille.

Հոտաւէտ խնկոց տըփիկ փորելու
ճարտարագոյնն է։

(Ու֊յ պլատա ֆինը կ՚անցնէ ուսքնդծելը [1] որմէ կախ֊
ված է սուրը։)

Դիր նայիմ, — քեզմէ
Ընտիր կը վայլէ։ Ա՛, խիստ գեղեցիկ։
Կատարեալ սեպուհ գարճար ճչմարիտ։

(Անդամ դնելով)

Գան կոր արդ . . . այո՛։ Մօտ է թագուհոյն
Անցնելու ժամը։ — Տէլ Պանթօ Մարքէին։ —

(ձեռնէ֊էն վերջ քաղցը խոսքէ պուռնը կը քաղվի։ Տէլ
Պանթօ մտէ֊էն ներս դռան ապեն՝ ծօն Սալուսթ իր լծէ֊
կը կը հանի շուռդով մը ու֊յ պլատա ուսուց վերջ կը նետէ.
յետոյ շինուած մտէ֊էն կ՚երթայ իրեն հետ տանելով
ընդու֊յ պլատ ապշեցած ընդարմացեալ։)

---

(1) écharpe.

Ե. ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ, ՈՒՅ ՊԼԱՍ, ՏՕՆ ԲԱՄՖԻԼՕ Տ'ԱՎԱԼՕՍ, ՏԷԼ ՊԱՍԹՕ ՄԱՐՔԻՆ. — *յեւոյ* ՍԱՆԹԱ-ՓՈՒՈՒՋԱՅ ՄԱՐՔԻՆ. — *յեւոյ* ԱԼՊԱՅ ԿՈՄՍԸ. — *յեւոյ բոլոր արքունիք։*

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (*առ պէլ պասՀօ ծաքէն*)

Ներեցէ՛ք, մարքի, որ ներկայացնեմ
Ձեր Ամնըւուխեան իմ հօքօրս (1) *որդին՝*
Սէպուհ ասօն Սէզար՝ կոմս Կառօֆայի
Մօտ Վէլէքաղար։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (*առանձին*)

Ո՛վ երկինք։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (*ցածէն ուա պլասայ*)

Լըռէ։

ՏԷԼ ՊԱՍԹՕ ՄԱՐՔԻՆ (*քաբեւելով ըզուա պլասա*)

Տխար կոմս . . . բերկրեալ եմ . . .

(*Զեռէը կը քաւնէ ուա պլասայ որ կու պայ շփոՀուելէաղ։*)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (*ցածէն ուա պլասայ*)

Թոզ, ձայն մի՛ հաներ.
Բարեւէ դու ալ։

(*Ուա պլաս կը քաւնէ ըզմարքիզն։*)

---

(1) oncle. – *Հօքար։*

ՏԷԼ ՊԱՍԹՕ ՄԱՐՔԻՆ (Ուժ Պլասայ)

Խիստ կը սիրէի

Զեր տիկնին մայրը։

(Ցոյնէն պօճ Սոլոմոյ՝ ցոյցնելով ընդ Ուժ Պլաս։)

Շատ փոխուած. հազիւ

կրնայի ճանչնալ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցոյնէն մօրթիմէն)

Տաս տարի դուրան էր։

ՏԷԼ ՊԱՍԹՕ ՄԱՐՔԻՆ (Ամանոպէա ցոյնէն)

Երկար ժամանակ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (Ուժ Պլասայ ոսոը ձեձելով)

Ա՛լ հիմա դարձաւ։

Կը յիշէք, մարքի, ՚զիւր լսել մանկութիւնն.
Անառակ որդին, ինչպէս կը վայլէր
Ոսկիներն անթուելի։ Ան Ապօղնեան
Ասազանին չուրջն ամեն իրկուն ծօն,
Անդուլ կայթ ու պար, հարիւր նուագածուք
Ելեւէջով հոն ջրոյն երեսը.
Ամեն ժամ հանդէս, ծրախտ եւ դիմակ,
Խեւարիւն (1) խրախճանք՝ Մաորիտ յեղակարծ
Նոր նոր ցուցանքով յապճղշ կրթելով։
— Երէք տարւան մէջ՝ կորսյս ամեն բան,
Նասաւ ի մոխիր։ — Բնւէն առիւծ մըն էր։
— Կալիօնով (2) հիմա Հինտէն դառնայ կոր։

---

(1) fredaines. (2) ըսպանիօլէն մէջ նոյ- որ ի հինդ կը բանէր ոսկւոյ և այլ ծանրագին հանոյքեր բերելու համար։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (շփոթությամբ)

Տէր . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (պատրաստությամբ)

Հօքրտրդի ենք եւ դու 'զիս ուրեմն
Հօքրտրդի կանչէ : Պարանեւանք կարծեմ
Բաւական ազնիւ քաջ տոհմիկներ (1) են :
Ինկիկէզ տ'Իվրպա մեր նախահայրն է .
Եւ անոր թոռը՝ Ֆէտրօ տը Պարան
Հարանայուց իրեն ըզ Մարիան տը Կօր .
Մարիանէ ծընաւ Ժան որ կուսակալ
Էր Օվկիանոս օրոնէ արքային
Տօն Ֆիլիպոսի, եւ Ժան ունեցաւ
Երկ ուսուերք որոնք մեր հին ծառին վրայ
Պատուաստեցին կինք երկ ազգատոհմի .
Ես՝ Ֆինլասայ եմ մարքին, եւ դու՝ կոման
Ես կառօֆայի : Համապատուս են
Երկն ալ թէ հարիներ : Կանայդ կողմէ ալ
Վար չ'ենք իրարմէ, դու Առակօն ես,
Ես Բօռթուկալ եմ : Ձեր ճիւղ մերինէն
Նըւազ բարձըր չ'է . ես՝ պատուղ մէկին,
Դու՝ ծաղիկ միւսին :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (առանձին)

Ո՞ւր աստղիկ առեր
Իս քաշ կը տանի :

(Մինգրէս պօն Սոլոսի խօսելու, Առնիա — Բառասլայ մարթին՝ պօն Ալվար տը Պաղան ի Պէնավիկոս, ճերմակ պին-ջով (2) ու մեծ հեղձամոդով (3) ձեռուանի մը մօտենալ առանց :)

---

(1) gentilhomme. (2) moustache. (3) perruque.

ՍԱՆԹԱ–ՓՈՒՈՒՋԱՅ ՄԱՐՓԻՆ (առ պօճ Սոլոմ)

Լաւ կը քացատրէք ·
Եւ ալ հօբերտըէին կ'ըլլայ ձերինը ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Իրաւ է, պի մի եւ նոյն պարմէ ենք,
Տէյր Սանթա–Քռուզ ։

(կը ներկայացնէ անոր ըշ ուշ պլաս)

Տօն Սէզար ։

ՍԱՆԹԱ–ՓՈՒՈՒՋԱՅ ՄԱՐՓԻՆ

Հարկաւ՝

Ասի այն չ'է որ մեռեալ կարծված էր ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Այո՛, նոյն լինքն է ։

ՍԱՆԹԱ–ՓՈՒՈՒՋԱՅ ՄԱՐՓԻՆ

Գերեզմանէն մի

Հապա եւս դարձաւ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Չէ, Հնդկաստանէն ։

ՍԱՆԹԱ–ՓՈՒՈՒՋԱՅ ՄԱՐՓԻՆ (ընդելուզ ըշ ուշ պլաս ։)

Արդարեւ, իրաւ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ձանչէք կոր 'պինքը ։

ՍԱՆԹԱ–ՓՈՒՈՒՋԱՅ ՄԱՐՓԻՆ

Ի՞նչ ըսել, ամոր ծընունդը պիտեմ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցածէն ու՛յ պլաւայ)

Խեղճ մարդը կոյր է բայց չ՚ուզեր ցուցնել·
Թէ ըղ քեզ ճանչեց, ՚զիւր տեսողութեանն
Ուզեց հաստատել կարօղութիւնը։

ՍԱՆԹԱ–ՔՈՒՈՒԶԱՅ ՄԱՐՔԻՆ

(Զեռւէը ու՛յ պլաւայ Էրկընգնելով։)

Դըպիր, հօքրտրդեակ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (խոնարհելով)

Տ՛էար . . .

ՍԱՆԹԱՅ–ՔՈՒՈՒԶԱՅ ՄԱՐՔԻՆ

(ցածէն պօն Սալսալայ և անոր ցուցնելով ըղ ու՛յ պլաս։)

Խ՛էաս աղնիւ,

(ու՛յ պլասայ)

Ներկրեայ եմ ըղ քեզ դարձեայ տեսնելուս։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(ցածէն մարթէքէն և ՚զանի մէկ կողմ առնելով։)

Ես ահ վըճարեմ անոր պարտքերը։
Դուք կրնաք անոր երախտիք մ՚ընել
Ձեր պաշտօնէին մէջ։ Թէ պալատական
Պաշտօն մը թաւուր մընայ այս օրերս,
Թագաւորին քով, — ես կամ թագուհոյն . . . —

ՍԱՆԹԱ–ՔՈՒՈՒԶԱՅ ՄԱՐՔԻՆ (ցածէն)

Սիրուն երտասարդ. կը խորհիմ անոր. —
Նահե ազգական։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցաձէն)

Մեծ ազդեցութիւն
Ունիմ փաթիլիոյ խորհուրդին մէջ դուք։
Չեզի կը յանձնեմ։

(Կը ձգէ ընչ Սանիա—Բատալայ մոլթէն ու կ'երթայ ուրիշ
անպատճառ տրոնոյ կը նէրկայացնէ ըզ Ուշ Պլաս։ Անոնց
ջէջ է Ալպայ կոմսը խիստ փառասէր կերտով հագուստ ու
պճնաձ։ Տօն Սալտոն անոնց նէրկայացնելով ըզ Ուշ Պլաս։)

Իմ մէկ հօբերտիս՝
Սէզար պազանեան, կոմս կառօճայի։

(Անպատճառ ձանրապէս ջեձարանաց ազջայինէր կը փոխուանա-
կեն Ուշ Պլասայ հետ ու ապշէալ ինչ ըլլալը չը գիտէ։)

(Տօն Սալտոն ու Ունպակօրչայ կոմսն։)

Երէկ չը կայիք դուք Ամթալանթայ
Պարիկ (1) հանդէսին։ Լինաուամիր կայլեայ
Սիրասէր (2) կերպով։

(Ալպայ կոմսին պարբերօրէն վրայ կ'ըսէ անգլուածոյ։)

Յոյժ գեղեցիկ է
Ամի, Ալպայ կոմս։

ԱԼՊԱՅ ԿՈՄՍ

Ա՛հ, գեղեցկապոյն
Ունէի քան ՚զայս։ Բեհեզ վարդապոյն,
Ժապաւէն ոսկի. ՚զոր Մաթալօպոս
Գողցաւ. օր մ՚ինէ։

---

(1) ballet. (2) galant.

ԱՐՔՈՒՆԻ ԲԱՐԱՊԱՆ ՄԸ (Ըստ բնագրին)

Թատուհին մօտ է.

Շարվեցէք, սիւարք։

(Ճամբալ ճեմելիքին մէջ վարսգուարները կը քաշվին։ Աեղուհի ըսար ասպիճանի կը շարվին պրսան տակ. պահապանի ցանկ կ'ընեն երկու կողմեն։ Ուշ Պլաս շքեղազարդ հեռացով՝ ընտիքները կորսասած՝ ըստրբին ատրճեալը կու գայ էջը ըն ասպասպան մը գոռնելու համար հոն։ Տօն Սալտսն անոր եպեսէն կ'երթայ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցածէն Ուշ Պլասայ)

Կշտամբանք չ'ըլլայ
Բայց միթէ երբեր բախտը գարձրանայ
Խելքըդ կը ցածնայ. արթնցիր, Ուշ Պլաս։
Մատիտ տի ձգեմ։ Կամըրջին քովի
Ան պզտիկ տունըս՝ ուր դու կը կենաս,
Զայն քեզի կու տամ Ուշ Պլաս, իւր մէջի
Ամեն բաներով, նաեւ մուհճերը։
— Բան մը չեմ ուզեր անկէ ինձ պահել՝
Բայց միայն գաղտնի բանակիները։ —
Ինչ ատենէն ալ կ'ընդունիս նաեւ
Ուրիշ հրամաններս։ Ուսոի դու միշտ իմ
Կամքըս կատարէ, ես ալ անօրինեմ
Գու երջանկութիւնդ։ Ելիր, գարձացիր,
Մի վախնար բնաւին. պատեհ է ժամը։
Արքունիք են միշտ երկիր այնպիսի
Ուր մարդ կը քայլէ առանց տեսնելու
Յատակ ու մեկին։ Աչկապուկ քայլէ
Դու, ես կը տեսնեմ քու տեղդ, Սիրելիս։

(Նոր պահապան կ'երթայ ըստրբին խօրը։)

ԲԱՐԱՊԱՆԸ (քաջալայեան)

Թագուհին ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (առանձին)

Ա՛ստուած ։

(Թագուհին՝ ինձաշուած հագուելէն՝ կ'երեսայ պինդօ՛ս առնելուելիքներով շարժ պարելու, ձիրանափայլ նետաշէն աղջիկ – հազուագիւտ մը պակ չէր կրնար ապահոյր աչքս պահելու համար նեկապանի ։ Ուր Պլաս՝ պահուըտիլ ամենապէշ կը նայէ երբ յարձակելու այն ճառագայթեալ պետերէն ։ Ապահով առաջուան գլուխներն կը ձանձրէ , թէ Պաոլս մարդին , Ալպայ կոմսը , Սանիա – Քոռուպայ մարդին , բայց Սալոմէ ։ Տըն Սալոմի շուրջով ամուրին կ'երթայ ու անոր վրայ դրած խայրէ կ'առնուս կը ծիրէ Ուլ Պլասայ ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Ուլ Պլասայ , խայրն անոր գլուխը դնելով ։)

Կը ցնորիս Սէզար ,
Ծածկէ չուտ գլուխդ , աւա՜ղ ես Սպանիոյ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (շարժել , ցոյնեն ար պրն Սալոմէ)

Եւ արդ ինչ հրաման կ'ընէք ինծի , տէր ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Յառաջելով անոր ըզ ներգոհին որ ձանր ձանր կ'անցնի այն ատեն ծերպերէն ։)

Հաճութիւն գտնել տա կնոջ առջեւ
Ու չանալ էնոր հոմանին ըլլալ ։

Բ։ ՀԱՆԴԷՍ

ՍՊԱՆՈՑ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Թուփլուհայն փնտրանքին կէտ մըտած մըն է : Զոհը կոպէմը պառնակ մըն էր որ այս անդնդին ծոլ կը քաշուէր : Ան կոպէմը՝ ճակատա-ոտ անկեան մը վրայ՝ ոտքէշ պոտա մը որ պոտրակէ յատկերատան կը պոռնէ : Խոտը՝ ծեծ պատահանները ջուց : Ամուսնոյ գերեզմկի օրվան մը կիւօրքին եպէն է : Մեծ աճ-ղանը . սլոտ : Արքեստիոյ մը պատկէր հարստատ շրջանա-կով՝ պատկին կոպնընցուածք . պատկերքին վարքի երեքուէ կը հարուցուի՝ Սաինթա Մարիա Էճիփտիաքա : Դիմացի կոպէմը Տէրտօրը մըն էր որոյ ատոլը ոսկի կանոնիչ մը կը վաստէ : Տէրտօրը մօտ՝ ՇատըԲ ըսուածները հերոսական մէկ պատկերը :

Վարագոյրը քաշուելուն , Տօնա Մարիա պէտ ընտօտուբ ըսուածին անկեան մը նստած է իր հնայցկի մէկուն՝ մատ պոտ ատ աչքատ ապրկան մը փոխ : Թուփտահին ճերմակներէ հագուած է արքանլուգայ պատմուճանով (1) : Ատլանիկէ կը քաշէ , մերկ ընդ մերկ կ'ընդմիջէ քօտակցելուս համար : Դիմացի անկեանը նստած է՝ պատատ մը յետէ՝ կնիկ նամուխ մը վրայ՝ պօնա ժատանա պէ լա Բուէվա՝ Ա.Լ-պուէրկայ գիւղացի , մեծ աչնկատպետուհի , աչքեր հագած պատատ մը : Դիտատուցի մօտ՝ աչպանի տ'ատրկեա փանի մը պատճատուհի կ'ապրատրին հնական յետաքրքրութեանց : Խոտը՝ կը կիներ պօն կոտրէպոն՝ Օնէսկայ կոմս , հա-պարտատէս ատիճան պոն , մեծահատուկ , ընդ , պինդ ատկեատան , յետատ հինգ պատրաստ մօտ , գէմ հին գին-ատրկ՝ կնոպէս չափազանց վայելչատկութեամբ հագուած և ատնի քատպատերնեը գինգեա կոտ մատճուկնէրատ վրայ :

(1) robe. ֆէռնատ

Ա· ՏԵՍԻԼ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ, ԱԼՊՈՒՔԵՐԿԱՑ ԴՔՍՈՒՀԻՆ, ՏՕՆ ԿՈՒՐՈՏԱՆ, ՔԱՋԻԼՏԱ, *տածու-հիք*։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ա՛լ եւս զընաց, անդորր անձկընդիւր
Պէտք էր ըլլայի։ Սակայն ո՛չ բնաւին.
Յիս ծանրանայ կոր Ֆինլասայ մարքին։
Այդ մարդն իս կ'ատէ։

ՔԱՋԻԼՏԱ

Այլ ըստ ձեր կամաց
Աքսորեալ չ'ը մի։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այդ մարդն իս կ'ատէ։

ՔԱՋԻԼՏԱ

Վեհափառ դչիոյ . . .

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Իրաւ, Քաղիլտա,
Տարօրինակ բան. այդ մարդն ինձ համար
Զար հրեշտակ մըն է։ Անցեալ օր անշուշտ
Յաջորդ օրն աստի ու մեկնէր զընար,
Բայց եկեր դարձեալ անլ սովրական
Զեռք – պագի եկեր։ Մեծամեծք համայն
Կարգով դէպ ի գահ առաջ կու գային.

Ձեռքս էլի թողած անոնց անտարբեր ,
Եւ ես ինքս էլի տրտում ու հանդիստ ,
Տարտամ նայելով մութ սրահին խորը
Մեծ պատի մ՚ վերայ մարտի մը նըկար ,
Երբ յանկարծ՝ աչքըս դէպ ի սեղանին
Կողմը դառնալով , տեսի այդ ահեղ
Սոսկալի մարդը որ առ իս կու գար ։
Զայն տեսածիս պէս՝ ոչ այլ ոք տեսի ։
Պաչոյնի պատեանի մ՚ հետ խաղալով՝
Որոյ մերթ երկաթին աչքիս կը ցոլար ,
Ու քոց հայուածովը իս ակնհարելով (1)
Ինձ կը մօտենար ծանր ու յամրաքայլ ։
Կորացաւ իսկոյն , սպիրդ , սողնոյ նման . . . —
Ձեռքիս վրայ զգացի իւր օձի քերան ։

ՓԱՋԻՏՏԱ

Պարտ կը հատուցնէր · — չՔնք մի եւ մենք ալ
Մերինն հատուցներ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այլ չէ , Փաղիլտա ,
Այլոց չրթան պէս չ՚էր անոր չուրթը ։
Վերջին անգամն է ՚զանի տեսնելս իմ ,
Բայց մաքէս չ՚ելլիր , աչքիս առջեւ է ։
Ուրիշ վիշտեր չատ ունիմ բայց հոգ չ՚է ·
Ինձ համար դժոխքն այդ հոգւոյն մէջ է ։
Այդ մարդուն առջեւ սոսկ կին մըն եմ ես ։ —
Փիչերն երազիս մէջ դէմըս կ՚ելլի
Ծանաժուտ դէմն այդ , ձեռքըս կը պագնէ ·
Կը տեսնեմ անոր աչքին պլպլալը

(1) fasciner.

Որ աստեղութիւն կը ճառագայթէ ·
Եւ՝ թոյն սեւագոյն երակէ երակ
Ինչպէ՞ս կը վազէ այնպէս ցը սիրտս
Որ սառ կը կարի , կ՚ընթանայ կ՚ըզգամ
Զիւղ սարսուռներով իւր պինդ համբոյրը ։
Ի՞նչ կ՚ըսես սարը ։

ՓԱՉԻԼՏՍ.

Սոսկ ուրուականք են
Կ՚բսեմ ես , տիկին ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Իրաւամբ գուշակ ,
Շօշափելի եւս ունիմ տատապանք
Ես իմ հոգւոյս մէջ ։

(առանձին)

Ո՜հ , պահերու եմ
Տպաւորս առնելմէ ։

(առ Փափլտա)

Իս նայէ , ուր են
Մուրականքն այն որ չ՚իշխէին մօտիլ . . .

ՓԱՉԻԼՏՍ. (պատուհանն երթալով)

Գիտեմ , տիկին , դեռ հոն՝ հրապարակն են ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ա՛ռ , նետէ անոնց սա իմ քսակըս . . .
(Փափլտա կ՚ատամս փոխն ու պատուհանէն կը նետէ ։)

ՓԱՉԻԼՏՍ.

Ո՜հ , չնորհ , տիկին , չնորհ մ՚ալ ըրէք ,
Դուք որ կ՚ողորմիք այդքան բուխ սրտով՝

(Յառաջնելով ընտանեկան ըղձած կառուխտան ու կանգառն լսակաց աչունէին խօրը՝ հոմր պաղպաամաջը պղատցեալ կայ ընդ ընտանիին։)

Բան մ՚ալ Օնեաթայ կոմսին չէք նեատեր.
Բառիկ մը պոնէ, — նա ծերուկ քաջին՝
Զըրահից ներսեւ վառ սիրահարին
Որոյ պոդտր է սիրտ որքան դուբան է պինտ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Զանձրաուիթ է չատ։

ՓԱԶԻԼՏԱ

Չեմ լսեր չ՚է, — բայց

Խօսեցէք հեատը։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (պառանալով աս ծօն կառուխտան)

Բարի լոյս, կոմս։

(Տօն կառուխտան կը ոեչյենաց երեւ ձնրաձալուխեամբ [1] ա կա գաց հատաչելով կը հայքատրէ յերուէը ընտանեկան ու կը նուլա անտաբերէր ա անուշատիւր կերպով մը։ Յերոց էր պեղը կը պառանաց ոնձ աչնկապերտահոյն ամուրին փովը։)

ՏՕՆ ՀՈՒՒԻՏԱՆ

(Ան փաչվելնէ՝ յաձէն աս փապելա։)

Ա՛հ,

Ընքանչելի է այսօր թագուհին։

ՓԱԶԻԼՏԱ

(Երեւէն նայելով անոր ու կը հեռանայ։)

Ո՛վ ողորմելի արարիլ ծուլի

---

(1) révérence.

Որ ըղձայուզիկ կայ ջըրոյն մօտիկ ·
Օր մ՚ըսպասելով կը խլէ քարի լոյս
Կամ քար՝ իրկուն մը , յաճախ չոր բառ մը ,
Ու կ՚երթայ ցնծուն՝ այդ կերն ի կատուց ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (փոսէ ժպտով մը)

Լըռէ ։

ՓԱՋԻԼՏԱ

Երջանիկ ըլլալու համար՝
Բաւ է ՚զձեզ տեսնէ · թագուհին տեսնել՝
Ցնծութիւն ըսել է անոր համար ։

(Սփանչանալով փոխրնկ փոսիկ մը վրայ ու կըսէ սեղանէ մը վրայ պրծած է ։)

Ո՛ , չքնաղ տըփիկն ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ա՛ , բանլին քովս է ։

ՓԱՋԻԼՏԱ

Սա քալամպուրի փայտն ալնիւ է յոյժ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (քանլին պալով)

Բայց , նայէ , մանկիկ · — մատուռնքներով եմ
Զատի լըսուցած եւ ՚զատ՝ ի նէօպուրկ
Տի դրկեմ՝ հօրըս · չատ ուրախ ա՛ըլլայ ։ —

(Մոմպոսէ կ՚երթայ պահ մը , յետոյ ոտքով մը կ՚ոլնափէ ։)

(առանձին)

Չեմ ուզեր խորհիլ · մտքիս մէջինը
Վաներ կ՚ուզէի ։

(առ Փաղլտա)

Գընա սենեակէս

Գիրք մը քեր ինծի ... ինչ խենդ եմ եղեր,
Եւ ո՛չ իսկ մէկ գիրք գերմանիկ լեզուով,
Ամենն ըսպանեօլ։ Թագաւորն իմ որս
Եւ միշտ բացակայ։ Ա՛հ, ինչ ձանձրութիւն։
Վեց ամսվան մէջ տասներկ օր միայն
Հետս եմ անցուցեր։

ՓԱՋԻՏԱ

Թագաւոր էրիկ մ'

Ա՛ռ քեզի նստէ, այդպիսի կենցաղ
Վարելէդ ետքը։

(Թափառիլն կ'ընկնի դաչնեաւէ, յետոյ կ'ելլէ
նորեն ասպիսակաս ու գնգնես ծգմամբ։)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Կամիմ դուրս ելլիլ

Քիչ մը պալատէն։

(Իշխանաբար արտասանված այս խօսքին վրայ՝ Ալպուսէրեկայ դիտուհին՝ որ մինչեւ յ'այն ժամ կէցած էր անշարժ էր ախոռին վրայ, վեր կ'ոստոստ գլուխը, յետոյ կը կանգնի յոտին ղէպ ղիտակ ու խորին ձնրաժալոմիւնն մը կ'ընէ ընգուհուհին։)

ԱԼՊՈՒԲԵՐԿԱՑ ԴԻՏՈՒՀԻՆ (կորսակ աչքս յայնով)

Կանոն կայ յատուկ՝

Երբոր թագուհին ուզէ դուրս ելլիլ,
Թէ ամեն մէկ դուռ յատուկ բանալւոյ
Իրաւունք ունոզ աւագայ մէկուն
Ձեռքը բացվի. արդ՝ ոչ ոք կրնայ
Անոնցմէ 'յայս ժամ ի պալատն ըլլալ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Արդ խա կը փակէն ուրեմն իրը ի բանտ,
Եւ միթէ կ'ուզեն մեռնիմ ես ասանկ
Հապա, դըքսուհի։

ԴՔՍՈՒՀԻՆ (Նորէն ձեռքածալուելեմբ)

Սենկապետուհի
Եմ ես եւ պաշտօնս իմ կը կատարեմ։

(կը նայի պեղը)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (Երկու ձեռք էր ցըտիքը քոնելով յոտա-
հապաքար, ոտանդին։)

Հայտէ, դարձեալ մի մըտմըտուք· բայց ո՛չ։

(Քարչէ)

— Շո՛ւտ, լանակըռնէ մը· առ ինս, իմ կանայք·
Սեղան մը, խաղանք։

ԴՔՍՈՒՀԻՆ (պաճուհեաց)

Մի չարժիք, սիրնայք։

(Ելլելով ու ձեռքածալելով ներքուհոյն։)

Վ'երհաիատ դչխոյն՝ ըստ հին օրինայ,
Զը կրնար խաղալ բայց թագուորաց հետ
Եւ կամ թագաղանց։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (պայրացմամբ)

Էյ լա՛ւ, խիստ աղէկ·
Բերի՛ւ տուէք, ուր են այդ թագազունքը։

ՓԱՋԻԼՏՍ (ոտանդին, փուռուհուն նայելով)

Ո՛վ դծուծ պառաւ։

ԴՐՈՍՄԻՀԻՆ (ընթացք խօսակիցներուն)

Աստուած չը տուաւ
Մեր թագաւորին. մայր դչխոյն մեռաւ.
Թագաւորն հիմա միմնակ է, տիկին։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Նախընթերիք բերեն թող ինծի հիմա։

ՔԱՋԻԼՏԱ

Այո՛, ատիկ վեր ինչ կայ զուարճալի։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ֆանֆիլտա, ըզ քեզ կը հրաւիրեմ։

ՔԱՋԻԼՏԱ (ծոռանչին, աչնկապկուածոյն նայելով)

Ո՜հ,
Սառնաւիայլ մամի։

ԴՐՈՍՄԻՀԻՆ (ձեռքաձալումնկաբ)

Թագաւորն երբ չ'է
Ներկայ, թագուհին միմնակ կը ճաշէ։

(կը նայի պեղը)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ի նեղ մղեալ)

Ա՜խ, ինչ 'ընեմ Աստուած. — չը կրնայ այսպէս
Ոչ երկիլ ի դուրս, ոչ խաղալ եւ ոչ
Ուտիլ ըստ կամայ. մեռնիմ կոր իրաւ
Տարի է մ'ի վեր որ թագուհի եմ,

ՔԱՋԻԼՏԱ

(Ծոռանչին, կաբեկցուհիներուն նայելով ընդոծոյն։)
Վայ, եղկելի կինն. այն իւր պեղեցիկ

Օրերն անցուդնել սա անտանելի
Աչքառնեաց խորը, եւ այլ զբօսանք
Չ'ունիլ բայց միայն տեսնել սա տափակ
Անշարժ անկենդան ճահճին եզերքը՝

(Տօն կոռնիփոնայ նայելով որ մեշը անշարժ ու կանգուն
կեցած է սենեկին խորը։)

Ալէզարդ պճնեալ կոմս մը սիրահար
Կանգնած երազող մէկ ճիւղ վրայ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (առ Քոպէլտա)

Ի՞նչ ընենք, նայինք, քան մը մրտածէ։

ՔԱՋԻԼՏԱ.

Ա՛, զըսէ· երբոր Թագաւորն հոս չ'է,
Դուք կ'առնուք գործոց զեկը ձեռվընիդ·
Աչդ առ ի զբօսանք նախարարները (1)
Հոս կանչել տուէք։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ոսոը վեր ընկնելով)

Վայ ըզբօսանքիդ·—
Դիմացս առնում ես ուխ ձախորդ երես
Որ խօսք ալ բանան ինծի Ֆռանսայէն
Եւ անոր խարխլիկ ընկուզ (2) Թագուրէն,
Հռոմէն եւ կամ Թէ ալար արշիդքսին
Կենդանապրէն 'զըր հեծելհանդիսօք (3)
Պարտցընեն կոր հիմա ի Պուդիօս
Ոակեճամուկ պերճ ամպ-հովանուոյ տակ
Ջոր չորս դասաւար բարձեալ կը տանին։
— Ուրիշ բան ընտրէ։

(1) ministre. (2) caduc. (3) cavalcade.

ՓԱՋԻԼՏԱ

Էյ լաւ, ձանձրոյթինդ
Վանելու համար՝ թարմ պինակիր մը
Վեր բերիլ ասմ նէ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Փաղիլատա, խմենք եա։

ՓԱՋԻԼՏԱ

Ո՛հ, դչխոյ տիկին, կարօտ եմ կարօտ
Հայիլ մի միայն 'յերես պարմանի.
Ա.յս ծերունափայլ արքունիք տաղտուկ
Են ինձ, կը թոպեն սիրտ իմ մահալլուկ.
Կարծեմ ծերութիւնն աչերէ կու պայ,
Միշտ ձեր տեսանելէն մարդ չուտա կը ծերնայ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Խնամն, խմենք.— Օր կայ եւ կու պայ տեղն
Որ մարդուս սիրտը կարկառ կը կծկի։
Ինչպէս քունն աչքէ՝ տղմիկ, խնամու մին ալ
Սրտէ կը փախչի։

(Տպտպանջիկ)

Իմ երջանկութիւնս
Ան խորշն է միայն պարտէզին ուր որ
Մինակ երթալու ունիմ իրաւունք։

ՓԱՋԻԼՏԱ

Ըսելիք կայ մի այդ երջանկութեան,
Սիրուն դրօտվայր։ Թակարմներ ունին
Թաքնտաքուր փորված հոն ամեն քարեր։
Բան մ'ալ չը տեսայիր։ Բարձր են պատերը
Քան 'զամեն ծառեր։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ո՛հ, կ՚ուզէի ես
Դէպ՚ա երբեմն ելլել։

ՔԱՋԻԼՏԱ (ցածէն)

Ելլել· չմտ աղէկ·
Տիկին, ուշկըն դիք, եւ յուշիկ խօսինք։
Ասանկ խստապահ սրխուր բանտէ մը
Աւելի ճարտար չը կայ ոչ մէկ բան
Որ բնտռել գանել տայ իր մռայլին մէջ
Փայլուն գոհարիկն (1) այն մականուանեալ
Դաչտաց բանալի։ — Ես գըտի 'զանի։
Դուք երբոր ուզէք, առ հեճուկ (2) չարայ՝
Ես ձեզ կը հանեմ, գիշերով, կ՚երթանք
Ու քաղաքն ի վեր ժո՛ռ կու գանք։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Երկիննք,
Երթ՚ք, եւ լըռէ։

ՔԱՋԻԼՏԱ

Ես խիստ դիւրին է։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Լըռէ, ո՛հ, հերիք։

(Քիչ մը կը հեռանայ քաղքացին ու դաբչեալ կ՚ընկնի երթ
մտապանջ երազոց մէջ։)

Ո՛հ, ընտր չ՚եմ դեռ՝
Ես որ կ՚երկընչիմ արդ օտար ամէն
Այս աւազակներէն, այն իմ բարեբաւն

(1) bijou. (2) dépit.

Գերմանիայում մէջ՝ այն իմ սիրասուն
Ծընօդայրս քով։ Օ՜հ թէ ըլլայի
Միշտ այն իմ բարի ընտանեացըս մէջ։
Ո՜հ, ընտոր քրոջս հետ խոտերու միջեւ
Կը վազվըզէինք ու գիւղացիներ
Որոնք բարձած կամ քարշ տանելով
Խոտը խոտը կ'անցնէին. կը խօսակցէինք
Եւ մենք հետաքրքին, զի էր սխրալի։
Բնութիւն մը մարդ մ'եկաւ, ըսաւ՝ —
Համայն սեւ հագուած էր անոր եւս
Ձեռքն էր բռնած քրոջ՝ այն քաղցր ընկեր, —
«Տիկին, Սպանիոյ թագուհի մ'ըլլաք։»
Հայրըս ցնծուն էր ու մայրըս կու լար.
Հիմա երկուքն ալ լան կոր ինձ կարօտ։ —
Դաղտուկ սա տուփը հօրըս տի խոսքեմ,
Շուտ մ'ուրախանայ։ — Տես, ամեն կողմէ
Յուսահատութիւն, Գերմանիոյ թշուառքը
Ամենքն ալ մեռան։

(Քաղքէն հեռուէն երգ մը կը լսվի։)

Ինչ է այդ ձայնը։

Նաեւ չինն թողուր
Ինձ որ ունենամ երկրին ծառայութեան։
Սիրոյ բառ մ'երբէք չէր հընչեր յոխանձս։
Այսօր պչխոյ համ, սխա, էր երբեմնն
Որ ազատ էի։ Ըսածիդ պէս ալ՝
Տըխուր է յոյժ այդ պարտէզն իրկուանը,
Պատերն այնքան բարձր որ դուրս չը նայվիր։
— Ո՜հ, ձանձիր ակին, տաղտուկ մահառիթ։ —

(Դէրսէն հեռուէն երգ մը կը լսվի։)

Ի՞նչ է այդ ձայնը։

ՓԱՋԻԼՏԱ.

Լվացուհիք (1) են
Որ կ'անցնէին հոսնա թաւուտէն մէջէն։
(Երբէք կը մօտենայ, անանկ ալ խօսելէն խիստ ուշ կը
լմննէ։ Թաքուհին ուռնկընէր կ'ըսէր անցած պէնէլանօք։)

ԶԱՅՆԻ ԱՐՏԱՓՈՒԱՏ

(Երգ լըվացուհեաց)

Ջի՛ փայթ թէ եղիւն
Թռչուն անտառէն.
Թռչուն հրաշագայն
Ի քո՛մ երգէ ձայն։

Բայխըմի՛ թող ըլլն
Ջաւտեղս ելթելէն.
Ասղըղ հրաշալուս
Փո՛մ փայլն յայտնուն։

Նոյի՛ թող ծաղկին
Ծաղկամբ ըղ գետին.
Ծաղիկ հրաշատիպ
Ի քո՛մ ծաղկի սիրոյ։

Ա՛յդ թռչուն հրաւէր,
Ա՛յդ ասղըղ հնչեալ,
Ա՛յդ ծաղիկ հոգեոյ
Պիտանք են Սիրոյ։

(Զայնելը հերհաձալ կ'ուկըմին։)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (յոփշտակեալ)

Սիրոյ, ած. այր, երջանկիկ կանայք· —
Ետունց ձայնն լինի, էտունց երգն լինի
Ցան միանգամայն գիւր կու տայ արտիս։

---

(1) lavandière.

ԴՓՍՈՒՀԻՆ (պաշտահեաց)

Վռնտեն թող կանայքդ որոց երգ ձանձրոյթ
կու տայ թաղուհոյն :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ապաղաւանեամբ)

Ինչպէս . հարիւ թէ
կը լսվի ձայնին : Խեղճ կանայք , կարմիր
Որ հանգիստ անցնին ճամբանին՝ տիկնին ,
եւ մարդ չը պղծի :

(Ա՛ռ փաղչատ՝ ցուցնելով անոր պատահած մը խոթը :)

Սա կողմէն այնքան
Ծառերը խիտ չ'ևն , եւ սա պատուհանէն
Ի դաշտ կը նայի . ծն եկիր ջանանք
Գէթ տեսանել 'զէնոնք :

(Փաղչատայէ հեռ պէտ է պատահանը կ'ուզէ իր փայը :)

ԴՓՍՈՒՀԻՆ (երկեղով , և ձեռքը ձակատելով)

Պատուհանէն դուրս
Պէտ չ'է որ նայի Ըսպանիոյ դշխոյն :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (կանգ առնելով ու եր պատանալով)

Հէք քան զգ դերի , վայ ինձ եղկելոյս .
Ո՛հ , այն գեղեցիկ արեւն ի մար մօտ
Որ կը լինու դաշտ հովիտ եւ արօտ ,
Այն լրիկվան դէմ ճամբներէն եւած
Ոակեզոյն փոշին , եւ հանուրց լսած
Հեռաւոր երգերն ալ չ'ևն ինձ համար :
Աոէն եմ լսած աշխարհիս համայն :
Զաստուածապարգեւ բընութիւնն անգամ
Չեն թողուր տեսանեմ . 'զայլոց վայելած
Ազատութիւնն իսկ չեն թողուր տեսանեմ :

ԴՓՍՈՒՀԻՆ (ակնարկելով դերկայնց ու պոռթ եղբն)

Դուրս եկէք , այսօր սուրբ Առաքելոց
Յիշատակ օրն է ։

(Քաղքցիա ժանէ մը ժայռ կ'ատանա պէտ է պոռտը ։)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (՝ղէնէ կեցնելով)

Ես մինակ կը ձգես ։

ՓԱՋԻԼՏԱ (ցոյնելով ընչ պժռահրն)

Տիկին , ուզեն կոր որ մենք դուրս եկլինք ։

ԴՓՍՈՒՀԻՆ

(խռնարհելով ներքռահոյն ատչեա ինչեա ցը գեպրն ։)

Պէտք է ՝ղթադուհին առանձին թողուլ
Իւր ջերմ եռանդման ։

(Ամենը պոռթս կ'ելլին խոբին ձնրաձալոմնիւններով ։)

Բ· ՏԵՍԻԼ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (մինակ)

Իւր ջերմ եռանդման ·
Ըսէ մանաւանդ՝ իւր հոգւոյ մըտածման ,
Որմէ ոգւոյ հիմա կրնամ ես փախչիլ ,
Անոր , մէս մինակ · ամենքն իս թողին՝
Խճդճ միտք անճրագ՝ մոլի ճամբի մը մէջ ։

(Տպաւոռ)

Ո՛հ , այն արիւնոտ ձեռք պատին վրայէ ·
Վերաւորվեցաւ միթէ , Ա՛ստուած իմ · —

Բայց ինչ յանցանքն է· ինչ պէտք էր անցնիլ
Այդ բարձրը պատէն ինծի ծաղիկներ
Բերելու համար 'ղոր հոս կը գլանան
Ինչ եւս չ'ուզեմ մէկն որ տայ ինծի·
Այդ պիտի այդքան քիչ բանի մ'համար
Առանկ իւր անձը վըտանգի դըներ։
Երկաթ սեպերէն խոցվեցաւ անշուշտ·
Տանթելի (1) կըտոր մը կախված էր հոն։
Կաթիլ մ'այդ արեան ինձ համար թաւիված
Կ'արժէ իմ բոլոր չիթերս արտասուաց։
(Ընկղմելով էր մտախոհութեան մէջ։)
Ամեն երթալուս իմ 'յայդ նատարան
Ծաղիկ բնաւել՝ խօսք կու տամ Աստուծու՝
Որոյ օգնութիւնն ալ իս կը լըքնէ,
Մէյ մ'ալ չ'երթալու· եւ դարձեալ կ'երթամ։
— Իսկ անի, երեք օր է որ չ'եկաւ։
— Խոցեալ, — ով որ եսէ, անծանօթ կտրիճ,
Դու որ՝ իս մինակ տեսեալ ու հետի
Չիս սիրօղներէ, բան մ'լինէ չ'ուզել
Չը յուսալով իսկ, կու գաս դու ինծի
Առանց հաշուելու յանձն առած վըտանգդ·
Դու որ արիւնըդ կեանքըդ չես խնայեր
Ծաղիկ մը տալու Սպանիոյ թագուհոյն·
Ո՛վ որ ես նէ դու՝ բարեկամ որ քու
Շուքդ իս կ'ընկերէ, քանզի 'նդ անոգոք
Լըծով կայ սիրտս, մօրըդ պղտանութ
Պահէ քեզ Աստուած եւ օրհնեալ ըլլաս
Օրհնեալ դու ինչ։

---

(1) dentelle. Բառ մը՝ պարտիզագործէ հայ բառ։ Տան՝ էական արմատ առանձին բառին, և թել՝ ջերյան. ըսել է՝ ինչուէ ձերմակած պատճառէ գործ։ Սոյն պատգամաւորական է փառնիէրէնին և հելլէնէրէնին։

(Ասոպիոնէսը և Յետոէը արտին պառկելով։)

— Ո՛հ, իր նամնակն էս
Այրէ կոր ։ —

(Դարձեալ ընկնելով էս մտախոհութեան մէջ։)

Նակ մէնեան, անհամշան այն Սալամի ։
Հէմ թեւարկու է բախան ինձ հէմ ոտնհար ։
Մեկ դիէն բարկամ պաշտպան հրեշտակ մը ,
Մեւս դիէն չարկամ դաժան ճիւաղ մը
Ինծի հետամուտ են միանգամայն ։
Եւ առանց բընաւ 'զանոնք տեսնելու՝
Կ'ըզգամ կը յուզին իմ դիշերիս մէջ՝
Ինձ առքերելու համար՝ ով գիտէ ,
Վըսեմ պահու մ' մէջ՝ իս աւօղ մարդ մը
Իս սիրօղ մարդու մը հետ միասնիլ ։
Մէկն իս վրկէ – ոչ մնաւէն , չը գիտեմ ։
Աւաղ , ալէտանջ կը ծփայ ճակտիս դիր
Երկու հակառակ հովերու մէջ տեղ ։
Ի՛նչ խեղճ ապիկար է թափուհի մը
Եւ ինչ դժդէն բան ։ Աղօթքի կեանք ։

(Ասպատաձեռայ պատկերին առջեւ ձնկան վրայ կոր գոյ ։)

— Դու օգնէ ինծի , ով իմ տիրուհի ,
Չի աչքիս մինչեւ քեզ վերամբառնալ
Չեմ համարձակիր ։

(Կ'ընդմիջէ)

Ասուած իմ, տանիմ ել ,
Ծաղիկ ու նամնակ՝ են սըրտիս կրակ ։

(Չոթէը ձայը կը խօլնէ ու ծղրտիչած նամակ մը պառա
կը փաչէ , պէտի ձաչինելու ցատկած վրանց մը ու ոչնչ.

(Դառը ժպտելէն վերջ՝ ինքնիրեն հետ կը խօսի)

Կոյս, մատղաշ ծուխի. կոյս, յոյս մարտիրոսաց,
Հասէր օգնութեանդ։ —

(Ընդհատելով)

Ա՛հա ան նաւակը,

(Լիուլի հետ ուրիշներու դառնալով)

Անհաւասիկ է որ իմ քայէ կու։

(Վերջինը ձեռքերով)

Ա՛լ չ'ուզեմ կարդալ. — ոմ դէմքդ անոյշ
Զար վշտացելոյ քոյր առաւ Յիսուս,
Հասէր իմ ձայնիս, ըզ քեզ կը կոչեմ։

(Կը յառնի ու ժանգ մը փայլ կ'առնու պեսպ է ականջը,
յետոյ կանգ կ'առնու, հասակ յետոյ նոմակին վրայ կը
դնէ՝ եթէ ունկնելով անպիտանութիւն ձգման մը։)

Վերջին անգամ մ'ալ կարդամ, ու պատռեմ։

(պիտակ ժպտով մը)

Աւազ, ատիս ցիւ է միշտ ատանկ կ'ըսեմ։

(Ուրիշներու կը քանայ նոմակն ու կը կարդայ։)

« Տիկին, ոսկեհուռ տակ մութ տեղ մարդ մը կայ
« Որ ձեզ կը սիրէ՝ ի խոր գիշերի
« Կորեալ ըսքօղեալ, որ կը չարչըրվի՝
« Ձեռուն գեանաւմած աստղի մ'սիրահար.
« Թէ ուզվի՝ հոգին կու տայ ձեզ համար.
« Եւ ինք հոս վարը գայ մարիկ մարիկ
« Երբ դուք հոգ վերը փայլ ի փայլ վառիք։ »

(Կը դնէ նոմակը ականջին վրայ։)

Երբ հոգին պատքի , պէտք է պաղըշկի
Թոյնով ալ ըլլայ :

(Ըտնկին ու պանիրը ձոցը կը ջնէ նորէն :)

Աչխարհիս վըրայ
Բան մը չ'ուզիմ ես : Բայց պէտք է սիրեմ
Մէկը վերջապէս նա ես իսկ ես ալ :
Ա՛խ , ինք ուզեր նէ՝ ըզ թագաւորը
Կը սիրէի ես · բայց ան՝ իս աստանկ
Լքեալ կը թողու՝— մէնակ ,— սիրապուրկ :

(Մէծ պուռը կը քաշվի երկու ընէն վրայ . ձեռ յետոպը գետովի քարտապան մը կը դանէ նէրս :)

ԲԱՐԱՊԱՆԸ (քաշէյ յայնով)

Թագաւորէն գիր :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Իբր ընդոծոր կարճատեսել , ցնծութենեն ապուշիով մը :)

Թագաւորէն գիր ,

Փրկվեցայ :

Գ· ՏԵՍԻԼ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ, ԱԼՊՈՒՔԷՐԿԱՅ ԴՔՍՈՒՀԻՆ, ՔԱԶԻԼՏԱ, ՏՕՆ ԿՈՒՌԻՏԱՆ, *կանայք թագուհոյն, մանկլաւիկներ*, ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ։

(Ամէն ալ ձանր ձանր նէրս կը մտնէին : Դէռուհին ամէնուն գլուխը , յետոյ կանայք : Ու՛յ Պլաս ընտրէին խոլը

կը կենայ . շէնլատկէս հագված է . լօրնկը յոխ ընէրն վը-
րայ ընկած՝ ՚ւլանի կը ձաձկէ : Երկու մանկլաւիկ՝ ասկեցաոտակ
կերպասէ քաւչկի մը վրայ պրած ընագաւորքին նամակը կու գան
ձոանը կը դնեն ընագաւհոյն աւջէս , փանի մը քայլ հեռէն :)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ընագրքին խորը , աջտնյքին)

Ո՞ւր եմ . — Լինչ պեղեցիկ է . —
Օ՜հ , լինչպէս հոս եմ :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (աջտնյքին)

Օ՛գն է աս՝ երկնուստ :

(Քաւչկի)

Տուէք չուտ . . .

(Թագաւորքին պատկերքին դառնալով :)

Շնորհ , սէր իմ :

(Ան պճտուհքին)

Ո՞ւստ կու գայ
Ինձ այս նամակը :

ԴՔՍՈՒՀԻՆ

Առանժուէզէն ,
Տիկին , ուր կ'որսայ մեր սէր թագաւորն :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Հոգւոյս խորերէն վառք կու տամ իրեն :
Հասկըցաւ թէ իմ ձանձրութեանըս մէջ
Պէտք ունէի ես իր կողմէն եկած
Սիրոյ բառի մը : Բայց ծն տուէք չուտ :

ԴՔՍՈՒՀԻՆ

(Ձնրագալոքենէտ , նամակը ցուցնելով)

Սուրտյմը՝ տիկին, պարտքըս է ըսել՝
Կ'ուզէ որ ես նախ բանամ ու կարդամ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Դարձեալ մի սուրտյմ· — էյ լաւ, կարդացէք։

(Դէսուհին կ'առնու նամակն ու յօնքերն կը ճոռոգէ։)

ՓԱՋԻԼՏԱ (առանձին)

Նայինք ախրատիկն։

ԴԷՍՈՒՀԻՆ (կը կարդայ)

« Տիկին, շատ հոգի կայ
« Եւ վից գայլ զարիվի։ Ստորագիր՝ ՓԱՒԼՈՍ։»

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (առանձին)

Վախ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ (դէսուհուն)

Ամենն աւա՛ղ է։

ԴԷՍՈՒՀԻՆ

Այո, ախտը կամա։

ՓԱՋԻԼՏԱ (առանձին)

Վից գայլ զարիկեր է· աքանչելի բան·
Ո՛ր գլուխ չը դառնար, որ սիրտ չը շարժէր։
Նախընծան է մի ախրատիկ թէ վզնոց,
Տաղտուկ, թէ հիւանդ· — վից գայլ է զարիկեր։

ԴԷՍՈՒՀԻՆ

(Ա՛ռ ընթերցէն՝ նամակը մատուցնելով էնոր։)

Եթէ վերհասուս դէմըդ կամի· · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (նոր հրելով ընդնամակը)

Ո՛չ։

ՓԱՋԻԼՏԱ (առ պ+առ+հին)

Իրաւ այդքան են նամակին բառերն ։

ԴԻՄՈՒՀԻՆ

Անչուշտ ։ Ի՞նչ կ'ուզես առկէ աւելի ։
Թափառականիս որս կ'ընէ , եւ ճամբան՝
Զարկածն ու փըչօզ հովը կը գըրէ ։
Ա՛լ ինչ · խիստ ազէկ ։

(նամակը նորէն ազէ անցնելով)

կը գըրէ մի · ուչ՝
Ա՛յլ կը պատգամէ (1) ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(կնոջ ձեռքէն փաթեթով նամակը առ ինք ալ ընդունելով)

Ա՛րդարեւ չ'էֆ իւր
Ձեռագիրն առի ։ Լա՛ւ ըստորագիր ։

(Ա՛ռնլի առաքելութիւնը կը գնահատուի առ ապշա-
նքառութեամբ կը նայի ։)

(առանձին)

Պատրանք է միթէ · միեւնոյն գիրն է
Նամակիս գիրն ալ ։

(Ձեռքովը կը ցուցնէ պահ մ'առաջ ծոցը պահած նամակը ։)

Ա՜խ ընտիր բան է ։

(փութով)

Ո՞ւր է պրաքերը ։

---

(1) dicter.

ԴՓՍՈՒՀԻՆ (ցոյցնելով ընդ ուշ պլաս)

Ահա հոսնայ է ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (կէս մը ծէպ է ուշ պլաս ցառնալով)

Այլ երեսաւորդը ։

ԴՓՍՈՒՀԻՆ

Անձամբ քերթողն է ։

— Նոր գինակիր մը ՚զոր թագաւորը
կու սայ թագուհոյն ։ Սեպուհ մը ՚զոր լինձ
Արքային կողմէն տիար Սանթա–Ֆռուզ
կը յանձնէ յաւուրդ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ի՞նչ է անունը ։

ԴՓՍՈՒՀԻՆ

Անունն է տիար Սէզար տը Պաղան՝
Կոմս Կառօֆայի ։ Թէ լսես հաւատանք՝
Ֆան ՚զայս գերընտիր առհմիկ մը չ՚ըլլար ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Լաւ . կամիմ անոր ես հետը խօսիլ ։

(ցուշ ուշ պլաս)

Տիար . . .

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ (ցուանչին , ապտաւլով)

Ես տեսնէ կոր , լինձի խօսի կոր .
Ասուածդ , գողամ կոր ։

ԴՓՍՈՒՀԻՆ (ուշ պլասայ)

Յաւուրդ մատիք , կոմս ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

(Շեղ նայելով ուշ պլասա, առանձին:)

Այդ երտասարդը՝ զինակիր. ասի՝
Իմ հաշւոյս չըլ գար:

(Ուշ պլաս գառնապ առ վըտովլ կը ծիծեռնայ յառջասդ:)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ուշ պլասայ)

Առանձուկզին
Կու գաք ուղղակի:

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (խռնաբնելով)

Այո, տիրուհի:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Թագաւորն աղէկ է:

(Ուշ պլաս կը խռնարնի: Թագուահին նամակը ցուցնելով:)

Գըրել տուաւ
Զայս լինծի համար:

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ձիու վըրայ էր
Եւ 'զայդ պատգամեց . . .

(Պահ մը կը վարանի)

Ն' րկայից մէկուն:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Առանձին, աշտէն պիտելով ընդուշ պլաս:)

Թափանցէ կոր իս աստր հայվածը.
Ձեմ իշխեր հարցնել թէ որճա:

(Քաշէ)
Աղէկ:

կրնաք մեկնիլ ։ — ամէն, —

(Ու՜յ Պլաս՝ որ տանէ մը տայլ տեսէք էր էրթալա համար,
էլ պատանոյ կու գայ պէտք է ըսեցուհին ։)

կամ շատ սեպուհներ
թափառելին քով ։

(առանձին)

Ինչու յուզվիմ ևս
Տեսնելուվս արդեօք ևս այդ կարիճը ։

(Ու՜յ Պլաս կը խոնարհի · ընծուհին կը հաբցնէ ։)

Ո՞յք ոսանք էին ներկայ սեպուհներն ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Գիտակ չ'եմ անուանց, զի խիստ կարճ ժամնակ
կեցայ քովերնին ։ Երեք օր միայն
է որ կը գտնվիմ ևս Մատրիտէ դուրս ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (առանձին)

երեք օր միայն ։

(Վրդովմունէ հայհոյ մը կը շշնջե Ու՜յ Պլասայ վրայ ։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (առանձին)

Ուրիշ մին է կին,
Նախանձ տակալի · — Եւ ոյր, — ահագին
Անդունդ կը փորվի իմ սրտիս խորը ։

ՏՕՆ ԿՈՒՌԻՏԱՆ (Ու՜յ Պլասայ մօտենալով)

Թագուհոյն չ'էք մի դուք կապարճակիր ։
Խօսք ո՛ւնիմ ձեզմէ ։ Գիտէք պաշտօննիդ ։
Պէտք է այս պիշեր մօտ խուցը կենաք,

Չի թագաւորին դուռը դուք բանաք ,
Եթէ թագուհոյն քով գալու լլայ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ապտաալով , ատանիկին)

Թագաւորին մի բանաւ դուռը , ես :

(քաշէ)

Բայց . . . սակայն հոս չ'է :

ՏՕՆ ԿՈՒՒԻՏԱՆ

Չի կրնար միթէ

Գալ յանկարծակի :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ատանիկին)

Ի՛նչ ,

ՏՕՆ ԿՈՒՒԻՏԱՆ (ատանիկին , թէ՛ փեսլով ըշուշ պլաս)

Ալլ ինչ ուզի :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Ու ատեն քան լեյ և ուրոյ հայվանին է պլաստել
ՈՒյ պլասայ վրայ :)

Ընտիր նեաէ կոր երեսին գոյնը :

(Ուշ պլաս պանդաչլով կը կորնի ատուռէ մը քաշկին վրայ :)

ՓԱԶԻԼՏԱ (ինքզինքին)

Տիկին , այս կարիճը գէշ ըլլայ կոր . . .

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

(հագնա կընալով ոտէ վրայ կենալ)

Ե՞ս . չէ , բայց զարմանք՝ ընտիր ընդարձակ
Օդն . . . արեգակը . . . ու երկար ճամբան . . .

(առանձին)

— Թագաւորին դիւռ քանաւ : —

(Նաւապետ կ'ընկնի ականջ մը վրայ . լսելէն ետք կը քաշվի ու կ'երեսայ յոխ յետոյը ակնածոտ լռութիւն :)

ՓԱՉԻԼՏԱ.

Աստուածդ մեծ .

Տիկին , ձեռքը վէրք ունի :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Վէրք ունի :

ՓԱՉԻԼՏԱ.

Ամմեն , մարդ կոր : Ամմեն , ոչխ մը
Շուտով չնչել տանք :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (իր պէրոզին (1) ծալ ուռնելով)

Հոս սա սրուակ մը
Ուզիմ որ հիւթ մը կը պարունակէ . . .

(Սոյն ծալքին ուժին կը վարնէ ուոյ պլատոյ ալ ընթանի
ընկճուելով (2) : Առանձին :)

Ոչինչ տանեմ ըսէն է :

Նոյն վայրկեանին սրուակը կոտրտիւնի հանէց և իր շիշուռնանը ծալ ինաւին հանէց ծոցը պահած պատրիւլի կոշկաւ : Ուոյ պլատ՝ որ ուժը ընտրտուհոյն վրայէն չը վարէը , կը փնտռէ ’վայր պատրիւլին տեղը ծոցին եւլէլը :)

ՈՒՈՅ ՊԼԱՏ (խելացնոր)

Ո՛հ :

---

(1) gorgerette. (2) manchette.

(Թագուհուն հայվանին ու Ուլաոս պլասաս հայվանին էրեսը կը հանդիպին : Լուսաբնին մը :)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ասանդին)

Ա՛հ՝ է :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ասանդին)

Սրտին վրաս :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ասանդին)

Ա՛հ՝ է :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ասանդին)

Տհա՛ր , Ա՛ստուած , որ հոգիս տամ ես
Սա վայրկեանիս մէջ :

(կանգուն ամէնուն Ուլաոս շուրջը փոխանցած ըլլալով և ամէն ձագուն խառնաշփոթին պատճառով ոչ ոք դիտեց Ուլաոսի թագուհուն ու Ուլաոս մէջ պէտք անցածները :)

ՓԱԶԻԼՏՈ. (արտաքէ հրամայելով Ուլաոս)

Ընտիր վէրք առիք .
Նո՛ր մի առիք . չէ՞ . ճամբան բացվեցաւ :
Է՞ր հապա դուք ալ յանձն առիք բերել
Արքային թուղթը :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (փոպէլտային)

Կը լմընցնեա՞ չուտ
Հարցմունքդ՝ յուսամ :

ԴԻՈՒՀԻՆ (փոպէլտային)

Թագուհին լուռ վոյմ
Ասկէ , սիրելիս :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Գանգի դըրած էր
Ինք ըզ նամակը , կրնար իսկ նաեւ
Ինք առնուլ թերել · չ՚է մի ։

ՓԱԶԻԼՏԱ.

Չ՚ըսաւ ինք
Ա.ինպիսի բան մը որմէ հասկըցվէր
Թէ ինք է գրեր ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (առանձին)

Ո՜հ ։

(Բարձրաձայն)

Լուռ կեցիր դու ։

ՓԱԶԻԼՏԱ. (առ Ուլյ Պլաս)

Ձեր աղնըւութիւնն ալ՚կ է քիչ մը ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Վերածընկիմ կոր ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ինքզինքին)

Ծաո է , ալ քաշվինք ։
—Կուզեր իր օթեւանին առնուն տանիմ ինծի ։

(Բարձրին խոսքը կեցող մանկաւարժ)

Գիտէք թագաւորն այս գիշեր չը դար ·
Երեր եղանակին պատճառ ուր անցնէ ։

(Հետեւակներուն կը տաշվի ի՚երթալ ինչ օրենսդրը ։)

ՓԱԶԻԼՏԱ. (Բարձրահոչակ ինքնին դոյնով)

Թագաւորին ունի բան մը մտքին մէջ ։

(Թագաւորին երես տրանէն ինծի ալ կ'երևի՝ հետը առանելով
մատաղանիները։)

ՈՒՅ ՊԱՂԱՍ (Ինուկ Ճոպան)

(Ձուճուկ մը պակաւթին կարճեա մարդի կ'ընէ իսրին ընկերը
ընալը ընգուհոյն յետին խօսքերը։ Երաշխ մը ձիչ ընկերա-
մաձ կ'երթան։ Տանելուն կարը՝ 'ղեր իր շէնքին ձիչ ըն-
գուհին յետևէն յիչեց, Ճոպան գնացողը գորգին վրայ։ Գնա-
նէն կ'առանա, անբովանա ալէտ կը նայի վրան ու հարցնե-
նէրով կը ընա 'ղանի։ Յետոյ ալվին 'յերկինի կ'ամբառնայ։)

Պաղասին՝ իր շնորհ, Աստուած, մէկ թողուր
Ձիս խնդալուն։

(պանելուն կարին նայելով)

Ընտուկիս՝ այդ,
Արտին վերայ էր։

(Ծոցը կը պահե պանելուը։ — Կու գայ պօն կուտեկոն՝
ու ընգուհոյն եղբայրն պատրա եկած էր, նոյն պահուն
նէրա կը մտնի։ Յամբուփայլ կը մօտենայ Ուայ Պետոյ։
Քովը հասնելով՝ ատոյց քան մ'ընելու, իր ատրը կիսով
չափ պահա կը փաչի ու ալէտով կը չափե Ուայ Պետոյ ատ-
րին հետ։ Անհատաստ էր։ Վազելով կը պնդ ընդհատելու ի
պատերան։ Ուայ Պետ չատմացմամբ կը նայի ինի ի՛նչ ընե կոտ։)

Գ· ՏԵՍԻԼ

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ, ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ (սուրճ է պապեահ մղելով)

Երկուք ալ քեզմէ
Մխեւնոյն չափով։

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ

Ի՞նչ է մաքերնիդ . . .

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ (ձանրոյ-ընկեաոջ)

Հազար վեց հարիւր յիսներորդ ամին՝
Սասմիկ սիրահար էի · քնակարանս
Էր իմ 'յԱլիքանթ ։ Անճնազօր ուժեղ
Սիրոյ նման չքնաղ կարիճ մը խիստ շատ
Մօտէն կը նայէր իմ համանուշիս ,
Մայր եկեղեցւոյ առջեւ՝ եւ էնոր
Պատըշգամին տակ յաճախ ու անդուլ
Անոր ու դարձ կ'ընէր , սէգ քան 'զնաւապետ
Ամիրալական հպարտ վարքային ։
Անուն էր Վաղքեզ , սեպուհ՝ թէպէտ խորթ ։
Զանի ապանեցի ։ —

(Ուշ պլաս կ'ուզէ 'զանէ ընդհատել, Տօն կուուիտան կ'աբ-
գելէ շարժուածով ու կը շարունակէ ։)

Վաթսուն վեցին մօտ ,
Ժիլ՝ կուռն Խաթօլայ՝ պերճաշուք տապետ ,
Ղրկեց պեղուհոյս Անժէլին կոչեալ՝

Սիրապրուլ մը ’զոր էնի ինձ եղույց ,
Կուիֆէլ Վիզէրթայ անուշուլ ճոխ մը ։
Ճորան ըսպանել տուի , սէրն ըսպանեցի ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Տիար . . .

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ (շշուռնակելով)

Անկէ եաքն ալ՝ ուխտուելին մօտ էր ,
Գողտրիկ ձեւերով ընտիկ աղջիկ մը
Դիժած կարծեցի ինձ ուխտեալ սէրը
Ի նպաստ պատանւոյն Թիրսօ Կամօնալ ,
Ան պատանեացմէ՝ որոց դեղեցիկ
Ու հպարտ դէմքին աղուոր կը վայլի
Եվիներանդ վիեռուր ։ Յայնժամ մօտայ էր
Բեւեռել ջրեաց սմբակ զուտ ոսկւով ։
Թիրսօ Կամօնային ալ ըսպանեցի ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Վերջապէս , սիրար , ինչ ըսել կ’ուզէք ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Ըսել կ’ուզեմ՝ կոմս , թէ կ’ելլի հոլէն
Ջուր թէ որ քաշեն . թէ կը ծապլի այդ
Վաղը ժամ չորսին . թէ կայ խուլ տեղ մը
Մառուոլին եաեւ՝ ճամբայից հեռի ,
Սրտոտ մարդոց տեղ . թէ ըզ ձեզ՝ կարծեմ՝
Սէզար կը կոչեն , եւ ’զիս տօն կատարէ
Կուռիտան Թասիս ի կուէվառոս ,
Կոմսըն Օնեաթայ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ցոյս կերպով)

Շատ աղէկ , սիրար ,

կը տեսնենք այն տեղ ։

(Ասենք ո՛չ միայն հեղափոխությունը՝ բայց նաև ամեն մեծ գրականություն պետք է ունենա իր (1) նենց մարդ ու էրկու խօսողից չեպին խօսքերը լաց է արտանց անոնցմէ պետվաց ելլելու :)

ՓԱԶԻԼՏԱ (արտադին)

Օ՛, մեռնամ ուր մը,
Ձիկ տանք թաղտուհոյն :

(Դարձեալ պետք դառնէն կ՛անեցնեմ կ՛երգեմ :)

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ (ինշա անատասան)

Ձեր ուսմանց կարդը՝
Թէ հաճիք գիտնալ քիչ մ՛իմ սովրոյթներս,
Գիտցած ըլլաք՝ ասիր, որ ես չ՛եմ սիրած
Ան պինչ պրկելու մեծ վարպետները,
Ան սքված կոկված թացիկ սլիկներն
Որոց կը յարին կանոյց աչերը,
Որք մերթ լալկան են մերթ կարկ կայտառ,
Եւ որք՝ արահից մէջ չատ մը գաղտուղի
Աչեր քթթելով, ու աթոռոց վրայ
Չանապան քնքոյշ դիրքեր առնելով,
Կու գան կը մարին քեռթուվի մ՛ համար :

ՈՒՅ ՊԼԱՅ

Բայց — չը հասկնամ կոր :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ

Խիստ լաւ հասկնաք կոր :
Երկա ալ միեւնոյն ապուի (2) ենք գակատ (3) .
Մենէ մէկն եւել է այս յարկիս տակ :

---

(1) à pas de loup. ՀԱՅ՝ գայլատիկ : (2) butin. (3) épris.

Վերջ բանիս՝ դուք հոս կապարճակիր էք,
Ես հազարապետ։ Իրաւունք նըման։
Բայց սա կայ եւեթ՝ որ մասս է չարութք
Եւ չ'է բաժիննիս հաւասար մէջերնիս.
Զանդրանկինն ունիմ իրաւունքը ես
Դուք ըզ կրտսերին։ Ուստի կ'ահէք 'զիս։
Ցայն սեղանն ուր ես կը ծոմեմ՝ տեսնել
Կաշըմբուռն առույգ նօթի մ'որ նստի
Գայ հզօր դէմքով, սուր աղրաներով,
Եւ քոց ու կայծակ ծակ աչվընեերով
Ած' ինձ վախ կու տայ եւ տապնապ յոլով։
Իակ թէ որ ըսէք՝ մրցինք միասին
Սիրոյ 'յաստպարէզ, գեղեցիկն այն դաշտ
Որ միշտ կը դողայ, եւ չ'է ինձ համար.
Պանդոյր է իմ վիճակ՝ չարութք ես դիտեմ
Յարձակմանն արուեստ. եմ ես յօդաժէտ՝
Թուղ ասի մէկ դի, բայց չ'եմ այնքան խենդ
Որ ի վէգ մանիմ՝ առ յաւիշտակել
Ո'ր եւ իակ ըլլայ Բէնէլօպայ սիրտ,
Կայտառի մը դէմ այնպէս քաջառոյգ
Եւ դիւրաշէտ իակ այնքան ի թալուկ։
Վասն որոյ՝ եւ ձեզ գեղեցիկ, սիրուն,
Եւ խիստ փայփայուն, խիստ չընորհալի,
Խիստ սիրայորդոր եւ խիստ ցանկալի
Գանելուս համար՝ պէտք է անպատճառ
Որ ձեզ ըսպաննեմ։

ՌԻՅ ՊԼԱՍ

Էյ լաւ, փորձեցէք,

ՏՕՆ ԿՈՒՌԻՏԱՆ

Կոմս կառօֆայի, վաղն ի ծագ այգուն՝

Ան յիշեալ տեղը , առանց վկայի ,
Առանց ծառայի , ՚զիրար ապնւսպէս
Մորթեանք՝ թէ կամիք , սրրուլ , վաղակուլ ,
Գաջ առնմըկաց պէս՝ որպէս կը վայլի
Մեզ նման զարմի անուն կրօղ անձանց :

(Զեռւը կ՚երկընցնէ ուշ պլաոայ որ ՚ջայն կը քաշէ :)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Խօսքը մէջերնիս , անանկ չ՚ըլ :

(Մէյքան հաւանութենէն նշան կը ցուցնէ գօն կառաւոպան :)

Ա՛ռ վար :

(Ուշ պլաս գառա կ՚երթայ :)

ՏՕՆ ԿՈՒՄՈՒՏԱՆ (Ջինակ Ջեացած)

Ո՛չ , չ՚ըզգացի քնաւ՝ ձեռքը չը դողայ :
Մեռնիլը դիտալ ու սանկ վարվիլ՝
Քաջ մարդոյ է գործ :

(Բանալիէն մը գղեակէն ներքին սենեակին պլաոի գառնէ :
Տօն կառաւոպան գէպ ի հոն կը գառնայ :)

Բանայեն կոր այս դուռն :

(Թագաւորին կ՚երեւնայ գղեակէն ելլելը՝ ու շարայով կը դիմէ առ գօն կառաւոպան որ յանկարծակիէն եկած ու սփռած՝ շլացած է ՚ջինէ գեռնելուն :)

Ե· ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (*Ժպտալ կը*)

Չեզ բնաւէլ կար։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ (*հեգնաբար*)

Ո՞ կը հայթայթէ
Ինձ՝ զայդ բախտ բարի։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(*Գլուխը կը տանի ուրիշ կողմ*)

Ա, ոչինչ, սիրտս,
Կամ գոնէ քիչ բան։

(*Կը ձեձաղէ*)

Խօսք եղաւ հիմա՝
Ուրիշ խօսքերու մէջ, — Գաղիլատան էր՝ —
Գիտէք խենթ կ'ըլլան կանայք, — Գաղիլատա
Ոտ կը կոխէր քէ ինչ որ ուզեմ ես
Կ'ընէք ինձ համար։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Իրաւունք ունի։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (*Ձեձաղելով*)

Իրաւ որ ես ոտ կոխեցի քէ՝ ոչ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Իրաւունք չ'ունիք, սիրելիս։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ըսաւ թէ
Դուք ինծի համար հոգինիդ կու տաք,
Արիւննիդ անպամ . . .

ՏՕՆ ԿՈՒՌՒՏԱՆ

Բերանը սիրեմ,
Գազիլտա ատանկ խիտա աղուոր ըսաւ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Եւ ես ըսի՝ չէ։

ՏՕՆ ԿՈՒՌՒՏԱՆ

Եւ ես կ'ըսեմ՝ է։
Վեհափառութեանդ համար պատրաստ եմ
Ես ամէն բանի։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ամէն։

ՏՕՆ ԿՈՒՌՒՏԱՆ

Ամէն.

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Լաւ,
Նայինք, երդմնակէք թէ ինձ հաճելի
Ըլլալու համար ու ընէք իակոյն
Ինչ որ ու ըսեմ։

ՏՕՆ ԿՈՒՌՒՏԱՆ

Յանուն կապարայ
Սուրը թաղաւորին՝ աստուածարեալ իմ
Հզօր պաշտպանին, կ'երդնում, հրամեցէք.
Կը հնազանդիմ եւ կամ կը մեռնիմ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Գրաֆինը ձեռն առնելով։)

Լաւ, հիմա ճամբայ կ'ելլիք Մաարիաէ,
Սա քալամպուրէ ալիքը կ'առնուք
Հօրըս կը տանիք՝ առ ափար կայարընտիր
Որ է ի Նէօպուրկ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ (առանձին)

Բռնաւկեցայ մի։

(Քաշէ)

Ի Նէօպուրկ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այո՛։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Վճռ հարիւր մղոն։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Հինգ հարիւր չիտուն։ —

(Կը ցուցնէ ձեռքէ ձաձիացը որոյ ձէջ պապպաձ է գրաֆը։)

Լաւ խնամեցէք

Սա կապոյտ ծոպեր չը խառնիլն ճամբան։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Ե՞րբ ելլիմ ճամբայ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այսօր, սա րոպէ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Կ'աղաչեմ, վճռը։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ձեւ կրնար հաճիլ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ (ատաձիչն)

Բռնըվեցայ ։

(Քաշէ)

Բայց · · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ընկէք ճամբայ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Ի՞նչ · · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Երթամ ինքզինքիդ քովս է ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Գործ մը · · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Անհնարին ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Խնամ չընէին գործ մը · · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Շուտ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Օ՛ր մը միայն ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ո՛չ իսկ րոպէ մը ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐԻՏԱՆ

Գանգի · · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Իմ կամքըս

Կատարեցէք ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Եա՛ . . .

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Չէ՛ լսի մէյ մը ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Բայց . . .

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Գնացէ՛ք ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Եթէ . . .

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Չեզ կ՚ողջադուրեմ ։

(Վէրջ կը դնէ ու կ՚ողջագուրէ ։)

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ (դնէլացած ու քեքևած)

Ա՛լ չեմ դիմանար ։ Հնազանդիմ , ամէնքին ։

(ատամնէն)

Ատամած մնայի եղած , ամէն մարդ դիտէ .
Ձիրանս ալ կիյնայ եղած՝ ան՝ դիտնալու է ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (պապտահանը ցոյցնելով)

Կառք մը կայ հոն վարդն որ ձեզ կ՚ապաւէ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Նախանձամած է ելլեր ամէն բան ։

(Փոխով դանի մը քար կը գրէ ընդդիմի մը վրայ ու պան-
կին կը շարժէ ։ Մանկաւիկ մը կու գայ ։)

Մանկաւիկ , ան ատ թուղթին ու տար իսկոյն
Ան տիար Տօն Ալֆար ։

(առանձին)

Ա՛լ այն մէնաամարան
Իմ դարձիս թողուլ կը պարտաւորիմ ։
Բայց ու՞ր դառնամ դամ ։

(քովէն)

Իակոյն պոհ ընել
Կ՚երթամ արդ ըսլ Ձեր Վեհափառութիւն ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Լաւ ։

(Տօն կառաւէպան գլուխը կ՚առնու , կը պոկնէ խոզուհոյն յետոէը , կը քաշէ խորքին խոռոչտհուիլեամբ ու կ՚ելլէ պռոստա ։ Պոհ մը եպէը կուտէ մը խաւալոմը կը լսէ ու կը հեռանայ ։)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ինքն իրմով)

Ձի ու՞ր սպասնիլ ։

Գ. ՀԱՆԴԷՍ

—

ՈՒԽՏ ՊԱՏԱՍ

Կառավարության դահլիճ էր վաճառ սրահը՝ Մաթ-
էոսյ Ներքուստական պալատին մէջ:

Լուրը՝ փոքր մ՚ոպտով քաղցրերցուած մեծ պատառ մը: Զոհ
կողմի անկիւնը՝ նրբին օձուցով մը կտրուած անկիւնատուր
ճակատ մը: Անոր ներքին անկիւնը՝ պատռտուն մը:
Ա.Ջ կողմը՝ փոքրակոյտ աչքեան մը կանոն Ներքին օձուցով
ձաձկած, որոյ շուրջը կան 8, 10 հոգեոյ հասմիկ
նստոցներ (1) ատրճանին այնտեղ գրիկոլով (2) աչքանին
վրայ պրուած: Աչքանին այն կողմը որ հանդիսատեսաց
կը նայի՝ մեծ քաղիսներ (3) մը տակիտուս կերպասով
յարկած, որոյ վրայ նոյն օրինակ յարկած ամպ — հովանի
մը՝ Սպանիոյ դինանշանովը վրան Ներքուստին Ներքով:
Ա.յս քաղիսներուն տուվ պարզ աշուս մը:

Վարագոյրին քաշուած ատենը՝ Ներքուստին ներքին սա
յարուակ խորհուրդը նիստ ընելու վրայ է:

---

(1) tabouret. (2) pupitre. (3) fauteuil.

Ա. ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ, փաստաբանի նախկին. ՏՕՆ ԲԷՏՐՕ ՎԷԼԷՋ ՏԷ ԿՈՒԷՎԱՌՈՒԱ՝ ՔԱՄԲՕՌԷԱԼԱՅ ԿՈՄՍ, խորհրդական պետական եւ պետական մեծ հաշուեքննիչ (1). ՏՕՆ ՃԷՌՆԱՆ-ՏՕ ՏԷ ՔՕՌՏՕՎԱ Ի ԱԿՈՒԻԼԱՐ՝ ԲՈՒԻԷԿՕՅԻ ՄԱՐՔԻ, նոյն պաշտօն. ԱՆՏՕՆ ՈՒՊԻԼԼԱ, մեծ փաստիրաւնական. ՄՕՆԹԱԶԿՕ, խորհրդական պատուոյ հիւանդանոցին. ՔՕՎԱՏԷՆԿԱ, փերաքցոյն պետանուագիրը կղզեաց: Շատ մ'ուրիշ խորհրդականներ: Պատուոյ խորհրդականներ ալ հոգեւոր: Մետաններըը պալատականներ ընդհանրապէս: Քաղքենապետ՝ Քուլոմիրավայի խուռն ամբոխին վրայ. Բուէնօ՝ Ոսկեգեղմ նշանին է վիշտ:

(Տօն Մանուէլ Ալենա՝ Քաղքենապետին նախընթացին ալ Քաղաքապետ կոչուած էրտեղ հետ կը խօսակցին ցաւերուն վերաբերեալ, և ինչ խորհրդականներ ալ կան անոնք խօսքերը կը կապեն պատմելիքին հետ:)

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ

Խորհուրդ մը ծածուկ
կայ արտաքին այդ բախտին ներքեւ:

ՔԱՄԲՕՌԷԱԼ ԿՈՄՍ

Ոնի Ոսկեգեղմ: Դիւանապետը
է ընդհանրական, նախարար, նա եւս
Օլմէտոյի դուքս:

---

(1) cour des comptes.

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ

Վէմ ամբլման մէջ։

ՓԱՄԲՕՒԷԱԼ ԿՈՄՍ

Փարտայլին(1) *յետուստ ձեռք կայ իր վըրայ։*

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ (*գաղտախոհօրէն կերպով*)

Թատրո հմ ։

ՓԱՄԲՕՒԷԱԼ ԿՈՄՍ

Ինծ · դի թատրոնը՝
Հոգւոյ խօթ ու խօլ , իւր առջի կընոջ
Շիրմին հետ կ'ապրի · վակվեր 'յնչքուտիալ՝
Գործէ ձեռք քաշած , թողեր ամէն բան
Թատրոնին կամաց ։

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ

Սիրելիդ իմ կոմս ,
Էնպէս մեր վըրայ կը թատրոնէ ,
Եւ Սէզար՝ էնոր ։

ՓԱՄԲՕՒԷԱԼ ԿՈՄՍ

Այդ մարդն ապրելու
Կերպ մը բռնած է որ չ'է ընական ։
Նախ՝ ըզ թատրոնին երբէք չը տեսանես ։
Իրարմէ՝ կարծես՝ խոյս տալ կը ջանան ։
Տի ըսէք թէ ոչ , բայց ես՝ ինչպէս որ
Վեց ամսէ ի վեր կը դիտեմ զանոնք՝
Մէկ պատճառով մը , աներկբայ եմ ես ։
Երկրորդ՝ ինչ է այն նեխաստաս կամուչ՝(2)

---

(1) rideau. (2) caprice morose.

Բընակիլ այնպէս՝ թօռմէդ վանին մօտ,
Գոյ պատուհանօք կուբցած տան մը մէջ,
Երկ սեւ ծառայօք՝ բակ դրանց պահպան,
Որք թէ մուննճ չ'էլին չատ բան կ'ըսէին։

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԿ, ԱՌԻԱՍ

Մուննճ մի։

ՓԱՄԲՕՒՆԱՂ, ԿՈՄՍ

Մուննճ, այո։ — Միւս իւր ծառայքը
Պալատն ունեցած յարկը կը կենան։

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԿ, ԱՌԻԱՍ

Անօրինակ բան։

ՏՕՆ ԱՆՏՕՆ ՈՒՊԻՂՂԱՍ

(Որ էլ չ'ապրինէ է վէբ մօթեցեր էր անոնց։)

Ինչ կ'ուզէք ըսէք,
Մեծատոհմ մարդ է։

ՓԱՄԲՕՒՆԱՂ, ԿՈՄՍ

Զարմանք սայ' է որ՝
Պարկեշտ մարդ կ'ուզէ ծախել ինքզինքը,

(առ Տօն Մանուէլ Ասիաս)

— Նա հերու ընկօղ Սալսպի մարքիսին
Հօքորդին է իսկ· — ուսաի Սանթիա-Բռուղ
Զան' յառաջ քըշեց։ — Ա, յօր տէրերնիս՝
Ա,յդ ատն Սէզարը՝ լուսնի տակ ծընած
Խելագարներուն մէծն էր ատենով· —
Ճանապօղներ կան· — խեւ մ' որոյ խելքին
Փըչեց օրին մէկն իբր հասոյթ բռնել
Իր բոլոր դոյքը· ամեն օր կընկիկ

Ու կառք կը վսխէր , եւ որոյ քըմուչն
Ունէր այնպիսի ժանիք ահարկու
Որ մէկ տարվան մէջ կ'ուտէր ըզ Բէյրու ։
Օր մ'աներեւոյթ դընաց կորսվեցաւ՝
Զը դիտենք 'յոր կոյս ։

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ

Տարիք կայտառ խօլն
Ըրին խիստ ըզգօն ։

ՔԱՄԲՕՒԷԱԼ, ԿՈՄՍ

Ջնծամոյն աղջկունք (1)
Երբ ցամքին կ'ըլլան պարկեշտ պառաւունք ։

ՈՒՊԻԼԼԱ

Ուղղամիտ մարդ մը կը կարծեմ 'զանի ։

ՔԱՄԲՕՒԷԱԼ, ԿՈՄՍ (Ձէձաղելով)

Պարզմիտն Ուպիլլա , որ այդ օրինակ
Ուղղամիտներէ չտա կը չըլանայ ։

(Նշանակաւոր եղանակով մը)

Հասարակ , յատուկ , ծախքը թափուհոյն՝

(Ընթանալնաց վրայ շեշտելով)

Վէց հարիւր վաթսունը չորս հազար վաթսուն
Ու վեց ոսկի է՝ տարին ճիշտ եւ ճիշտ . —
Ասի ճշմարիտ մուխ պակսոլ մըն է՝
Ան առասպելական ոսկեհոս դետը ,

(1) fille de joie.

Յորում ցանցորդին քախան է անվրդէպ,
Ջուր ուրքան խառնակ, որս այնքան յատակ։

ԲՈՒԼԿՈՅԻ ՄԱՐԳԻՆ (վերջ գալով)

Աղէ, անհաճոյ չը թրւիմ ձեզի,
Բայց ես անխոհեմ կը դատեմ ձեր այդ
Անդոյդ համարձակ խօսակցութիւնը։
Իմ լուսահոգի ճոճ պապը՝ սընեակ
Կոմսադքսին քով, կ'ըսէր մեզի խրատ՝
Խած թաղաւորը, պահ սիրականը։ —
Օ'ն, սիրդ, հանրական գործոյ ըղբաղինք։

(Ալէնէն ալ կը նային աղջանին շրջլիլ. ամէնէ կ'աւելնան, ամէնէ ընկրկիլ կը ընդհնայնին. առկայն և այնպէս գործ մը պէսոզ չը կայ։ Պահ մը լռութիւն։)

ՄՕՆԹԱՋԱՆ (ցածէն աւ ուշիլլա)

Զենէ խնդրեցի աս մասունքներուն
Սնտուկէն հոգալ քեռորդւոյս համար
Պատարաքութեան պաշտօն մը գոնէ։

ՈՒՊԻԼԼՕ (ցածէն)

Եւ դուք խօսացած էիք քիչ օրէն
Հիւպատոս նպաստ կարգել մօքրորդիս
Մէլքիօր ա'ԷլՀայ։

ՄՕՆԹԱՋԱՆ (աղաղակելով)

Դեռ նոր օժտեցինք
Աղջիկդ ու հարսնիքը դեռ չը լմընցաւ։ —
Անդուլ անընդհատ վրանիս կը խուժեն . . .

ՈՒՊԻԼԼԱ (ցաՃԷՆ)

Դատարարութեան պաշտօնըդ կու տամ։

ՄՕՆԹԱԶԿՕ (ցաՃԷՆ)

Ես ալ քու ուզած հիւպատոսութիւնդ։

(Իրարու ձեռք կը սեղմեն։)

ՓՕՎԱՏԷՆԿԱ (ոտքի վրայ ելլելով)

Տիարք խորհրդականք Քասթիլիոյ, ուշ դրէք.
Որպէս զի ոչ ոք մեռնէ դուրս եկաւ
Իւր չրջանակէն, հարկ է լաւ կշռել
Իրաւունքնիս մեր ու ճիշտ որոշել
Անձիւր բաժիննիս։ Ըսպանիոյ հասոյթն
Հարիւր ձեռաց մէջ ցիրցան եղած է.
Աւի հանրական չարեաց կարդէն է
Որում բաւ դնել խիստ հարկաւոր է։
Ոմանք ունին քիչ, ոմանք չափազանց։
Ծըխելի խոտին մէնաւաճառը՝
Չերն է, Ո՛ւպիլլա։ Լեղակին ու մուշկը՝
Չերն են, Բոխէկօ։ Քամբօսէալ ունի
Ութ հազար հոգւոյ վճարած տուրքը,
Ասկէ Հինա անցնօղ վաճառաց կ՚առնու
Հարիւրին հինգը, ունի աղն եւ այլ
Բազում գումարներ, քսանորդն ասկոյ,
Ամպեր(1) *եւ ժէլի*(2)։

(առ Մօնթազկօ)

Դուք՝ որ անհանգիստ
Խրտուիլ աչվընիդ ինծի կը տնկէք,

---

(1) ambre. ըսպաղիան հոլով առնող բառին։ (2) jayet. (պօնՃուա) ըսպաղիան հոլով ժէ բառին։

Խորամանկու թեամբ տեսէք ուրքան քան
Մինակ գլխընուդ ունիք գըրաւած.
Ձաւիկին տուրքն ու ձեան իրաւունքը,
Ցամաքի մաքսերն ու թուղթ եւ արոյր,
Բրրածեծ պատժեալ քաղքըցոց տուգանքը,
Կապար, վարդափայտ, ծովի տանուրդը...—
Չ'ունիմ ինչ ես՝ ալուրք, բան մ'ալ ինձ տուէք
Ձեր ունեցածէն։

ՓԱՄԲՕՒՆԱԼ ԿՈՄՍ (Հոհոհո ձէձաղելով)

Ա՛յ հին սատանայ,
Է՛ն զուտ ու յատակ չահերն իրենն են։
Երկ ծովուց կղզիքն ունի՝ Հինսը դուբս։
Ի՛նչ տարածուխիւն. մէկ ճանկը Մայօրք
Միւսով Թէնէրիֆ սարը կը մագլէ։

ՓՕՎԱՏԻՆԿԱ. (Քոքո՜ելով)

Ես բան մը չ'ունիմ։

ԲՈՒԼԿՕ ՄԱՐԻՆ (ձէձաղելով)

Սեւերն իրենն են։

(Ամէնէն ոտէն վերայ կ'ելլէն ու ձեկէն կը խօսին կատելով։)

ՄՕՆԹԱՋԿՕ

Շատուց պէտք էր որ բողոք բառնայի։
Անտառներն ինծի պէտք է որ տրվին։

ՓՕՎԱՏԻՆԿԱ. (ու Բուլկէյ մտքէն)

Ձաւիկն ինծի տուէք, տամ ձեզի սեւերն։

(Ամէնէ՛ն վէրջ ուշ պլա՜ նէրս մտաւ է խորհ դանէն ու նէրկայ է անցած դարձած խօսէլուն տատանց պէսվէ-

լա՜ խօսողնէրէն : Սէ՜ լաւելնէր հաքած է . ձէրանաքոյն լըրկով մը . ճերմակ փէտուր է խայր և ոսկեքեղնի է վէղ : Նախ՝ լըվկ մոլկ կ'ընէ խօսվածնէրուան , յէտոյ՝ յանկարծ յոտաղ կը մոտչ յամրկի յամրկի հայլելով ու անոնց մէջ- ոեղը կ'երեւոայ կուէն պատ մէկոյին :)

Բ· ՏԵՍԻԼ

ՆՈՅՆՊ , ՈՒՅ ՊԼԱՍ

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (վրայ գալով)

Բարի ախտրժ , տիարք .—

(Բոլորը գէկէն կը պոռանան : Յանկարծակիռէ ու անհան- գիստ նէլոնիեան լուսնկեան մը կը պէրէ : Ուոյ Պլաս գը- լուխը կը ձռձկէ , քաղաքինէրէն երբուու վրայ կը հոտայնէ ու երեսնէն է վէր նայելով կը շարոռանակ յանպէմանոռնեամբ :)

Ո՛վ սուրբ նախարարք ,
Առաքինազարդ մեծ խորհրդականք ,
Ահա ուրեմըն լաւ ծառայելու
Ձեր բռնած ճամբան՝ ծառայք որ կ'ընէք
Ըզ տուն եւ ըզ տեղ կապուտ կողպտուտ ;
Ամօթ չ'ունիք դուք որ այն ժամ կ'ընտրէք՝
Այն ճգնաժամը (1) յորում ոգեսպառ
Հէքն այն Ըսպանիա կիսամեռ կու լայ :

---

(1) crise.

Չ'ունէք դուք ուրեմն հոս ոչ ուրիշ հոգ
Բայց միայն լընուլ պրպտանիք հարուստ
Եւ ապա լուիկ կծկիլ ի փախուստ։
Նշաւակ ըլլաք դուք ակնկարեալ՝
Զեր այն հոգեվարք հայրենեացն առջեւ,
Բարեկենքըդ պիղծ որ դիակապուտ
Ընելու կու գաք 'զայն իր չիրմէն մէջ։
—Բայց տեսէք մէյ մը, խաղեցէք քիչ մը։
Ըսպանիա եւ իւր ահեղ զօրութիւն,
Համայն ի զէրմանն կայ դէպ ի կորուստ։—
Ֆիլիպ Զորէն ցʼարդ՝ Բօրթուկալ, Պռէզիլ,
Անզէն կորուսինք. Պրիտաք ի Ալզաս,
Եւ ի Լեքսանպուրկ Սթէնֆօտ, եւ համայն
Կամաւորքիւն մինչեւ ցը յեսին գիւղը.
Ռուսիլիօն, Օռմուզ, կօա, հինդ հազար
Մղան ծովեզերք, նա եւ Ֆէռնամպուք,
Եւ կապոյտ-Լերինք։ Նայեցէք մէյ մը.—
Շողմուտէն չողելք[1] Եւրոպ՝ որ ըզ ձեզ
Զը սիրէր կʼատէ, ծիծաղն ի շուրթ կայ
Զեզ ակընկատողց։ Թագաւորնիդ ալ
Շուքի տեղ դերաճ՝ Հօլանտ եւ Ինկլիզ
Մաս բաժին կʼընեն 'զայս աէրութիւնը։
Հոսի ձեզ կը խարէ. եւ Բիէմօնտ՝ Թէպէտ
Երկիր բարեկամ, չʼէ պարտ վստահիլ
Ու թէ հարկ ըլլայ՝ չʼէ մարթ հանել հոն
Բանակ մʼապահով. Սալօա ու իր դուքս
Լի են ձեզ համար վըտանգ ու վախով.
Ֆռանս բարեպատեհ աւուրց կʼըսպասէ

---

(1) du ponant au levant.

Որ ըզ ձեզ դրաւէ · Օատրիա նաեւ
Ձեզ կը լըռտեսէ · — եւ Պալառացի
Արքայորդին ալ մեռնի կոր՝ դիտէք ։ —
Ձեր վոխարքայքը թէ որ կը հարցնէք ,
Մէսինա՝ սիրուլ մոլեալ խելագար՝
Կ'աղմկէ ըզ Նաբլ իր գայթակղանօք ·
Վ՚օսէմօն կու տայ 'զՄիլան ի վաճառ ·
Լէկանիէզ ձեռքէ կը հանէ 'զՖլանտռա ։
Ի՞նչ դեղ կայ ասոնց ։ — Տէրութիւնն աղքատ ,
Ո՛չ զինուոր ունի եւ ոչ իսկ ըստակ ·
Ծովերու վըրայ՝ ուր Ւէն կը ցայտէ
Զիւր բարկութիւնը , ևռ հարիւր խոչոր
Նաւեր կորուսմունք , թուղ ըզ ցոկանաւս ։
Եւ կը ժպըրիք · · · — Տիւրք , ժողովուրդը՝
Խորհեցէք մէյ մը , երկաւն տարիան մէջ՝
— Հաշիւն ըրած եմ եւ աս՝ ասոնք է , —
Կրելով ահագին իւր ծանրը բեռը՝
Ընդ որով 'յերկուս կքեալ կը հեւայ ,
Ձեզ համար ու ձեր բերկրանաց համար ,
Եւ ձեր ցնծամոյն աղջկանց համար ,
Թչուառ ժողովուրդը՝ 'զոր կը քամէք դեռ ,
Գիտէք՝ չորս հարիւր եւ եռասուն միլիօն
Ոսկի քրանեցաւ · եւ դեռ հերիք չ'է ,
Եւ կը յանդըգնիք · · · ահ , վարպետորդիք ,
Ե՛ս խոպնիմ ձեր տեղ ։ — Ներքին վիճակնուս
Դարձընեանք դոնէ մէյ մ'ալ աչվընիս ·
Հեծեալ ու վայիկ թափառ կը ջըջին՝
Գիւղեր աւրելով , հունձեր այրելով ·
Հրայանն ուղղեալ կայ մացառաց եռին ·
Որպէս թէ հերիք չ'էր մարան իշխանաց ,
Պանքեր վանից դէմ եւ պաւառք կու տան

Մարտ գաւառաց դէմ · անձիւր ոք կ՚ուզէ
Լափլէզ գիշատել ՚զիւր դրացին չուարեալ,
Խածուածք տալեցոց կորեալ նաւէ մ՚ մէջ ։
Եկեղեցինիս աւերակ դարձած՝
Որմունք խըլեզած (1) եւ իժից բոյոց (2),
Խոտերով գոյած ։ Իակ գալով մեծաց՝
Նախնեաց քը պարծին, գործք՝ ամենուին,
Ամէն բան՝ նեղոյլ, ոչինչ՝ ուղղութեամբ ։
Ըսպանիա դարձեր ժախնոց (3) մ՚ուր կու գան
Ազգաց աղտեղիք ։ — Ունի մէն սեպուհ
Իւր ամաչանալ հարիւր աւազակ
Որ հարիւր տեսակ լեզու կը խօսին ·
Ֆիլէմէնկ, ձինվիզ, Սարտենիա եւ այլք ։
Բաբելոն նոյն իակ Մադրիտոյ մէջ է ։
Աղքատին համար քարսիրտ բռնաւարն
Հարուստին համար բամպակ կը դառնայ ։
Գիշերն ամեն տեղ մարդ կը մեռցընեն ·
Եւ ամեն բերնէ օդնութիւն դոչող
Զայներ կը հեծեն ։ — Երէկ Թօլէտայ
Կամըրջին քովը ՚զիս ալ փետռեցին ։ —
Մադրիտոյ մէկ կէտն ըղ միւս կը թալէ ։
Դաւաւորք ամեն՝ կաշառով ծախված ։
Ձինւոր մը չը կայ վարձով բռնըված ։
Հին աշխարհակալք՝ մեռք Ըսպանիացիք՝
Ի՞նչ զօրք ունինք այժմ · հապու վեց հազար
Մարդ ՚ւ ան՚ ալ բոպիկ · սրիկայք, զօշաքաղք,
Ու բախտախնդիրք, լեռնական մարդիկ՝
Կապերտ մ՚ ի թիկունք եւ դաշոյն մ՚ ի մէջք ։
Ասոր զինւորաց ոտքան ունինք դունդ

---

(1) lézardé. (2) repaire. (3) égout.

Նոյնքան կրկնած ենք աւազակաց խումբ ։
Երբ դիշեր կու գայ , պղտոր ժամ մը կայ
Ուր չուշտ գինւորը կ'ըլլայ ճիշտ դող մը ։
Պարօնէ մ'եւեւել Մաթալօպոս չատ
Ունի գինւորներ ։ Գող մ'իր սահմանին
Մէջ մարտ կը մղէ՝ բռնէ , ըսպանիոյ
Թագաւորին դէմ ։ Բայաւայր տեղւանք
Գիւղացիները ծաղրելով կ'անցնին
Արքային կառքը ։ Իսկ ինք՝ ձեր տէրը ,
Սեւեռեալ 'յիւր առջ , հարեալ 'յարհաւէր ,
Յէաքուռիայ պալատ մեկուսի քաշվեր՝
Իր ոսկի տակի մեռելոց ընկեր ,
Կը ծրռէ ճակատն իր մըտատանջիկ՝
Կայսրութեան վըրայ որ կը կործանի ։
—Ահա վիճակին ։ — Աւազ աղէսից՝
Եւրոպ կը փշրէ գարշապարին տակ
Մեր այս Երկիրը որ ծիրանափայլ
Պատմուճան մըն էր , այսօր՝ ծուէն մը ։
Արդ չիմքեալիատ՝ 'յայս դար չարադէպ ,
Տէրութիւնն աւեր ընկաւ ու մոխիր ,
Եւ դուք կը կռվիք մէջերնիդ թէ ով
Յափըշտակէ – ոչ մընացորդն անոր ։
Ան չըքեղապանծ Ըսպանիօլ ազգը՝
Որ բեկ անդամօք փուվեր է դեռին ,
Եւ որոյ վըրայ կ'ապրիք դուք այսօր ,
Հոգի տայ կու այն քարանձաւին մէջ
Ուր կը կատարվի իւր բախտին բաշխը՝
Տըխուր գերդ առնւած ոչխոյ կերպաւոր ։
— Շաւլ–Հինդ , ուր ես դու 'յայս ժամ դառնադէպ ·
Դու այս կրտանաց ու տոկմանց առեն՝
Ո՞նչ կ'ընես արդեօք գերեզմանիդ մէջ ,

Ո՛վ հրաշք կայսեր · արի , հակիր տես · —
Բարիներուն տեղ չարագոյնք կու գան ։
Դէղ մը կայսրութեանց կոտրատուքներէն
Կառուցեալ ահեղ այս տէրութիւնը
Մէջք է տուեր · · · հասիր , բազկիդ ենք կարօտ ·
Հասիր , կարոլոս , դի Սպանիա մահուան ,
Չի Սպանիա չիչմահն է դառապարտեալ ։
Գունարդ որ խորունկ աչիդ մէջ արեւ
Կը փայլէր պայծառ որ կու տար կարծել
Աչխարհի թէ ալ լոյն այնուհետեւ
Մառիւսէ կ'ելլէր , այժմ՝ մառոյ մնեալ՝
Ի սուտեր եւ 'յաղօթ , եւ լուսին խորեալ
Յեռեակ իւր քառորդ՝ եւ քան 'ղեւ նըւազ ,
Զոր այլ ազգի մը նորեկ արշալոյս
Տի մարէ խաւար եւ խաւարասոյզ ։
Եղուկ , քիւր անդամ · քու ժառանգութիւնդ՝
Աւար ընկեր է վաճառօղայ ձեռք ·
Քու ճաճանչներդ՝ դըրամ կը չինեն ·
Կ'ազատեղէն փաղփինդդ ։ — Ո՛վ հրսկայ , միթէ
Հնար է որ նընջես ։ — Քու դաւադիրդ՝
Կչռոյ կը ծախեն · դէղ մը անճոռնի
Տրձեւ թզուկներ՝ իւնոց բանկոններ
Ելեր կը կարեն քու արքայական
Շրքեղ լօդիկէն · եւ կայսերական
Արծիւն որ երբեմն սաւառնեալ ծածկէր՝
Քու հրամանիդ տակ , բոցոյ ու չանթիվ
Զաչխարհն բովանդակ , այժմ աղիողորմ
Թռչուն փետրատած՝ ճենճերեալ կ'ելլի
Ատոնց գարչելի փից պատուհին մէջ ։

(Խորհրդապահը ապշութենէ հաքեաւ կը լռէ։ Մինակ՝ Բուխէ-
կօ մտքին ու Քամբօռնեան կոմսը գլուխնին վեր կ'առնեն
ու քակիուելնալ կը նային Ռայ Պլասայ ։ Յետոյ Քամբօ-
ռեան՝ Բուխկէցի հետ խօսելէն եաթը՝ անոնին կը դիմե-
նայ , Լուսդին մը վրայ քան մը կը ցրէ , ինչ կ'ըսուրտցրէ
ու մտքին ալ ըսուրտցրել կու պայ ։)

ՔԱՄԲՕՌՆԱՑԻ ԿՈՄՍԸ (Բուխկէց մտքին ցօցնելով
և Լուսդին Ռայ Պլասայ մատնացնելով ։)

Տիար դուքս ահա՝ — յանուն երկուքնուս , —
Մեր հրաժարումը մեր պաշտօնէն ։

ՌԱՅ ՊԼԱՍ (Լուսդին առանելով ու ցուրտ կերպով մը)

Շնորհս ։

Տի քաշվիք երթալ՝ ընտանիքովիդ ,

(Բուխկէցին)

Դուք Անտալուզիա ,

(Քամբօռնեալին)

Եւ դուք ի Քաստիլլ ։
Անձիւր իր երկիր ։ Վաղ չը տեսնեմ ձեզ ։

(Ամբողջ երկու ակռանի կը ձգին ու կ'երթան ցուրտ ցոռ-
ղալքար , խոյրերնին է գլուխ ։ Ռայ Պլաս կը դառնայ դէպ
խորհրդապահուհի ։)

Ով ոք չ'ուզեր իմ ճամբայիս քայլել
Կրնայ այդ տիարդ չափիլը բռնել ։

(Լուսդին ամենուն դով ։ Ռայ Պլաս կը նայի է անոնց
ընկնալուր նայողին վրայ ու արտայական ակնարկ մը կու-
է դրվածք , և ընդհակառակն մը կնիքը կը տակի ։ Մինչ

պէտք նամակները ալէք կ'անցնէ ժկկիկ ժկկիկ , Քօվպոյենկա ,
Ախթա և Ուպիւլա ցաշէն էլատա տանէ մը խօսէ կ'ընէն :)

ՈՒՊԻՒԼԱՍ. (Քօվպոյենկայէն ցոտցնելով ընդունդ պլաս)

Ծօ ատղայ , գըտինք վարպետնիս . այս մարդ
Մեծ մարդ ուր ըլլայ :

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ

Այո , ըլլալու
Ժամնակ ունիայ նէ :

ՔՕՎԱՏՏԷՆԿԱ

Եւ թէ ամեն բան
Խիստ մօտէն տեսանել ուզելուն համար
Չը սպրթաքի նէ :

ՈՒՊԻՒԼԱ

Ուիշնիէծ ուր ըլլայ :

ՏՕՆ ՄԱՆՈՒԷԼ ԱՌԻԱՍ

Թէ չ'ի Օլիվաւէզ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (սասպիոնէրուն ալէք անցնելէն էտէը նամակ
մը ՝պէր նոր քացէր էր)

Դուռ մը , աո՛ ինչ է .
Տխարք , ինչ էր իմ պահ մ'առաջ ձեզի
Ան ըսածնիերնիս :

(կոբդալով)

— . . . « Դուքս Օլմէտոյի ,
« Հակէ , որպիսի մը պատրաստելի կոր
« Առեւանդելու համար Մարիամէ
« Մէկ խիստ մեծ անձ մը » :

(Ժպտելով ծառային)

— Անուն չ'ունի տուէր

թէ՛ դուռ : Տէր հակիւմ : — Գիրդ ալ անուն : —

(Լը մտնէ ափսեն քաքաոպան մը և կը մօտենայ Ուայ Պլասին)

Ի՞նչ կայ :

ԲԱՐԱՊԱՆԸ

Կ'իմացնեմ Ձեր Վսեմութեան
Ընդ պերտապատիւ դեսպանը Ֆռանսայ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ա՛, ո՛Առքմա : Հիմա չեմ կրնար :

ԲԱՐԱՊԱՆԸ (խոնարհելով)

Տէր իմ,
Կայսեր նըւիրակն ըզ ձեզ կ'ըսպասէ
Ա յգարանին (1) մէջ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ա՞յս ժամուս : Անհնար :

(Բարպանը կը խոնարհի ու կ'երթայ : Ա՛ռնէ տ' ի ձեր մանկտահլիկ տ' եկած է ըսուցչուհին պատահանդեսին ատեն ձեր ժողովրդեան հետ, ու մօտեցած է Ուայ Պլասայ :)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (՛ղանի նշմարելով)

Մանկլաւիկ, ոչ ոք կրնայ տեսնել այժմ :

ՄԱՆԿԼԱՒԻԿԸ (ցած ձեն)

Կուգխտան կոմսն որ ներկայանայ կու գայ . . .

---

(1) chambre d'honneur. ինկլոզը օրուս ներկայանայ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (յանկարծական շարժառաջով մը)

Ա՛ն. — *Իմ մանկլաւիկ, տուր տեղեակ իրեն*
Իմ քաղքն տունըս։ Ուզէ նէ թող գայ
Վաղն իս հոն գանէ, ինք գիտէ։ Գընաս։

(Մանկլաւիկը կ'երթայ։ Խորհըրդականաց։)

Մէկ պահէն մէկտեղ աշխատելու գործ
Ունինք։ Երկ ժամէն՝ տիւրք, եկէք նորէն։

(Ամենն ալ կ'երթան խոր խոհակցութեամբ շարքերէն)

ԸՆԴՈՒՆ ՊԼԱՍ։)

(ՈՒՅ ՊԼԱՍ՝ մինակ ճաշացած՝ փոքի մը փայլ կ'առնուա խո-
հանոցի մոմերուն։ Յանկարծ՝ արտեին ան-
կեանը՝ օլիսոյը փիշ մը մկնիկ կ'երեւայ ու կոտորտին կ'երթա-
նայ։ Ձերմակներէ հագած է. կոշիկը գլուխը. քերելիա-
կներ կարձեր կը ծառացուցնէ երեսին. հիւսցակաւ ու
յարգական ակնոցներ մը կը դնէ յաւէտ ՈՒՅ ՊԼԱՍԱՅ վրայ։ Ա-
ինչ ընէրուն օլիսոյը վեր կ'առնէ ու սկսայ երեսին կը նշմարվի
փոքրիկ մը մատի խոշոր սուր սկսած կը փրիվի պիտի ջրանոկ
մը։ ՈՒՅ ՊԼԱՍ՝ երեսը դառնալով՝ կը փրիվի ընշկոփա-
հին ու կը ծուայ երբ փորձած այս երեւոյթը ուրշեր։)

Գ. ՏԵՍԻԼ

ՈՒՅ ՊԼԱՍ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (*Հապրքին խօսքէն*)

Ո՜հ, չընայիր։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Երկինք։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Շատ աղէկ ըրիք
Գնաք այլ մարդոց հետ աստանկ խօսեցնիլ։
Գնաք, ալ չեմ դիմացար, պէտք է որ սեղմեմ
Այդ ուղիղ ձեռքը, հաստատուն այդքան
Եւ այդքան անկեղծ։

(*Թոփով*[1] *կը պիտի սա Ույ Պլասս սա յերոփը կ'ատանա*
կը սեղմէ ժամիկ ը պոլով անոր որ չը կրնա։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (*սառնչին*)

Վերյ ամէն իմիր
Փախչամիր ես էնկէ ու յանկարծ տեսանեմ։

(*Քաշէ*)

Հոտ էիք, տիկին։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այո՛, գնաք, ամէն
Բան կը լսէի։ Հոն, քովիր հպատակ
Մըտիկ կ'ընէի։

---

(1) vivement.

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (Ծոփքապոցը [1] ցոյցնելով)

Մաքէս չէր անցնէր . . —
Այդ խուցը , տիկին ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ոչ ոք գիտէ 'զայն ։
Մութ անկիւն մըն է 'զոր այդ պատին մէջ
Փորել տուած է Տօն Ֆիլիպ երէք ,
Ուստ կրնայ լըսել տէրն անհեւոյթ
Ամեն բան անձամբ ճիչտ որպէս ուրուս ։
Չեն չատ տեսած եմ՝ տրտում ու կարկամ՝
Շաւալ երկու նեղկայ այն խորհըրդոց մէջ
Ուր կը թաղէին իր ըստացուածը ,
Ուր Տէրութիւնը կը վաճառէին ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ի՞նչ կ'ըսէր ինքը ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Բան մը չէր ըսէր ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Բան չէ՞ր մի ըսեր . — հապա ի՞նչ կ'ընէր

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Որսով կ'ըզբաղէր ։ Իսկ դուք , լըսեմ կոր՝
Ականճա է դեռ ձեր որսաշունդ ձայն ։
Ինչ վաճառ կերպով ձաղկեցիք 'զանոնք ,
Ինչ հնձր փաստով յաղթահարեցիք ։
Օթոցին մէկ եղրը վեր վեր ընելով
Ձեզ կը տեսնէի ։ Աչվիզ՝ բարկացայ

(1) cachette.

Ա.յլ ո՛չ կատաղի՝ չանթակած կ՚ընէր
Փայլատակներով ՚զանոնք եւ իրենց
Ի՛նչ պէտք էր ըսիլ։ Ինձ այնպէս թըւէր
Թէ ձենէ զատ մարդ չը մընաց կանգուն։
Բայց ուր ուսած էք դուք այդ ամեն բան.
Չի է դի գիտէք սկիզբ ու վախճան.
Բան չը կայ ուրեմն որ դուք չը գիտնաք.
Ինչէ՞ն է որ ձեր հանց (1) կը խօսէր ձայն
Որպէս պատչաճ է եւ պարտ որ խօսէր
Թագաւորաց ձայն։ Չի էիք՝ որպէս
Լինէր Աստուած իսկ՝ ամենքան դուք ահեղ
Եւ այնքան վսեմ։

ՌԻՒ ՊԼԱՍ

Չի ձեզ կը սիրեմ։
Չի ես՝ ՚զոր կ՚ատեն ամենք, լաւ կ՚ըզգամ
Թէ փըլուցածնին ձեր վրայ տի փլչի։
Չի ո՛չ ինչ կրնայ դըսպել զարհուրել
Չիմ անպըրդուելի այնքան խոր եռանդ։
Եւ դի ձեզ միայն փրկելու համար
Զաչխարհ ամենայն փրկել չանձ կ՚առնում։
Ես թշուառ մէկն եմ որ ձեզ սըրտակէզ
Սիրով կը սիրեմ։ Վա՛յ ինձ եղկելոյս,
Ես ձեզ կը խորհիմ որպէս կոյրն ըզ լոյս։
Տիկին, ունկն դրէք։ Անթիւ անուրջներ
Ունիմ գլխիս մէջ։ Ես ձեզ կը պաշտեմ
Հեռուէն, վարէն, խաւարին խորէն.
Ես ձեր մատին ծայրն անգամ դպչելու
Ձեր չանդըգնիլի, դուք չոզ ու ճաճանչ
Իս կը չըլացնէք հրեշտակի մը պէս

(1) tel. – այնպէս.

Չոր ակն յանդիման կը տեսնէ մարդըս։
— Ձչմարիտ կ'ըսեմ. ախկին, պիտնայիք,
Շատ տառապեցայ, չմոռնար հանդուրժելի։
Հիմա է որ ես երես առ երես
կը խօսիմ ընդ ձեզ։ Վեց ամիս կրակըս
Պահելով միախայ։ Զինէ միախչելով
Եւըս քան 'զեւըս կը չարչըրվէի։
Այն մարդիկն իմին հնդըս չ'են բնաւին,
Ես ձեզ կը սիրեմ. — եւ 'զայս՝ Աստուած իմ,
Ի՛նչ յանդըգնութիւն երեսին ըսել
Ձերըդ Շնորհապանծ Վեհափառութեան։ —
Ի՞նչ պէտք է ընեմ, ինչիվ այս մեղքըս
Կրնամ–ոչ քաւել։ Թէ ըսէք՝ մեռիր,
Անդէն կը մեռնիմ։ Ա՛հ ու դոզ ընկաւ
Աղտախս։ Ներեցէք։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Օ՛հ, խօսէ, զմայլիմ.
Աչքերըդ սիրեմ, լըսեմ այդ խօսքերն
Որ երբէք ըսող մ'ինծի չ'էֆ եղած։
Երբ հոգիդ խօսի, գայ ձայնդ ակընճիս,
Սիրտըս թռնու՝ հոգիս ամկնուվրայ կ'ըլլայ։
Աչացդ եմ կարօտ, կարօտ եմ ձայնիդ։
Օ՛հ, ես էի, ես, չարչարանք քաշօղն։
Եթէ գիտնայիր. ես հարիւր անգամ՝
Վեց ամսէ ի վեր որ կը խուսափէր
Միշտ հայուածդ լինէ, ես հարիւր անգամ...
Այլ ոչ, պէտք չ'էֆ որ այսքան չուտ ըսեմ։
Որքան դժբախտ եմ։ Ո՛հ, լռեմ, կը վախնամ։

ՈՒՅ ՊԱՂԱՍ (որ յոփշտակեալ մոխիկ կ'ընէ, աղբտեալ)

Ոսկընիդ պաղնեմ, ախկին, խօսքերնիդ

Մի կիսատ թողուք ։ ան, լսողնիդ,
Միտքս կը գնդուք ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Լա՛ւ ։ Լսեմ ուրեմն ։

(ադմէն Յեղինէ ամբողջովը)

— Այո՛, ուր ըսեմ իրեն ամեն բան ։
Յանցանքը է եղեր ։ Ըլլայ թող, ինչ ուզի ։
Երբոր սիրտ պատռի՝ ալ ուզես չ'ուզես,
Հարկաւ կը թափի դուրս ամեներուն ինչ
Հոն ծածուկ պահուած ։ —

(Ու՞յ Պլասաց Յայելովը)

Դու թագուհիէն

կը վախնայիս, չէ՞ մի ։ Սակայն թագուհին
Քեզ կը բընտրեր ։ Ամէն օր կու գամ,
— Հապա՝ այդ խըցին մէջ, — քեզ մըտիկ կ'ընեմ
Լըսիկ ու ճնշիկ՝ խօսքերդ հաւքելով,
Խելքիդ մայլ եղած որ կամք ու գաղափար,
Խնդիր ու վճիռ՝ մէկէն կ'որոշէ,
Եւ յանկարծակիօրէն կ'ըմբռնիմ ձայնէդ
Որ ճաշակ կու տայ ինձ ամեն բանի ։
Այո՛, իմ աչքիս՝ դուն ես ճշմարիտ
Արքայն եւ տէրը ։ Քեզ ես հանեցի՝
Վէց ամսուան մէջ՝ կ'անցնի ու մոքէդ,
Ամենաանարատ մինչեւ ցը կատար ։
Ուր Աստուած պէտք էր որ քեզ բարձրացնէր
Կին մը բարձրացուց ։ Այո՛, ամեն ինչ
Որ քնքշելով[1] կը գերէ՝ դիմս սիրտ՝

---

(1) gâter (l'enfant).

Դու 'զայն կը հոգաս : Հիանամ ընդ քեզ ·
Երբեմ ծաղիկ մը , այժմ կայսրուհին մը ·
Առաջ քեզ բարի , արդ մեծ կը տեսանեմ :
Աստուած իմ, ահա՝ կլին մ'աստղիկիդ է
Որ կը բռնըվի : Ցէր Աստուած՝ եթէ
Չար է գործածըս , էր պահեն 'զիս վաղ
Յայս չիրմիս որպէս աղուն՝ ի վանդակ ,
Անյոյս եւ անաէր զիրկ արիւնն չոլէն :
— Օր մը երբ աստեն ունենանք պատմեմ
Քեզ իմ քաշածներս : — Յարաժամ մինակ ,
Ապահով ընկեցիկ , եւ յամենայն ժամ
Նուաստութեան տակ : Նայէ , դուռ դառէ՝
Դեռ երէկ · · · — Սենեակս աչքէս ելած է ·
— Չայս ոի պիտնաս դուռ որ 'զամեն գիտես ,
Սենեակ կայ ուր մարդ եւել սրխտր է
Գան ուրիշ սենեակ · — վոխել կամեցայ :
Տէս ինչ չղթայ են մեր չղթաները՝
Չ'ուզեցին վոխել : Ատենկ եմ գերի : —
Դուքս , պարտ է՝ — երկինք այս նպատակո՛վ
Քեզ հոս կ'առաքէ , — վրկել Տէրութիւնն
Որ կը դանդաչէ , դուրս քաշել հանել
Անընդունց խորչն ժողովուրդն որ արիւն
Քրտինք կը թափէ , եւ 'զիս սիրել , զի՛ս
Որ տառապեալ եմ : Ես ատոնք քեզի
Անշար , անյարմար , իմ ոճովս կ'ըսեմ ·
Բայց դուռ կը տեսանես կարծեմ թէ ունիմ
Ըստ ամենայնի արդար իրաւունք :

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ (Ի ձոռնէ ընկնելով)

Տիկին · · ·

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (Ձանգուածքը)

Տօն Սէզար, հոգիս ձեզ կու տամ։
Դշխոյ ամենուն, լոկ կին ձեզ համար՝
Սիրով ու արտով ձերն եմ ես համայն։
Պատիւս ձեր պատուոյն կը յանձնեմ վատահ։
Ի բերբոր կանչէք, պատրաստ եմ, կու գամ։
— Ո՛վ Սէզար, գլուխըդ խաչը կայ հոյակապ·
Պանծա՛, դի քեզի հանճարն է պատակ։

(Ու՛յ պլատոյ ծափագոչը կը պոռնէ։)

Առէ՛ք։

(Վէր կ'առնուս օդուցդ ու կ'անէքթուխ։)

Դ· ՏԵՍԻԼ

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ (Ջնուխ)

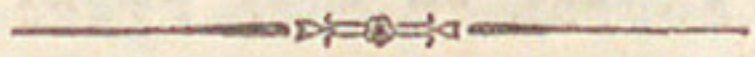
(Հբեշտակային հայեցօղութիւնը դէջ մբ ընկղմեալ։)

Երկինք է լինձ ակն յանդիման։
Կեանքս՝ Աստուած իմ, առջինն է այս ժամ։
Աչացըս առջեւ լման աշխարհ մը՝
Աշխարհ լուսեղէն յերդոյ տեսլած
Արքայութեանդ պէս, կը բացվի ի կեանս
Եւ ի ճառագայթ դիս ողողիլով։
Զուրս դիս, ամէն տեղ, յիս թէ լինէ դուրս՝
Ցնծում ու հրճիւ, խորհուրդ ու լանջիլ,
Արբեալ ըզմայլում, վեհապանծութիւն,

Եւ այն որ 'յերկրի աստուածայնութեան
Է՛ն չատ կը մօտի՝ սէրն իշխանութեան
Մէջ եւ մեծութեան , դշխոյական սէր ։
Աստուած , ըստ ոյզ է , իրաւ ես ես եմ ։
Վ՚ոհապոյն եմ ես քան զգ թագաւոր
Քանզի թագուհին ես կը սիրէ կոր ։
Թէպէտ կը թագնեմ , ինչ երանութիւն՝
Սիրեալ եւ յաղթող , Օլմէտոյի դուքս՝
Ըսպանիա ոտքըս , թագուհին սիրտըս ։
Այն հրեշտակն ընդ որ ծնրադիր հայիմ
Ու երեսանկեալ հնչեմ 'զիւր անուն՝
Իս կ՚այլակերպէ իւր մէկ բառովը
Ու գերագոյն իսկ քան զմարդ կ՚ընէ ։
Ուստի կենդանւոյն ճեմեալ ժուռ կու գամ
Իմ աստեղազարդ երազներուս մէջ ։
Այո՛ , անչուշտ եմ , խօսեցաւ ընդ իս ։
Նոյն ինքն էր ։ Ունէր արծաթ տանթելէ
Պզտիկ պատկ մը ։ Եւ տեսի նաեւ՝
Երբ ինք կը խօսէր , — տակաւին կարծես
Աչքիս առջեւն է , — արծիւ մ՚իր ոսկի
Ապարանջանին վրայ քանդակված ։
Ինքզինքըս քեզի կը հաւատամ ըսաւ ։
— Հէք հրեշտակիկըս , ո՜հ թէ իրաւ է
Որ Աստուած՝ մեզի 'զէր պարգեւելով ,
Կամեցաւ՝ օտար ըաքանչելեօք մը ,
Ջուգադրել ի մեզ զմարդը մեծին
Հետ քաղցրին տարեր , ես՝ որ վախ չ՚ունիմ
Ա՛լ ո՛չ մէկ բանէ այժմ որ գիտեմ
Անտարակոյս թէ՝ էն՛ իս կը սիրէ ,
Ես՝ որ չընտրեի իւր բարձր ընտրութեան
Եմ ամենազօր , ես՝ որ արքայից

Նախանձելի եմ սրտով ուռուցիկ,
Բարձրելոյն առջեւ՝ որ իս կը լսէ,
Կ'ըսեմ համարձակ, բարձրաձայն, անվախ՝
Կրնաք ինքզինքնիդ, ամիկին, հաւատալ
Բազկիս՝ իբր դշխոյ, սրտիս՝ իբրեւ կին։
Անձնուէրութեամբ թեւաքօղեմ կայ
Իմ անէղծ, անկէղծ, սուրբ սիրոյս խորը։
— Մի երկեւանիք, դնացէք ապահով։

(Ա.տրեղէ տ'է ձէր՝ տարէ մը ներս տարած է խոտի պատճէն,
ձեզ լօտիկի մը վրայ պղտիշած, գլուխը խոյր մը պրծած
քաղաքէնով։ Ան պէտք պոտիս տօրեցաւ պոտ յառջ
փայլերով, ե իրեն ան պէս պրեալ հիացմամբ ե երա-
նութեամբ պղձին յիրիկին+ կը ձիրցնէ, պյս տարէտը [illegible] պոշտ
ա պոտինիսւ հերոսով մը չիւրա պոտ սուին ձրա կը պնէ
խոսքս։ Ան պէս երկին կը պատուհաս իբր պրոտեզտասա
ջարելուածեւ. տարէքն իր օրինէ ձար կը չիքէ ե ան պէս
կը ցանէ եպիսօն Սուրսի։ Տօն Սուրսի հոգած է պրծոլ
քաղաքէնով հրացոյն ապատհանութենէ մը նման հանդիսեցիկն
ան պէս պէտսոյ տանիկներին։)

Ե. ՏԵՍԻԼ

ՈՒԺ ՊԼԱՍ, ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (Յետոյը ուշ պլասայ ուսմէն վերայ պահելով)

Բարեւ։

ՈՒԺ ՊԼԱՍ (պակասցեալ, ուսանդիէն)

Ասոնց մեծ, կրպայ, մարքիզն է։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (Ժպտելով)

Գըրաւ կը դընեմ որ չէր անցնէլ
Բրնաւ ձեր մլատքէն։

ՈՒԺ ՊԼԱՍ

Յանկարծական իմն
Է ինձ արդարեւ ձեր երեւումը։

(ուսանդիէն)

Ո՛հ, թշուառութիւնս արդ կը վերածնի։
Երեսս հրեշտակին դարձուցեր էի
Մինչդեռ հասուէս դէպ կուս պայ նզեր։

(Կը վախէ պէտ է օձոցն ու անոր եպէսէ ներքսն խոչէկին պատառը կը ծէծէ [1]. յետոյ ուս պօճ Սալոմի կու գայ հա-ճայն պողպողան։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ի՞նչ կուրի մէջ էք։

---

(1) verrouiller.

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (Անէծք թող Սալոմոնայ վրայ յարուցած որ կայ անկարելիան(1), և հապճեպ կընալով ընկերը ժողվել էր իրենները։)

Այլ ապաահանդիպիմ . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ժպտելով ինքզինքին)

Պատահ մանելու միջոց մը պէտք էր .
Այս ճարճով ամէն տեղ կրնայ մտնել .
Չեր հանդիպիմն առի եւ գործս եկաւ ։

(Ինք խոյրը կը դնէ . ուշ պլաս կը հոգայ ապահոյր ։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Բայց կը վախնամ ես ձեզի համար . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Վա՛խ ,
Ինչ ըլլայ–ու այդ ծիծաղելի բառ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Աքսորեալ էք դուք ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կը կարծէք եւ դուք .

Բայց կարելի է ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Հապա ձեզ ճանչեն՝
Հոս պալատին մէջ՝ առանց ցերեկով ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ա՛ պահ , երջանիկ սրեակքն այն գրանիկ
Առիր տ՛երթալին վառնել ժամնականին՝
Ժամնակ որ տրէն վազվազ կը տոհի ,

(1) impassible.

Եւ ան յիշէին չնորհանակեալ դէմք մը ·
Եւ ոչ կը նայի ծառայի մ՚երես ։

(կը նոպէ աքնուէ մը վրայ և ու՞յ պլաս յոպէն կը ծայ ։)

Աղէկ միտս եկաւ , ինչ կ՚ըսվի Մատրիտ
Թէ հաճիք պատմել · իրաւ է որ դուք՝
Վառեալ ինախանձ չափազանցական ,
Զակառակել ի սէր պանձին հանրական ,
Կ՚աքսորէք այն մեր սիրեալ Բոխէկօ՝
Ոմն աւազակ ։ Մոռցաք Թէ միմեանց
Ազգականներ էք ։ Անոր ալ անուն
Մօրն է Սանսօվալ , ձերինն ալ · աո՛ր
Խելքի ծառայիլ ։ Սանսօվալ կը կրէ
Ոսկի չէրտ՝ յաւազ · ձեր տան նշանն ալ
Տեսէք՝ ծօն Սէզար , խիստ ակներեւ է ։
Ազգականաց մէջ չ՚ըլլար առանձ բան ։
Գայլք գայլոց վրնաս բերելու համար
Կ՚ըլլան մի երբէք բարի առաքեալք ։
Ա՛հ քացէք ձեզի , խլփեցէք այլոց ։
Անձիւր իր համար ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (սրպանալով էջ մը)

Բայց ներեցէք , տիար ·
Երբեմ արքունի ազնուական մը
Տիար Բոխէկօ մեծ յանցանք ունի
Սպանիոյ բեռինքը ծանրացընելով ։
Արդ՝ մինք ու պարտինք զօրք ի գործ հանել ·
Գանձնիս պարապ է , բայց հարկն ըստիպօղ ·
Պալատիոյ ժառանգն է մօտ՝ յիւր վախճան ։
Հառաջայ կոմսը՝ զոր ճանչելու էք ,
Երեկ ինձ կ՚ըսէր՝ յանուն իւր կայսեր ·

Թէ սխալ արշիւղուքան ուզէ պաշտպանել
Չիւր իրաւունքը , մարտը ուի պայթի · · ·

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Օդը քիչ մը ցուրտ կը թըւի ինծի ,
Հաճեցէք վրակել տան պատուհանը ։

(Ուշ Պլաս՝ ամօլիէն ու յուսահատութենէն գոռալ կը վարժանէ պահ մը · յետոյ ճգամբ կ'ելլայ յամբոխայլ պէտք է պատուհանը , կը գոցէ ու կը պառնայ ատ պօն Սալտոլի որ ալուրէն վրայ ըսպիտակ եղեր կը պիտի ՝ լանէ անպատ-ճեր կերպով ։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

(խօսքը շարունակելով ի ըլ պօն Սալտոլի հասնելը Լանալով)

Հաճեցէք խորհիլ որչափ նեղի՛չ է
Մեզի պատերազմ ։ Առանց ըսպրկի
Ի՞նչ կրնանք ընել ։ Տիար գերապատիւ ,
Ի՛ս մըտիկ ըրէք · վիրաւորմն Ըսպանիոյ
Մեր ուղղութեանց մէջ բնտրուելու ենք ։
Իակ ես՝ որպէս թէ բանակին պատրաստ ,
Ըսել տուի կայսեր թէ իրեն հետ միշտ
Ուժըս կը չափեմ · · ·

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ընդմիջելով ուշ Պլասայ խօսքն ու անոր ցոյցերով իր ընչիկնակը ՝ լսել չերա ուզելնի յիշած է գերդինը ։)

Ներեցէք , տուէք
Ձեռ թաշկինակըս ։

(ուշ Պլաս՝ իջեր է պռնկանէ՝ պատշգամէ կը վարժանէ · յետոյ կը խոնարհի կ'առնու գետնէն ընչիկնակն ու կը մատուցանէ պօն Սալտոլիոյ ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ընչիկնակն իր գրպանը դնելով)
Ինչ լսէիք կրկի ։

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ (ծգաոջ)

Փրկուհին Ըսպանիոյ , — այո՛ , Ըսպանիա
Ոսկեղնիա ընկած , ու չահն աւելնից
Կը խնդրեն որ մենք մոռնանք ինքզինքնիս ։
Ո՛հ , կ՛օրհնէ մէն ապգ ով որ ՚զայն փրկէ ։
Փրկեցնք աս ապգը ։ Իշխեցնք մեծ ըլլալ ։
Զարնեցնք , խլեցնք ի բաց մուխը խարդախէն ,
Ծլպհան ու դիմակ դաւաճաններէն ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (հեղգօ-ընեաոջ)

Նախ՝ չ՚է աոի գործ ազնըւականի ։ —
Մղոն մը տեղէն սուիեաո կը հոսի ։
Նեղգլուխ վոջբոդի մարդիկն են միայն
Որ ամեն բանի մեծ աղմուկ կու տան ։
Միլիոնիկ մ՚եւել կամ պակաս դնացեր՝
Իակոյն կը բառնան դուժարկու ճիչեր ։
Մեծ սեպուհները՝ դիտցէք սիրելիս ,
Այն ձեր մըլէդից (1) հետ չեն բաղդաւոր ,
Լայնաբաձիկ կ՚ապրին ։ Խրթին չէմ խօսիր ։
Այլ վայ , ժողովուրդը կ՚ուզէք չըքեղել (2) ,
Խանութպաններու եւ գործաւորաց
Կ՚ուզէք աչ մանիլ · ծիծաղաշարժ բան ։
Ունեցէք գոնէ նորաստեղծ կամուչ ։
Հանրակաին չահը՝ նախ ձերն հոգացէք ։
Ըսպանիոյ փրկիչ՝ գոգաւոր բառ մի է
Զոր պլէք կարօղ են ձեզի չափ հնչել ։
Ռամկասիրութիւն՝ (3) միտք է պղընձեայ ։
Դեղերիլ անքուն՝ գամփռու վայրահաչ ,

---

(1) cuistre. մըլէդ՝ էէր ֆոր կոմ գրիլ ուօլ (հէգնօրէն ատվաճ)։
(2) courtiser. (3) popularité.

Մաքսաւորին չըլլաս՝ դուարճալէ արհեստ,
Որմէ աւելի գեղեցիկներ կան։
Առաքինութիւն, հաւատարմութիւն՝
Դուռնամ պահուճանք (1) Շառլ–Հինկին օրէն
Դեռ մաչած հինցած։ Դուք խօթամիտ չ'էք.
Պէտք ունիք որ ձեզ բուժեն այդ ճառում
Ճառատիկ ախտէն։ Ծըծմօրնէդ դուք դեռ
Կաթ կը ծըծէիք երբոր մեռնք արդէն՝
Անխիղճ ու զըւարթ՝ գնատաեղով մը
Եւ կա՛մ կիցով մը պայթուցնելով ձեր
Այդ փամփըշտիկը քահքահաձայն ծալր
Ծիծաղներու մէջ հանած էինք դուրս
Այդ բարբանջանաց բամանդակ փուքը։

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ

Բայց սակայն, սէր իմ. . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (առանձնապով մը)

Չարհանարհի էք։

Լըրջին (2) գործերու ըզլաւլինք հիմա։
(կարճ, կոպտակ և էշխոտական յայնի ասպիճանով։)
Վաղն ըսպասեցէք իս բոլոր առաւօտն
Առ ձեզ, իմ ձեզի տուած տանըս մէջ։
Տնօրինելիքըս մեծկակ գործ մըն է։
Մեզ ծառայելու միայն համերք մընան.
Եւ պարտէզին մէջ՝ սաղարթիկ ներքեւ
Պահված թող գալի կաթք մը եւ լծված
Պատրաստ եղեւ իսկոյն ի ճամբայ.
Չիափոխութեանց (3) ես հոգ կը տանիմ։
Դուք իմ ըսածըս ճիշտ կատարեցէք։
— Դրամ պէտք է ձեզի. ես դրամ կը գրկեմ։ —

---

(1) clinquant. (2) sérieux. (3) relais.

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Տիար , կ'հնազանդիմ , եւ ես ամէն բան
Ընել յանձ կ'առնում՝ բայց նախ խրճմնեցէք
Թէ այդ գործոց մէջ բնաւին թաղուհոյն
Դիպչող բան չը կայ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (որ անկանին վրայ փղոսկր պառակով՝ը
կը խաղայ , կէս մը կը պառնայ)

Ի՞նչ կը խառնըմիք :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (պառդաչելով ու ատրաֆով անոր նայելով)

Ա՜հ , առակալի մարդ : Ծնկիմիս կը դողան . . .
Իս անհրաժեշտ վրհի մը բերան
Գաշեր կը տանիք : Ա՜հ , կ'ըզգամ՝ ահեղ
Բրտան մը մէջ եմ : Անհաւի խաւար
Խորհուրդներ ունիք : Գաղմնաւի բան մը
Կ'նշմարեմ հոս . . . — Ողորմեցէք ինձ :
Ըսեմ ես ձեզի , — ո՛հ , դուք պատեցէք . —
Զը գիտէիք դուք . կը սիրեմ՝ զայդ կին :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցած ձեռքով)

Աչք , գիտէ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Գիտէիք :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Անշուշտ :

Ի՞նչ կ'ելլի ատկէ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (դէպ ետեւ՝ համառ պատկին կռնակով եւ
ընդդէմ ընդունելոյ ։)

Ո· բեմըն՝ վրաը , փորձել իմ վերայ
Ա յդ չարչարանքը : Արդ՝ ինչ յեղակարծ
Սոսկալի տրկած :

(Աչվէն երկէդ կը վերցնէ :)

ՏԷր ամենակալ ,
Աստուած իմ որ 'զիս ի փորձ կ'ենթարկես ,
Խնայէ ինծի , ՏԷր :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ա՛ո՛ ինչ , — կ'երապէք :
Կը նայիմ , ազատ , որ ինքզինքիդ
Բան մը կարծեր էք , եւ կացութիւնիդ
Իրաւ , իսկական : Ի՛նչ խեղկատակ բան :
Նշանաւոր մը հասնիլ կը դիտեմ ,
Նշանաւոր՝ 'զոր ես միայն ոչ գիտնամ ,
Եւ որ կարծածնէդ եւել բարեբաստ
Ի ձեզի համար : Հանդիսաւ եղիք դուք ,
Եւ մի խառնըվիք : Սոսկ ըսածս ըրէք :
Արդէն ըսած եմ պարձեալ կը կրկնեմ՝
Ձեր երջանկութիւնն է որ ես կ'ուզեմ ,
Որ կը պահվի՝ հերիք է քայլէք :
Վերջապէս ինչ է , մեծ բան են արդեօք
Սիրոյ թախծութիւնք : Օրման մը պտղ է :
Ամենքս ալ առկէ անցեր ու կ'անցնինք :
Հոս պետութեան մը բախտն է խնդրի առկ
Գիտէք . անոր գով ինչ է ձերինը :
Յօժար եմ ձեզի ամեն բան ըսել .
Բայց դուք ալ խելմխիդ գլուխնիդ առէք ,
Հասկըցէք ըսածս , գիտցէք վիճակնիդ :
Շատ բարեխիղճ եմ ես եւ չատ քաղցր .
Բայց ինչ կը գնատէք . ըսպասաւո՞ր՝ մը՝

Խոտան կամ ընտիր բրտեայ կուժ մըն է
Որոյ մէջ կ'ուզեմ ուզածըս վաթել ։
Զեզի պէտ եղբը մարդ ըսած հաճոյից
Ինչ ուզէ կ'ընէ ։ Ձեր տէրը ձեզ միշտ՝
Ըստ իւր չարժառիթ դիտաւորութեան՝
Ուզէ կը ծպտէ ուզէ վար կ'առնու
Դիմակն երեսէդ ։ Ձեզ սեպուհ ծպտիլ
Ուզելն աւ այժմ . այն դերասպեսան (1) է
Ձեր կըռնըկինը ։ Դերն է քմշական (2)
Այո՛ եւ ատի իմ գիտնալու բան ։
Իսկ ձեր գիտնալիքն որ մոռնալու չ'էք՝
Սայ՛ է թէ միշտ իմ ըսպասաւորս էք ։
Պատահեցաւ հոս՝ թուզուհոյն քծնիք ,
Որպէս թէ կատքիս նոսա կանգնէիք ։
Ո ատի խելքերնիդ գլուխնիդ բերէք ։

ՈՒՅ ՊԱՅՍ (որ շատ մտիկ ընել ու ակընճին
չը կրնալ հասկնալս պէս ։)

Ըչն իմ , ըչն անեզ , արդար եւ գլխաճ ,
Ընդ որ եղեւան է այս պատուհաս ։
Ի՞նչ եմ ըրած որ ։ Դու որ նա հայր մեր ,
Կամիս որ մարդ մը յաւտնաս ընկնի .
Սակայն ընկայ ես ։ — Իմ կոզմէս առանց
Բնաւին յանցանաց՝ կամաւ , գիտութեամբ ,
Անձեզ գենլոց մը տեսնելու համար
Կատաղած գլուխն , — այո , տեսնելու
Միայն կարգանօք , — իս ընկերմեցիք՝
Տիար իմ , 'յայս անդունդ ։ Հաւատով , սիրով
Լի գժբախտս սիրտս մը ալեկ ու ճնշել՝
Հանկէ իր վրէժը քաշելու համար ։

---

(1) costume d'acteur. (2) fantasque.

(ինքնիրեն խօսելով)

Չի տալ անշուշտ վրիժառութիւն է.
Եւ կը զուշակեմ թագուհին պէտ է։
Արդեօք ինչ ընեմ։ երթամ իմայնեմ
Իրեն ամեն բան։ Երկինք, ինչ կ'ըսեմ.
Չգուանք ու տակիւս պատճառել իրեն.
Երեւնալ աչքին՝ խարդախ, դաւաճան,
Ժպիրն խաբերայ երկու երեսով,
Եւ լիրբ սրիկայ մը՝ թըքոտ ու գանով
Վարձատրուս արժան։ Երբէք, ոչ երբէք։
— Այլ կը խօլանամ, չուարեալ կը ցնորիմ։

(Դադար մը։ Կ'անըլլէ։)

Ամէն Աստուած իմ, սա չ'է գործվածը.
Կանգնել մութ տեղը դժոխ մեքենայ մը՝
Քաոսնելի անթիւ ժանտ անիւներով.
Յետոյ՝ տեսնելու համար թէ գործիքն
Ընտիր կը բանի, նետել մամլոյն տակ
Ըսա դիպաց իր մը, լաթ մը, ծառայ մը.
Յետոյ չարժուի տալ, եւ ապա յանկարծ
Տեսնել որ ժայթքին անոնք տակէն դուրս
Յարիւն եւ ի տիղմ թաթխած պատառներ,
Տեսնել ահռելի յօշ յօշ անդամներ,
Փշրած գլուխ մը, եւ սիրտ մը տակ տակ՝
Դեռ հոգին վրան՝ գոլորշիներով,
Տրոփուն դեռ կարծես, ու չ'ըզդալ սարսուռ
Ու չը փըչփըչալ (1) երբ եւ գիտցըվի
Թէ՝ ա'ր եւ ըլլայ անուանք ալ կոչվի,
Ծառայ ըսվածն այն՝ պատեհանն էր մարդու մ'։

---

(1) avoir la chair de poule.

(Դառնալով առ որդն Սալոմէ :)

Ա՛յլ դուն կայ ժամնակ , ճշմարիտ , Տէր իմ .
Դուն չ՚էիր տակաւին անուն ի չարժման :

(Ողբը կը դեռին կ՚ընկնէ :)

Ողորմեցէք ինձ , դըժբաղէք էնոր ,
Խընայեցէք տէր , Հաւատարիմ եմ
Ծառայ , լաւ գիտէք , յաճախ բաւած էք .
Տեսէք հըլու եմ , շնորհ ըրէք մեղի :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ա՛յս մարդուն համար չ՚է խօսք հասկնալը .
Անժուժելի բան :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

(Գեաքնը դուքսեով ու երկար ոտքերը պաուվ՚ով :)

Շընորհ , ո՛հ , չընորհ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Է՛յ , կարճ ընեցնք աղ :

(Դէպ ի պատուհանը կը պառնայ :)

Ցուրտ կու դայ տըկէ .
Պատուհանն անշուշտ լաւ չը դոցեցիք :

(Կերկայ պատուհանը կը գոցէ :)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ոտէն վեր եկեով)

Ո՛հ , ալ հերիք է , ալ չ՚եմ հանդուրժեր :
Ես դուքս Օլմէսոյ՝ հըզօր նախարար
Ի՛ ամենակարող , վեր կ՚առնում ճակատս
Ոտքին տակ որ ՚զիս կ՚ուզէ խորտակել :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ընտիր ըսաւ, նայիմ. չը կրկնէք մէյմ՛ալ։
Ուշ Պլանա մի ըսիք՝ Օլմէսոյլի դուքս։
Աչվիդ կապ ունին։ Մակդիրն Օլմէսո՝
Դրված է միայն Պազան անուանն վրայ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Չեզ բռնել կու տամ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ով ըլլալդ կ՛ըսեմ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ցայտօգեալ)

Բայց...

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ամբաստանել իս թէ որ խորհիք,
Երկուքնուս մէկէն կ՛երթայ գլուխը.
Նախահոգած եմ ես այս ամենը։
Խոսս չուտ յաղթական մի հանդիսանաք։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Կը ժխտե՞մ ըսածներս։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Դեռ տղայ էք դուք։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ապացոյց չ՛ունիք։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Դուք ալ ուշ չ՛ունիք։
Հաւատացէք որ ըսածըս կ՛ընեմ։
Լոկ ձեռնոցն էք դուք, իսկ ձեռքը ես եմ։

(Ցածէն և ուշ Պլասոյ տօպէնալով։)

Թէ չ'հնարանդիս , թէ վաղը տուընդ
Չ'ըլլաս ու չ'ընես պատրաստ բաներս .
Թէ բառ մը հնչես անցած դարձածէն .
Անվիտ , չարժուածըդ բան մը դուրս տան նէ ,
Էնի՝ ոյր համար է զգոյշդ ու վախըդ ,
Նախ իբր ըսկըսում՝ հազար կոդմ ցրելով
Փու խօլ արկածըդ , աչխարհահռչակ
Տի պախարակվի ըլլայ խայտառակ .
Յետոյ՝ տի ստանայ՝ դիւրին է հասկնալ ,
Կնքեալ թըղթիկ մը 'զոր ապահովիկ
Պահեր եմ ես միշտ , գրված՝ կը յիշես՝
Թէ որու գըրով , ըստորագըրեալ՝
Գիտնալու ես դու՝ թէ որու ձեռքով .
Անառակ 'զոր աչվին տի կարդան . —
«Ես Ուլյ Պլաս՝ ծառայ վեհմատառիս
«Մարքի Ֆինլասայ , յանձնառու կ'ըլլամ
«Ամեն առթի մէջ ծածուկ թէ յայտնի
«Ծառայել իրեն հաւատարմաբար ։»

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ջախջախեալ , ու՜ հէքհէքոյն)

Հերիք ։ — կ'ընեմ , տիար , 'զոր ինչ ես կամիք ։
(Խոբէն դառաբը կը քաշվի , ու՜ կը պեռվի որ յատուկ խոր-
հուրդին խորհըրդականէրը կու գան ։ Տօն Սալլուի հապ-
ճեպ կը պատրաստվի իր լօրիկին մէջ ։)

ՏՕՆ ՍԱԼԼՈՒՍԹ (ցաձէն)

Գան կոր արդ տեսա ։

(Խոբէն խռնարհութեամբ կ'ողջունէ ընչուհոյ Պլաս ։ Բարձրէն ։)

Ծառայ եմ , տիար դուքս ։

(Գոռա կ'ելլէ ։)

Դ. ՀԱՆԴԷՍ

—

ՏՕՆ ՍԻԶԱՐ

Շէնք ու նոյն պիտի ուենեսակ ըլլ։ Ժէտ [1] ու կահոյ [2] հին
յետ ու հին երեսքով։ Ուրտուն ձաձկվուած հին ընտրշ
պատպատով շրաուգոյն՝ ծմկեալ ու փեղ փեղ հայելացու-
եալ [3]. ուղղուող կոնակը լայն սէթմոյ շէրտեր գոգացո-
նահայեաց։ Լսրբը երկու ընտրով դրան մը։ Զոյն կողմը՝
ճակատատար անկիւնի մը վրայ տանդակագործեալ մեծ
վառարան մը [4] Ցիլիպ Ե էին ապրէնէն՝ ուրկէ երկարիկ
գինուանշանի վահան մը պատկեր ուր ձեռվ։ Երկոսկ
կողմը՝ դարձեալ անկիւնատար ճակոյկ մը վրայ՝ ցած
դրանակ մը ու մուն ներքի մը ուր կը քաշուի։ Ա-
նակ ուկ պատրաստուած յոյն կողմը, ան՝ ալ շատ քաջվ
գրված ու երկար յօղերով պատած ու ամրացուցած,
վարի կողմը փեռով [5] քանդելի ստորոգեալ նման։
Պատկեր վրայ տանիք մը հին պատկեր ձեռագործ ու կե-
ռարված։ Հանդերձի անոռակ մը վրընէժեան հայլով։
Խոշոր աղուներ Ցիլիպ Գ. էին օրվան։ Խիստ գարշելի
գործուն [6] մը պատկեր կոմիքացուցած։ Գաւառական ա-
ղան մը՝ վրան գրեթէ պէտք եղած ամէն քանեքովը։
Ոսկեզօծ ոտքերով պզտիկ ծրագիալ [7] կլոր սեղանիկ մը ան-
կիւն մը գրված։ — Ա.ուսօպ է։

---

(1) lambris. (2) meubles. (3) miroitant. (4) cheminée.
(5) auvent. ուլտ։ (6) armoire. (7) guéridon.

վ.րտ.ցոյբը ըսաց.ին՝ Ուր պիտ՝ երթայ հոգեակ տառապ
լըքեալ և տառապ ոգեզեղչէ, տասակ յուսալքել, զեղա-
ւոյլ կը պոռայ անհաւկն ձէջ։ Խորը կը կենայ էր
մանկաբնիկը անշարժ և էբբ ապաւօղ իւր հրամանաց։

Ա· ՏԵՍԻԼ

ՈՒՅՑ ՊԼԱՍ, ՄԱՆԿԱՒԻԿԸ·

ՈՒՅՑ ՊԼԱՍ (ղպո և ենդնէրեն խօսելով)

Ի՞նչ ընեմ. ինչ ճար։ — Էնէր նախ հոգամ,
Էն առաջ էնէր — եւ միւսիայն էնի։
Թէ եւ ջախջախէր զըլուխըս քարին,
Գլխէս դուրս ցայտէ ըղէղըս պատին,
Թէ եւ հարկ ըլլայ կախաղան ելլել
Կամ դժոխք իջնել, պէտք է 'զէն' փրկեմ։ —
Այո, բայց ինչպէս. ինչ հընարք ասոր։
Տալ սիրտս ու արիւնս, մարմինս ու հոգիս՝
Բան մը չէ, դիւրին ու ինծի քաղցր է։
Բայց այդ գարմանը գանել խորտակել·
Գուշակել· · · — այո, գուշակելու է —
Այդ մարգուն մուխ տեղ ըրած անօրինածը։
Ցանկարծ մուխէն դուրս կ'ելլի եւ գարձեալ
Ի մուխ կ'ընկըղմի. եւ հոն՝ միա միտակ
Իր գիշերին մէջ այդ խաւարասէրն
Ինչքեր կը նիւթէ։ — Երբ կը մըտածեմ
Թէ առջի բերան աղաչանքս եղաւ

Այդ մարդուն առջեւ նախ ինծի համար ,
Վայ իմ վատութեանս , յետոյ վայ խելքիս :
— Հին պատճառ մը կայ անշուշտ գործին մէջ . —
Եւ ինք չար մարդ է : — Բայց ինչ ապշութիւն
Երեւակելս իմ՝ թէ երբ 'զիւր որսը
Ծանիքն անցուցեր ու կէս մը ծամեր ,
Թող տայ 'զթադուհին այդ սադայէլը
Ի չնորհս եւ ի գութ իւր սպասաւորին :
Հնար է ողոքել վայրի գազաններ :
— Բայց՝ թշուառականն , պէտք է սակայն որ
Դու 'զէնի վրկես . դու ես վըտանգի
Զէնի մատնօղը . որ գնով ալ ըլլայ ,
Պէտք է որ վրկես : — Լմընցաւ ահա ,
Ընկայ ես գարձեալ , եւ որչափ բարձրէն
Ա՛յնչափ ցած ընկայ . երազ էր ուրեմն : —
Օ՜հ , կ'ուզեմ զերծվիլ , պրծվիլ վըտանգէն :
Իսկ անի՝ Աստուած , որ գնովն արդեօք
Կամ որ երդիքէն , որ կողմէն ու գայ
Դըրուժման մարդը : Ցիս եւ կեանքիս մէջ՝
Ինչպէս սա տան մէջ , տէր է . եւ կրնայ
Զեղուանքը խախտել , պատերը քակել :
Փակ վականք չը կայ անոր կամայ դէմ .
Բոլոր կղպանայ բանլիներն ունի :
Կարօղ է մտնիլ եղնիլ երբ ուզէ ,
Գիշերանց մօտիլ , եւ սըրտիս վըրայ

(պախպակոմած գեղջկը յոյացնելով)

Կոխել որպէս սա տախտակին վըրայ :
— Այո՛ , աներկբայ , երազ էր տեսածս .
Նըսիհ կ'ամբոխէ գլուխնիս խառն ի խուռն
Այսքան չուտ անցած իրաց հապճեպովն : —

Ցնորեցայ , խենդ եմ . չը մնաց պլխես մէջ
Խոէ մ' իր տեղը : Խելքս որով այնքան
Մեծամիտ էի՝ Աստուած , Աստուած իմ ,
Անհաչունչ կաւաղ փոթորկի բռնված՝
Սին կընճուն դարձաւ մրրիկէ ոլրած :
Ի՞նչ ընեմ հապա , աղէկ մըտածենք :
Նախ արդիլենք որ պալատէն չ'ելլի .
— Օ՛ , անտարակոյս , որոպայթն հոն է :
Չորս դիս արհաւիրք , դիշեր , խոր վիրապ :
Կ'ըզգամ 'զորոպայթն այլ ոչ տեսանեմ 'զայն , —
Ով չտնպ տադնապիս : Որոշեցի , հա .
Պալատէն դուրս ոտ չ'ըլլայ որ կոխէ :
Իմաց տանք իրեն չոյտ 'և անքոյթ կերպով : —
Բայց որի՞ ձեռքով — չ'ունիմ ես ոչ ոք :

(Յոտոտքեկ ընկճեալ կը խորհի : Յետոյ յանկարծ՝ էջը յանկարծական կոթ մը , յոտոյ ելլոյ մը պարնելով մոտիկն , փըլոխը վէր կ'առնու :)

Ա՛, Տօն կուտիտան կը սիրէ 'զէնի .
Այո՛, ուղիղ սիրտ մարդ մըն է անի :

(Մանկտէկին ալէ ընելով որ մօտենայ : Յաձէն :)

Գընա մանկլաւիկ իսկոյն դու հիմա
Առ տօն կուտիտան . ներուժիներ խնդրէ
Իմ կողմէս , յետոյ ըսէ իրեն թէ
Իսկոյն անյապաղ երթայ թագուհոյն
Եւ իբրեր չընորհ աղերսէ իրեն
Ցանուն իմ նոյնպէս եւ իր անուանը՝
Թէ ինչ որ ըսեն եւ ինչ ալ ընեն
Պալատէն չ'ելլի մինչեւ երեք օր :
Ինչ ալ պատահի , քնաւին դուրս չ'ելլի :
Վազէ :

(Տանկլաւիկը եւս կանչելով)

Ա՛, եկէր :

(Յուշիապահիկին (1) ընէրն ալ եւ տապիկ ալ կը հանէ :)

Թող տայ առ դիրըս
Թաղուհոյն եւ ինք թող հրսկէ անձամբ :

(Շուտով կը գայ եւ ձնկան վրայ :)

— « Տօն կուտիտանայ հաւատացէք ու խրատս
Ի՛նչ որ տայ ըրէք » — :

(կը ձայնէ ներսէն ու կոս պոյ տանկլաւիկին :)

Իակ մէնատարտին
Համար ալ ըսէ՝ թէ յանցանքն իմ է
Իրաւունք իւրն է . թէ ուրկն եմ ընկած ,
Իս թող գեմեղէ (2) , վշտակիր եմ չատ .
Թէ իրմէ նեղուած , չընուրհ ալ հայցեմ
Ամենուն առջեւ : Տանէ թող իակոյն
Ադերտապիրըս թաղուհոյն ձեռքը
Եւ ըսէ իրեն՝ թէ մեծ վրտանգ կայ
Չ'ելլէ էնէ գուրս եւ ամենուն
Ի՛նչ ալ պատահի , գինէ երեք օր : —
Կետ առ կետ նայէ ըստծներս ընեւ :
Գընա , բայց ըզգոյշ · ուրիշի քան մը
Չ'ըսես ու յայտնի չ'ընես կերպով մը :

ՄԱՆԿԱՒԻԿԸ

Չեզի անձնըւէր եմ , սէր բարեբար :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Վազէ , իմ սիրուն մանկլաւիկ , վազէ .
Լաւ հասկըցար ալ ամեն բանծներս :

---

(1) garde-notes. (2) plaindre. - ⴰⵛⵢⴰⵔⵓⵜ ⵉⵡⵉⵔⵉⵏⵜⵉ, ⵜⵢⵎⵎⵓⵜ։

ՄԱՆԿԱՒԻԿԸ

Ա՛յ , իմ սէր , դուք անդորրու եղիք ։

(Դարբս կ՚ելլէ կ՚երթայ մանկաւիկը ։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ինձ , աշխոյժ մը վրայ ընկաւ ։)

Կ՚անդորրին սակաւ ինչ իմաստներըս ։
Սակայն խառնաչփոթ կ՚իմանամ բաներ
Զոր եւ կը մոռնամ , խելագար անձանց
Պատահածին պէս ։ Գլուխ արդ այր ,
Ապահով միջոց՝ ըզ ոօն կուռխուն . . .
— Իսկ ես , բապաեմ հոս ըզ ոօն Սալսթի ։
Ի՞նչ բանի համար . ոչ , ոչ , չ՚բապաեմնք .
Աւով դէմ անոր ձեռք ոաք կը կապեմնք
Բովանդակ օր մը ։ Դուրս ելլինք քիչ մը ։
Օգնութեան կարօտ՝ երթանք աղօթենք
Եկեղեցւոյ մ՚ումէջ , եւ Րէն ինձ կ՚աղդէ ։

(Կ՚առնու ՚ղէօր խոյրը սեղանիկէ մը վրայէն և կը ցնցէ
ղանիկէ մը որ սեղանէն վրայ է ։ Երիս հապշիկ [1] սըրմոյ
պէպաիով քաց կանաչ ընաւիշներ հագած , կէս քոճկոնակ
ձէձ ձէձ պոռաններով [2] քօմիկ քօմիկ եղած , կ՚երեւան
խոյրէ պոռնէն ։)

Ես դուրս ելլիմ կոր ։ Մարդ մը ոմն դայ հոս
Մէկ պահէն , — իրեն յաոոկ ճամբէ մը . —
Եւ դուցէ վարվի ոան մէջ իբրեւ աէր .
Թողէք որ ընէ ու մի՛ խառնըվիք ։
Իակ ուրիշներ ալ գան նէ . . .

(Էէջ մը վարանելէն ետքը)

Ի՛նչ կ՚ըսայ ,

---

(1) nègre. (2) basques.

Թողէք նեղս մտանիմ : —

(Հապշտկութեամբ յետոյ կը ծամէ ութո+ կը խոնարհի ի նշան հնազանդութեան ու կ'երթայ դուռը :)

Օ'ն ու մնաք երթայիք :

(Ինք ալ դուռը կ'երթայ :)

(Ուշ մը դուռը կը բանայ ու դուռը փոցխածին պէս , ձեռքերէն վար կ'ընկնի յանկարծ ցնցուռ ու պատըռտած լօ- ծակներէն վար կ'ընկնի յանկարծ ցնցուռ ու պատըռտած լօ- ծակներէն մը ձէկ պլուզվան մարդ մը որ ներսէն աչքերէն ձէկ-ձէկը կը տեսնէ : Տօն Սէզարն է :)

Բ· ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

(Պոհոացեալ , հէս է հէս , ապուխտայր , շռաւրեալ, անհան- գիստ ու մռնգռոցող խոզերէ կը հէս :)

Պոպիկ առաւտն , այ , երգու ըլլաիք ·
Ես եմ :

(Ութէ վրայ կ'ելլէ սրտնեղը շփելով որոյ վրայ ընկած է , ու յառաջ կ'երթայ խել մը ձգտածելութեամբ և խոյրը յետեր քաշած :)

Ներեցէք , անցնիմ երթամ կոր ,
Ինծի մի նայիք · խօսակցութիւննիդ
Շարունակեցէք , կ'աղաչեմ ի չնորհ :

Կը ցաւիմ ասանկ քիչ մը դահավէժ
Կերպով գալըստեանս , սիրտը իմ , ներեցէք ։

(Կանչ կ'ասէնաս անենէն վերջինը կը պետնէ որ ինչ ինձակ է։)

— Ոչ ոք · — պահ մ'առաջ՝ տանեցայ վրայ թառած՝
Ակընճիս զարկաւ սակայն ձայնի պէս
Շըշուընչ մը ։ — Ոչ ոք ։

(ալնոյէ մը վերյ նոպելով)

Խիստ աղէկ · ուրեմն
Առանձնութեան մէջ ամիսներնէ քիչ մը
Գլուխնուս եկածներն ։ — Ո՜ւֆ , քանի՛ քանի՛
Դէպքեր , դիպուածներ , չ'ըլլալոյ բաներ · —
Ցապուշ կրթեալ եմ որպէս չուն թրջած
Ջոր ջուր կ'ակնհարէ երբոր թոթվըվի ։
Նախ՝ այն բռնաւարքը որ իս ճանկեցին ·
Ցետոյ խենդի պէս այն նաւ մտնիլըս ·
Այն ծովահէնքը · եւ այն խոշորիկ
Քաղաքն ուր այնքան ծեծ ափլէզ կերայ ,
Եւ այն փորձութիւնքն իմ ըղդաստութեանս
Այն դեղին կնոջմէն · բանտէն ելլիլըս ·
Ձամբորդութիւնքըս · վերջապէս դառնալ
Ի Սպանիա դալըս ։ Եւ ինչ յետպարծ
Վէպ հոս մըտած օրս · չ'ելլէրն մի դէմըս
Նոյն բռնաւարքն այն որ իս նաւ դըրին ·
Ի՞նչ կատաղութեամբ իս կը հալածեն ,
Ինչպէս չըսարեալ ես կը փախչըտիմ ·
Պատէ մ'կը ցատկեմ · ծառերու միջեւ
Թաքըստեալ տուն մը աչքիս կը կտրեմ
Ու հոն կը վազեմ · իս մարդ չը տեսներ ·
Կայտառ կը մտնեմ սայլոցէն տանիք ·
Վերջապէս կու դամ ընտանիքներու

Մէջտեղ կը մտնենք վառարանէ մը
Ուր ծըխիկ ծըխիկ ըրի կօչկացը
Վրայ ծըխծըխօղ իմ էն նոր լօդիկս . . .
— Աստուծմէ դանէ մեծ ճարճատաձան
Ա՛յն տօն Սալե՛սթը :

(Ինչպէսներ նայելով վընեֆեան պղտիկ հայելին մէջ որ տեղաւորած դարակներով [1] մէջ անոուկին վրայ կըլլար :)

— Սա պարեզօտս ալ
Փորձանացը մէջ ընկերս է իմին .
Ա՛հն՝ ալ մրցի կոր :

(Կը հանէ լօդիկին ոտ հայելին մէջ նայելով ալ մը կը նեխէ իր քէմալ ասկինէ պարեզօտին վրայ որ մաշած, պատըռտած ու կարկըտած է . յետոյ ոտքով մը յետս կը դառնէ՝ վառարանին նայելով :)

Բայց սա սրունքըս
Շան պէս ցաւ քաշեց ասիկ վերէն վար
Ձամբորդութեանս մէջ :

(Անոուկին դարակներըն կը տալէ կը խառնէ : Անոնցմէ մեկին մէջ աքրմայով բանված բաց կոնաւ նուագի լօդիկ մը կը գըտնէ որ պուճ Սալոնին ուսյ պլատայ տրված լօդիկն է : Կը դնէ լօդիկին ամէն կողմէն ու երկնէն հետ կը բաղդատէ :)

— Սա լօդիկն ինծի
Գան ՚զիմեն աւելի պարկեշտ կը թըւի :

(Ուսուցչ վրայ կը նեղուի կոնաւ լօդիկը և երկնէն ալ մը ձալելէն ետք ամէն տեղը կը դնէ դարակին մէջ . յետոյ

(1) tiroir.

իր խոյրն ալ կ'աւելցնէ հոն, լօրինկին պահը կը խօլնէ քաւոն հարուածով մը, ու պարկը պեղը կը հրէ կը գո-ցէ : Գոռոզնալով կ'ըսկսի ժառ գալ այն գեղջկին ու-հետաւոր լօրինկը կոնակը :)

Անցածն անցած է . աւտոկ դարձեալ
Ես եկայ երէյ , Գործըս կարգին է ,
Ա՜հ , այքիս լոյսը՝ սիրուն հօրեղբայր ,
Ես քշել կ'ուզես յայն Ափրիկ ուր որ
Մարդ մնուկն է վագեր : Բայց չը սի թողում
Վըրէժըս քու քով նըզուէիդ արմատ ,
Եւ սարսափելի կերպով սի հանեմ
Երբոր ճաշ մ'ընեմ : Տ'երթամ քու տունըդ
Ձչմարիտ անուամբս , — ընդ քարշ ածելով
Պօչերս եռեւէս՝ մղոն մը տեղէն
Կախարդան հոտօղ ժանտ սրրիկաներ ,
Եւ քեզ կենդանութիւն սի մատնեմ յորկոր
Բոլոր պարտատէրերս — թողնելովդ հանդերձ :

(կը նշմարէ յանկիւն մը գոյք ծ'ապրար հօշիկ [1] պանըճե-լահիւս մարդնէփնէրով [2] : Շուտ կը նետէ իր հին մաշ-նէրն ալ ուսանց փաշվէլտ՝ իբր թէ իրենն ըլլար՝ կը հագ-նի նոր հօշիկները :)

Նախ նայինք ուր իս նետուց խըրդաբը :

(Անանկին ալն կողմը վընելին եփը :)

Տուն խորախորհուրդ՝ տիղ ոգեթրպումներուց :
Դրսումը գոյ եւ վաղ , պատուհան վանդակ՝
Իրաւցընէ բանիս : Ա՜յս սիրտատրոփ

---

(1) bottine. (2) à canons de dentelles.

Ւ ջեւանին մէջ վերէն կը մտալի
Ճիշտ որպէս պինդին ի շուշ կը մտնի ։

(Հառաչանօք)

— Ա՛խ , ինչ աղէկ բան է աղէկ գինին ։ —

(Կը նշմարէ ալ կողքի պառնասէը , կը քաղայ , ըսածով կը տանի խոստքին մէջ . յետոյ պուրա կու գայ զարմացական շարժուածքներով ։)

Հրաշք հրաշէից , խմուց անել ուր եւ
Ամէն կողմ պոյ է , ծակ մը չը կայ քաց ։

(Կ'երթայ խոսքի պուրը , կէս կը քաղայ , պուրա կը նայի .
յետոյ կը յիշէ ու կը պառնայ կու գայ ինչքա-
ըսածը աւելի կողմը ։)

Ոչ ոք . — ուր եմ ես , որ առատանին ծակն
Եմ եկեր ընկեր ։ — Բայց քանի՜ է որ
Բռնաւարներուն չը տալի օճիք .
Գալիքն հոգըս չ'է ։ Օ՜ն , վախեմ-ուի տրտ ,
Ու պահընտելով (1) այս օրինակ տուն
Տեսած չ'ըլլալուս՝ տրտունջ կենամ-ուի ։

(Կ'երթայ նորէն պուրը աչքին մէջ , կը յօրանջէ ,
յետոյ գլուխը խոյոյն տակ կ'ելլէ ։)

Է՜յ , վերջը — ես հոս առանձ մընալով
Զանձրուքիւնն առկուտ կը կոխէ վրաս ։

(Պառկին մէջէն պըղէ պահարանը աչքին ընկնելով որ առ-
կնառատ ծակոյին խոտը կը կոպէ ։)

Առաւոտադարան կը նմանի տալի ,
Աչքէ անցընենք ։

---

(1) s'effarer.

(Կ՛երթայ կը բանայ ։ Ոտքելատեանը[1] մէն է պաշտպանող ։)

Ձիշտ գուշակեցի . —
Դատական հատորք՝ մրսով կարկանդակ [2]
Գինի եւ ձմերուկ ։ Ամբողջ ըզգուշիկ մ՛ [3] ։
Վճիռ չիշ ալ կարգաւ ։ Ալ ինչ Աստուծմէ ։
Իմ կանխակալ էր կարծիքս այս տան վրայ ։

(Շիշերը դնելէ դնելէ ալէ անցնելով ։)

Ընտանիք ընտրութիւն . — ըսելիք չը կայ .
Մատենադարանն արժան է պատուոյ ։

(Կ՛երթայ անկեան մը կըր սեղանիկը կը փռնէ կ՛առնու կը բերէ նստելր ատեանը ու անոր վրայ կը շարէ նորոնելիք ամանը կերակրատարանին մէջ բոլոր փռոցները, շիշեր, պնակներ [4], և այլ. կ՛առնէ բաժակ մը, ափսե մը [5], բերան մը [6] և այլ ։ Յետոյ կ՛առնու շիշերէն դինը ։)

Առաջ սա կարգանք ։

(Բաժակը կը լնու, դէկ ատպով կը խմէ ։)

Ա՜յն արեւ կոչված
Տիեզերափայլ մեծ բանբասեղծին
Ասի հրաչալի մէկ հաստնափրն է ։
Քսերես–Ասպետաց հընար չ՛է փայլի
Քան 'զայս բոցագոյն ։

(Կը նայի երկրորդ բաժակ տ՛ալ կը լնու կը խմէ ։)

Ո՞ր գիրք կ՛արժէ 'զսա ։
Գրասէր ուրիշ մը քան 'զայս ոգեվից ։

(Դարձեալ կը խմէ ։)

---

(1) garde-manger. (2) pâté. (3) un en-cas. (4) plat. (5) assiette. (6) fourchette.

Օ՛ֆ , մարդ կը հանդիչի : Ուտինք ալ հիմա :

(կը կոչէ կոքինոքակը :)

Ա,ին չուն չան որդի բռնավարները ,
Զոր խոտորեցի · հետքըս կորուսին :

(կ՛ուրախ :)

Ո՛հ , կարկանդակից իշխանապետը :
Սակայն տանուէրը , թէ որ վերայ գայ · · · —

(կ՛երթայ պուրանէն [1] քաշակ մը և ապուա [2] մը կը բերէ սեղանին վրայ կը դնէ :)

Զինքն ալ ի սեղան կը հրամցընեմ :
— Բայց չ՛ըլլայ թէ իս վհատելու եղի ·
Ուստի չուտ ուտինք :

(պապառանէրը կը կրկնապատկէ :)

Ճաշըս լըմընցնեմ ,
Եղիմ սա տունը մէյ մը պտըտիմ :
Բայց ով է կ՛ըսես բընակիչն ասոր ·
Թերեւս բարի ամուրի մէկը :
Հոս պահվածն ուրիշ ինչ կրնայ ըլլալ
Եթէ ոչ՝ միայն կնճիռ կանացի :
Պահ , ես ինչ վեն հոս ունիմ եւ պահանջ .
Ոչինչ , — եթէ ոչ՝ հիւ բընակալու թիւն
Այն արժանաւոր մահկանացուէն ,
Ըստ հին օրինաց նահապետական՝

(ակռ մը կը ձերպերէ ու քովնէն ըշ-սեղանը կը պարուրէ :)

Զխորան գրկելով :

(կը խըմէ :)

---

(1) buffet. (2) couvert.

Նախ՝ այս գինին չ՚է
Զար մարդոյ գինի . երկրորդ՝ յայտնի է
Մխաքըս գըրած եմ՝ եկօղ ըլլայ նէ ,
Անունըս կու տամ , իս կը ծանուցնեմ ։
Ա՛խ , քեզ դիւահար ու կատղեցընեմ
Յընդած հօքրորդիս՝ մնիծեալ ըզ քեզ ։
Ի՞նչ , այդ սըրիկան , այդ քոամա գնչուն ,
Այդ բոպիկ բոշան , հովկուլ Զաֆարին . . .
— Այ , ճիշտ ան՛ է , ոօն Սէզար Պաղմն՝
Բուն ոօն Սալուխայ հօքրորդին , այսինքն՝
Հօրը եղբօրը հարազատ որդին ։
Ա՛հ , ինչ յեղակարծ զարմանք ի Մատրիտ
Եւ ինչ շըշմնկօց ։ Ե՞րբ միթէ եկեր .
Ա՞յս առաօտ . դիշերն ։ Ի՞նչ աղմուկ ամեն
Ա.յն տեղ ուր այս ռումբ՝ այս բարձի փողի
Մոռցած մեծ անուն՝ յանկարծատաս ընկնի .
Տօն Սէզար Պաղմն ։ Նոյն ինքն՝ այո , տիարք ։
Ո՛չ մարթէ կ՚անցնէր ուչ խօսքը կ՚ըլլար ։
Հապա չ՚էր մեռած ։ — Ո՛ղջ է , տիարք , տիկնայք ։
Տիարք ո՛րսեն՝ չատ բան , տիկնայք՝ վատ մեղայ ։
Ախորժ աղաղակ՝ որ երեք հարիւր
Պարտատեարց հաչմամբ խառնեալ դաշնակցեալ՝
Տի դիմաւորէ քեզ ի տուն դարձիդ ։

(Ձեռքին շփելով ։)

Ի՞նչ դեղեցիկ գեր ։ —

(Գրպանը ըօնկելով ։)

Բմբէ , կուտ չը կայ ։

(Դուրը կը խառնէն ։)

Ա՛ , գան կօր . — անշուշտ իս իրրեւ անարդ

Ձեռնածու բռնեն ու դուրս ալ նետեն : —
Հոպ չ'է , կվսկատար բան մի ըներ , Սկզար :

(Լօբէկէն ձէջ կը պւլըմի ձինվէ- ատվին : Խոր ջոտը կը
քաշվի : Սպահանքէրէյ հաքած ապատար մը կը մտնի ներս՝
կռնակը խոշորկէկ պոխ մը քաշէած :

Գ· ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ, ՍՊԱՍԱԻՈՐ ՄԸ·

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

(Գլխէն ոտէը ակնածալի[1] ղբսպատասխանը :)

Ձոլ կու գաք հոս ներս խնդրել , բարեկամ :

(առանձին)

Երես չատ պէտք է , վըտանգը մեծ է :

ՍՊԱՍԱԻՈՐԸ

Տօն Սէզար Պաղան :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (երեսը լօբէկէն ջոտը հանելով)

Տօն Սէզար , ես եմ :

(առանձին)

Ա՛ հինչ հըրաշք է :

ՍՊԱՍԱԻՈՐԸ

Տօն Սէզար Պաղան

Աեպուհը դուք էք :

---

(1) toiser.

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Տարակոյս չը կայ .
Ի՛մ է այդ պատիւն , ևս եմ Սէզարը ,
Ճշմարիտ Սէզար , միայնակ Սէզար ,
Կոմս կառօ . . .

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (պարկին ականջին վրայ ելլալով)

Տեսէ՛ք՝ ճիշտ է հաշիւնիդ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ելբ շալճեալ)

(ատանձին)

Ըսուն՝ չըլլալիք բան է :

(ջոջէ)

Սիրելիս . . .

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Հաճեցէ՛ք համրել . աւ՛ այն գումարն է
Զոր ձեզի բերել լինձ հրաման տրվաւ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ձանրաբեմօք)

Հա՛ , կը հասկընամ , պիտեմ , խիստ ազէկ :

(ատանձին)

Թէ որ հասկըցայ , ատտանան Թող իս . . .
Բայց չը խանգարեն՛ք աս գործանալի
Գործն որ ուզուվը եւ իսիատ ալ ազէկ
Ատենին եկաւ :

(ջոջէ)

Ընկալագըրի
Պէտք ուներ մին է :

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Ո՛չ բընաւ , աչքր իմ :

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (մեկանը ցած-ցած ելով)

Սա սեղանին վրայ դրեք այդ բաժակը։

(Սպասաւորը կը հնազանդի։)

Որի կողմէ է։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Դուք աղէկ դիտէք։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Անտարակոյս · բայց · · ·

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Այս դրամը կու գայ
— Միայն սա խօսքը պէտք է յաւելում, —
Անկէ՝ զոր դիտէք վասն այն՝ զոր դիտէք։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (քացախաբոյրենէն գոհ երեւնալով)

Հա։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Երկուքս ալ խիստ զգոյշ պէտք է՝ ըլլանք։

Լուռ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Լո՛ւռ · — Այս դրամը կու գայ ··· — ընտոր է ·
Ոճն ինչ աղուոր է, մէյ մ՚ալ չը կրկնէք։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Այս դրամը կու գայ · · ·

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Հիմա հասկըցայ ·
Անկէ՝ զոր դիտեմ · · ·

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Վաան այն 'զոր գիտէք ։

Պէտք է . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Երկուքդ ալ՛՛՛

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Խիստ ըզգոյշ ըլլանք ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ասի խիստ պարզ է , յայտնի եւ յստակ ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Ես կ'հնազանդիմ ։ Այլ չեմ հասկընար ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Պահ .

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Դուք կը հասկնաք ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Հայ , հայ ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Հերիք է ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Կը հասկընամ եւ կ'առնուամ , սիրելիս .
Առած բաաակը՝ նախ՝ միշտ յստակ է ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Լաւ ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Լուռ ։։։ Չ՚լսւմ որ անըզգայ բառ մը
Փախցընեմք , ամմն ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Համբերէ՛ք , տէր իմ ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ես ալ կը կարծեմ ։

(Աչքանին վրայ դրված պարկին կըտուրընելուն հետևալով ա-
՚ղանք աղօթ փայփայելով ։)

Աղուր կլորիկ վոր ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (պնդելով)

Բայց . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ես վատահ եմ կը հաւատամ քեզի ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Արքայ դահեկան՝ (1) կամ ոսկի քառեակ (2)
Որ գուռ կը կշռէ ճիշտ եօթը տրրամ
Եռասուն–վեց ցորեն , կամ կրկնակ (3) կէս լիպր ·
Իսկ արծաթ դրամներս կ՚կրէ խայշ–մարիամ ։

(Տօն Սէզար կը քանայ պարկը ա– գուռա կը հանէ խել մը
փաներէ ասկով ա– արձաթով լցուն ՚ղերան կը քանայ ա–
աչքանին վրայ կը պարպէ հիացմամբ · յետոյ յետուէ ասկոյ
փաներն ալ իօրնելով լիուքուռն կը հանէ ա– իր գրպանէը
կը լնու փաներէ ա– կինաներով ։)

---

(1) souverains. (2) quadruple. (3) doublon.

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

(Գործակալ-ընկերոջն ընդհատելով վեհափառաբար : Առանձին :)

Արդ ահա իմ վէպն իւր հուրիական (1)
Կիւս ընթանչելիքն հոս պատկերում,
Ու գայ կը մեռնի սիրահարապէս
Խոշոր միլիոնի մ' տակեդունտին վրայ :

(Գործէսլ կ'ընէ փոպանէը լցնելու :)

Գրպանք հեչտահամ, կալիճն մը տակի
Ափիս մէջ բռնած կը խածնեմ լըման :

(Գրպանին ձկէը լցուն, ձկալէն կ'ընէ : Իր ատեն պէն կը խոտանէ փոպան կը քնարուէ լցնելու համար, և կարձէս ըէ տօտացէր է հոն կէցօղ ապաստարը :)

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (որ կը նայի անոր անկարգեան կերպով)

Եւ արդ կ'ըսպասեմ՝ տէր, ձեր հրամանաց :

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Ի՞նչ բանի համար :

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Շուտ ի գործ դընել
'Ի առանց ձըգձըգման 'զայն 'զոր կը պիտեմ
Եւ 'զայն 'զոր պիտէք : Մեծամեծ չահեր . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (փոպալտ յետով մը խօսքն ընդհատելով)

Հանուրց եւ յատուկ :'.'.'

---

(1) féerique.

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

կը պահանջեն որ
Իակոյն ձեռն ի գործ դրվի անյապաղ ։
Ինձի ըսածնին կ'ըսեմ ես ձեզի ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (առաջ սասը ձեձելով)

Ըզ քեզ կը սիրեմ ես ատոր համար ,
Ծառայ դու բարի եւ հաւատարիմ ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Որպէս զի չը պայ գործին յապաղանք
Իս ձեզի կու տայ տէրս իր օժանդակ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Պատշաճ վարվեր է . ընէնք ուզածը ։

(առանձին)

Զուռնան իս հանէ սատանն իր ձեռօք
Թէ որ պիտեմ ինչ ըսելիքս ատոր ։

(քովէն)

Կալիծն ակնթարթ , մօտեցիր , եւ նախ —

(Գինի կը լցնէ մեծ քաժակին մէջ ։)

Խմէ սա ինծի ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Ինչ կ'ըսէք , տէր իմ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Խմէ սա կ'ըսեմ ։

(Սպասաւորը կը խոժռի , ծռի Սէզարի ականջին կը ցած-
ցած քաժակը ։)

Օտօբէզայի

Գինի է տա՛ր։

(Ձեռպաստաւորը կը նայուածքէ, կը ծոմծղայ, և նորէն գինի կը լցնէ քաժակը։)

Խոմկոնք ալ հիմա։

(տեսնելով)

Ախ էն վատի կող աչքին ալ ապուռակը։

(Բարձր, և ակնարկելով վերոյ պատմելիքով։)

Մարդը՝ բանակաւոր, չ'է այլ ինչ քան ծուխ
Գաղաթուխ որ կրկոյ կրակէն կու գայ դուրս։
Ահա։

(գինի կը լցնէ առաջ։)

Ա՛յս ըսածս անբան խօսք մըն է
Որ բերնէս ելաւ. դի նախ մանուանդ՝
Ծուխն ի վառարան այլ կերպ կը վարվի,
Ցնդեալ գառնալով յերկին կապուտակ.
Անի միշտ վեր վեր խայտալով կ'երթայ,
Մինչդեռ մեռնք միշտ վար թաւալգլոր կու գանք։

(Իր արուեստը կը շքե։)

Ախ ասկէ աւելի բան չ'է այլ կատարեր մ'անարդ։

(կը լցնէ երկու քաժակներն ալ։)

Խմե՛նք։ Կու գերազանց կրկնակ մը քառեակ
Բոլոր ոսկիներդ չեն արժեր անցնող
Գինուվի մը երգ։

(Ծաքսոֆոն կերպով մեջբնաւլով անոր։)

Իա նայէ, խոհեմ
Պէտք է որ ըլլանք։ Թէ այլ խիստ բարձրի

Միջնոց կը կոտրի ։ Որմ առանց հիման
Շուտակէկ կը փլչի ։ Սիրելիս , լօգկիս
Օձիքն արձըկվեր , չը կապեա քիչ մը ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (առէք ձեռքով)

Ըսպասիկ(1) չ'եմ , տիար ։

(Տօն Սէզար առջևէն անցնելու՝ ըսպասաւորը կը ցնցի
գլուխն ու անոնք վար կ'իջնեն ։)

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (առանձին , և ահի հարեալ)

Զանկիկ կը զարնէ ։
Գուշ թէ տանտէրն ինք անձամբ եկած պայ ։
Ա՛լ բռնըվեցայ · լըմընցաւ գործըս ։

(Հապշտկութեամբ դէպ ձախ կողմը կ'անցնի ։ Տօն Սէզար առ-
ջևէն պատշգամէն դէպ՝ ներսիկ կողմը կը դառնայ երեսը ,
ինչ ըլլալէն չը գիտնալով ։)

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (հապշտկին)

Ձարմանդը կոճկէ՛ իւր վատութեան ։

(Հապշտկին երկու-գաժանութեամբ կը ժպտի պօն Սէզարայ
որ ապշած կը նայի անոր և կը կարծէ որ կոճկէ . ճարմանդը
գետը կ'անցնէ , կը խոնարհի ու կ'երթայ դուռը , փարցկեալ
վերջակի մը դէպ կարգով ըլլալու պօն Սէզար ։)

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (առանձին ելլելով)

(առանձին)

Բեհեղգերթութիւն է այս տանը տէրը՝
Ո՛երդնում պատուխս վրայ ։

---

(1) valet de chambre.

(Թափէր աչալսիրտը կու գայ ու հոն ձէձ ձէձ փայլերով
կը պարէր :)

Էլ՛ին յանձնելով

Թողունք որ ընեն ինչ որ ուզեն նէ ,
Եւ առնունք ինչ որ գայ ընծայվի նէ :
Արդ՝ ալ ոչ ոք յուզեմ լցուն անտուկով
Ամբաւ դահեկան : Ըստակ կայ հիմա ,
Ի՞նչ բանի արդեօք գործածեմ ՚զանի :

(Դառնալով ապատաւորին որ աչքերը նորա շարունակ
կը խոհ ու նորա աչուին վրայ կը դանդաղէր :)

Ըսպասէ , ներում :

(Խորհելով ապառնին)

Նայինք , — պարտատէրքս
Արդեօք վըճարեմ . — ծն անդր . — իսկ դոնէ
Առ ի հանդարտել սակաւիկ ՚զանունք՝
Դիւրաւարել հոգիք , քիչ մը թերհաշուով ,
Թրջեմ ոչ արդեօք : — Ի՛նչ չահ այդ յուղի
Ծաղկանց չուր տալէն . ուրկէ ալ միտքըս
Ատանկ բան կ՚երթայ կը բնաւէ կու գայ :
Ըսելիկ նըման չիք զօրաւոր բան
Մարդ գլխէ հանօղ , սերմունդն ալ ըլլայ
Այն Աննիպալայ որ առաւ ըզ Հռոմ ,
Էրնուա ալ ՚զանի մինչեւ ցը կոկորդ
Համեստ ըզգացմամբ : Ի՞նչ կ՚ըսեն մարդիկ
Թէ իս տեսանեն որ պարտք կը վըճարեմ :
Ուրիշ բան նայինք :

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ (Քաժակը պարպելով)

Է՛, ինն է ձեր ինձ

Տալու հրամանը :

ՏՕՆ ԱՅՋԱՐ

Թուղ՝զիս, խտրհիմ կոր։

Խըմէ ու ապաամէ։

(Ապաաւորը կը շարունակէ խօսիլը. ինք կը շարունակէ խորհիլը, և յանկարծ ձեռքին կը պարնէ էջը կը ձնաա՝ խոհ մը։)

Ա՛յր։

(ապաաւորին)

Ելմ՛ր շուտ,
Ահա ընելիքդ։ Լմ՛ց դրպանդդ ոսկւով։

(Ապաաւորը կ՛ելլէ դանդաչելով ու քաճկոնակին գրպանէը կ՛ըսկսի ընտրել ոսկւով. ծօն Աէլար ալ կ՛օգնէ անոր ձեռքերուն տակ էր խօսէը շարունակելով։)

Մեծ հրապարակին ծայրը երբ հասնիս
Ուահիկ(1) մը կայ հոն, մըտնէր ինը թիւ.
Ներսիէկ է տընտակ այլ սիրուն բընակ(2),
Միայն՝ այ կողմի պատուհանն ի բեր
Լիւս(3) մ՛ունի թըղթէ։

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Միականի(4) տուն։

ՏՕՆ ԱՅՋԱՐ

Չէ, չըլսկանի(5)։ Մարդ կրնայ հաչմիլ
Վիզ կամ ճիւղ կոտրել սանդուղն ելլելնի,
Ոտտի զգուշացիր։

---

(1) ruelle. (2) logis. (3) taie. (4) borgne. (5) louche.

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Նաեւ սանդուղ է ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Գրեթէ . քան 'զայն պիրկ ։ — Վերը կը բնակի
Գեղուհի ոմըն՝ ճանչելը դիւրին .
Վաթսուն բարանոյ պըտակ մ'ի գլուխ ,
Մազեր գիսահուռ՝ քիչ մը կարճըկէկ ,
Քիչ մ'ալ աչխէտիկ . . . — սիրալիր կին մը .
Յարդանք մի խնայեր , էնի՝ սիրելիս ,
Իմ սիրուհիս է ։ Ան խարտիշագեղ ,
Ան լեզակ աչքի սիրուն Լուսինաս՝
Որ երբեմն առ պատ կը կայթէր իրիկունն
Ըզ կայթ Փանտանկօ (1) ։ Համրէ՛ անոր ձեռք
Հարիւր հատ ոսկի իմ կողմէս եկած ։ —
Անոր քով ու կից կայ խուցի նըման
Աղաւնիկ խորշ մը 'յորում կը տեսնես
Կարմրափայլ քիթով խոշոր սաւան մը ,
Խոշոի հին թաղեայ խոյր մը ճակատէն
Մինչեւ յօնքն իջած՝ ուսոի առկախեալ
Կայ ողբերգապէս սարսուած սարսափած
Մեծ փետրաւել (2) մը , սըղոցէն վար չ'է՝
Երկանկէկ ժանդոտ մաշած սուսերը
Իւր վըտիտ մէջքը եւ կապերան կ'ուս ։ —
Տիւր այդ մորմրոսին(3) մեր կողմէն վեց հատ
Կըլոր գահեկան ։ — Անկէ քիչ մ'անդին՝
Փուռի պէս սեւուկ ծակ մը կը գտնես ,

---

(1) Սպանիական հոտաո մը որ երիտասարդ իմացող պիտի գիտնայ զայն ի'նչ է ։ (3) plumeau. (3) Մեծ-պահոց շաբաթներէն հարցնելու համար երդիքէն կախված 7 փետրով ոտիք։

Աշխարհաւանդ (1) մը քառուղւոյ (2) մ՚անկիւն
Ուր չ՚է պակաս երդ նրւագ ցայդ ցերեկ ։
Կանդուն կը խըմէ , անդուլ կը ծըխէ ,
Կենդանի մ՚որ հոն չատ կը յաճախէ ·
Խիտ հեզահամբոյր մարդ մըն է քնքուշ ,
Սեպուհ մ՚ոյր բերնէն երդում հայհոյանք
Երբէք չ՚է լսած · սրտակից է իմ
Որ կուլաթոռմպա անուանքն է ծանօթ ։
— Եռմուն հաւ ոսկի , եւ ըսէ իրեն՝
Թէ բոլոր փառք–հօր եւ հայր–մերի տեղ՝
Թող չուտուի խըմէ այս ղըրկածներըս ,
Եւ դեռ դալիք կայ ։ Տուր առանկ ամեն
Շաղաչուանների չըն կլորիկ ըստակդ ,
Եւ մի ապշելով բերանըդ բանար
Անոնց ապշելով բացած աչերուն ։

ՍՊԱՍԱԻՈՐԸ

Ցեռդ ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Մընացածն ալ քեզի պահէ ։
Եւ այս՝ հուսկ յոդուած ։

ՍՊԱՍԱԻՈՐԸ

Եւ ինչ հուսկ հրաման

Կու տայ տէրութիւնդ ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Գինովցիր , պընա ,
Դու պատարկապէրա · չատ կուժ կոտըրէ ,
Շատ աղմուկ հանէ , եւ մի պառնար տուն
Մինչեւ վաղ — պիշեր ։

---

(1) cabaret. (2) carrefour.

ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ

Բաւե՛ք է , իշխանդ իմ։

(Դէպ ի դուռը կ'երկընայ զինկալիներ ընելով ։)

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (Նայելով անոր փայլելը)

(առանձին)

Բայց սարսափելի տեսակէն գինով ։

(Ձանի եօթ կանչելով ։ Մէսօը կը դառնայ , կը ժպտինայ ։)

Ա՛հ . . . — Դուրս ելլանէ՝ պարապ պատօղք
Եսեւէդ տի՛ընկնին ։ Նայէ՛ որ գնացքովդ
Ըմպելեաց պահես պաուխն ու գիտնաս
Խըմածըդ վերցնել ։ Իբր այնիւ վարվէ ։
Քանի մը բառ պատահմամբ թէ որ
Խեչէդ (1) թափթըփի , թո՛ղ որ թափթըփի .
— Ու թէ որ անցնող դարձող հովկուըներ ,
Համեմաց փորձօղք , կըղերիկոսներ ,
Դպրոցի աշկերտք հաւքեն թափածը ,
Թո՛ղ տուր որ հաւքեն , եւ մի՛ սիրելիս
Ըլլար դժպըհի , խիստ դժուարամերձ
Մահկանացու մը . թէ որ պրպտէդ
Անպատմ մէկ քանին առնուն , մի խօսիր ,
Լո՛ւր ներօղամիտ ։ Անոնք ալ մարդ են
Մեզի պէս ։ Նաեւ խակ պարտ է նայէ —
Ամենուս համար է տոյն օրէնքը , —
Այս փուշ ու փորձանք աշխարհիս վրայ
Տալ քիչ մը խնամուս հէք արարածոյ ։

(Խոխձուռնեամբ)

---

(1) chausses.

Օր մը՝ ան թերեւս այդ ամեն տրեանք
Կախաղան ելլին. ուստի ունենանք
Մենք առանց համար այն պատկառանքն որ
Ան՛նկ է այդպիսեաց։ — Ա՛լ գընա բանըդ։

(Սպասաւորը կը դնէ կ'երթայ։ Մինակ ձեալով՝ պօն Սէզար կը նայի ապտէկայեց [1] է սեղան և խորհրդածու-
ընեանց դէմ ընկղմելու կ'երթայ։)

Թէ քրիստոնէին եւ թէ իսմասնային
Պարտ է լսել ի կիր առնուլ իր դանձը։
Էն՛ն քիչ ուժ օրհան ապրելիք ունիմ,
Զայն լսե՛ւ ու ապրիմ։ Ու թէ որ քիչ մ՛ալ
Ըստակ աւելնայ, ան՛ալ չերմեռանդ
Սուրբ հաստատութեանց համար գործ կ'ածեմ։
Բայց վստահութիւն չը դար կոր ներսէս,
Վախնամ իմ դանձըս ետ առնուն ձեռքէս։
Սրխալում մըն էր ատ՝ անտարակոյս.
Ան ծուռ ըրկվածը ծուռ լսած տ'ըլլայ,
Որուվ եւ ես ալ ծուռ արտասանած...

(Խոչի պոռոը կը քաշվի ներքեն։ Ներս կը մտնի պաշտօնեի
մը, պատառ սպիտակ մազերով. անոր հետեւէն [2], անոր
շղարշ [3], հովհարով։)

---

(1) accoudé. (2) basquine. (3) mantille.

Դ· ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ, ՏԱԾՈՒՀԻ ՄԸ.

ՏԱԾՈՒՀԻՆ (ինքն ընդդէմ)

Տօն Սէզար Պատմեն։

(Տօն Սէզար՝ էր մտադրութեանց մէջ ընկերանալ , խոպո-
զելու վէր կ'ուտեու ։)

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ա՛լ հիմա եկան։

(առանձին)

Օ՜հ , շըքեղ սեռէն (1)։

(Մինդրեու պատահին խորին ձերբազատուելու մը կ'ընէ
ետպէս խորը , ինչ կու գայ ընդառմացեալ քեզին ուզելը։)

Սատան կամ Սալամի
Մատ ունի այս տեղ։ Գըրաւ կը դընեմ
Որ հօբրորդիս ալ անշուշտ՝ ուր է նէ ,
Տ'եալի 'յերեւան։ Տածուհի մ'ատ այժմ։

(Քովէն)

Ես եմ տօն Սէզար։ — Խիր է Ատուծոյ։ —

(առանձին)

Ընդհանուր կանոն՝ պատաւը թարմին
Ախտաբերն է։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ (երբեք խոչընդելով ձերբազատուելուն)

Կ'ուզեմ քեզ՝ ախոյր ,

---

(1) beau sexe.

Ա՛յսօր ծոմի օր , ՝յանուն Բ՛ենորդւոյն
Որմէ վեր չը կայ ոչինչ պերապոյն ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ա֊ահնչէն)

Սիրապաշտ (1) *վերջի՛ կրօնապաշտ* (2) *բակիպը ։*

(Քա֊ջնչ)

Ամէն եւ ամէն . — Ասուծոյ բարին ։

ՏԱ՛ԾՈՒՀԻՆ

Ասուած խնդութեան մէջ պահէ ձեզ միշտ ։

(Գաղղիացածաձոյկ կերպով մը)

Տուի՛ք մէկու մը որ իս ձեզ խաւրեց
Վասն այս գիշերւան ծածուկ ժամադեղ մը (3) *։*

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Բայց խիստ կարօղ եմ ։

ՏԱ՛ԾՈՒՀԻՆ

(Ծալած պոմադակ մը կը հանէ գոգնոցէն ու կը ցուցնէ անոր
քայց չը ընդլայն որ ատանա՛ կը չերեւէր ։)

Ուրեմըն դո՛ւք էք՝
Գեղեցի՛կըդ իմ գաղտնի՛ք գեղապաշտ ,
Սա գըրին տէրը , եւ այս գիշերւան
Համար յատկապէս գըրեցի՛ք մէկու մ՛
Որ ձեզ կը սիրէ եւ ՝զոր դուք գիտէք ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ե՛ս ըլլա՛ւ եմ ։

---

(1) galant. (2) dévot. (3) rendez-vous.

ՏԱԾՈՒՀԻՆ

Լաւ. բայց սիրուհին
Բուրգմօրուք(1) *էրկան մը ձեռք ըլլալով,*
Հարկաւ ըսախպեալ է ակնածութեանց,
Եւ հոս ղրկվեցայ ի տեղեկութիւն։
Ջինքն ես չեմ ճանչեր, բայց պուք կը ճանչէք։
Նաժիշտն ինձ ըսաւ։ Եւ ասի բաւ է։
Անուն չը տալով։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Բայց իմ անուննէս։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ

Ա՛ յայտնի բան է։ Տիկին մը կրնայ
Սրտին սիրածէն ժամեզ մ՚ընդունիլ,
Բայց կը վախցըվի՝ չ՚ըլլայ որոպայթ.
Երբէք պէտ չ՚ունին խիստ ըզգուշութիւնք։
Կարճ խօսք՝ ես հրեշտակ կու գամ հոս առնուլ
Նոյն իսկ ձեր բերնէն հաստատութիւնը։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Պառաւ վայրաւնուն, ոհ, ինչ մացառներ
Սիրապրի մը չուրջ։ Այո, ես եմ, ես՝
Ըսեմ կոր քեզի։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ (Սէզարին վրայ կը դնէ ձալած պոմադէը՝ ըսելէ
ետք Սէզար կը ջնջէ հեգոտէյտօպիէամը։)

Երբոր առանկ է՝
Իրաւ պուք էք նէ, գըրեցէք՝ եկիր

---

(1) barbon.

Սա թըղթին կռնակ · բայց ո՛չ ձեր ձեռքով,
Ձի բան մը չ'ըլլայ առիթ վրտանդի։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Վա՛յ · իակ արդարեւ · գուցէ իմ ձեռքո՛վ։

(առանձին)

Հըրեշտակութիւն լա՛ւ ի գլուխ հանված։

(Ձեռքը կ'երկընցնէ նամակն առնելու համար · բայց քաշ-
վելէն ետքը վերջապէս կ'ուժգնանայ , և պաշտօնեան չը կո-
ղաւ ու պոռնի ։)

ՏԱՃՈՒՀԻՆ

Մի բանաք ։ Ծալքէն իակ ճանչցուա՛ծ է ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Տարակոյս չը կայ ։

(առանձին)

Մարէմի կող ու

Ես ալ կարդալու ։ Դերեզմնից խաղանք ։

(կը ցնցի վանկէկը ։ Սե՛ր մը նեղս կո՛ւ գայ ։)

Գիր գըրել գիտես ։

(Հապշտակն աջակողմեան նշան կ'ընէ գլխով ։ Տօն Սէզար
կը ժպտի ։)

(առանձին)

Ընտանիք խօսիլ ։

(քա՛յէ)

Հմայր ես դու խալխիկ ։

(Հապշտակը նորէն աջակողմեան նշան կ'ընէ ։ Նորէն ըն-
դունի աջակողմեան ։)

(առանձին)

Խիստ աղէկ, նայինք
Վերջն ուր տի երթայ. հիմայ ալ մուռճերը։

(Առանձին կ'ըսէ՝ ցուցնելով անոր ըշնամակը՝ ետև աեպա-
նին վրայ դրած քառնէր կէտերէ ի պաձուհին։)

— Գրէ՛ հուսաս՝ եկիր։

(Առանձը կը գրէ։ Տօն Սէզար կ'ակնոթիկէ պաձուհոյն ու
առնաս նամակը, և մռանձին՝ ու պուրս կելլէ։ Առանձը
կ'ելլէ պուրս։)

(առանձին)

Հնազանդ մէկն է։

ՏԱ.ԾՈՒՀԻՆ

(Տոմսակը նորէն էր գոգնոցը դնելով ու պօն Սէզարայ
մօտենալով։)

Դուք այս իրիկուն՝ զինքը տի տեսնէք։
Աղուոր[ի]կ է մի։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Սխրալի հրեշտակ։

ՏԱ.ԾՈՒՀԻՆ

Նաժըշտին՝ մղէ, ըսելիք չը կայ։
Ֆարոզին մէջտեղ իս քաշեց մէկ դի։
Հանց գեղեցիկ որ չեմ կրնար պատմել՝
Սատանի աչքով հրեշտակի պատկեր.
Սիրային գործոց եւ կարծես վարպետ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (առանձին)

Ես նաժըշտին էլ կը չատանայի
Նաեւ չատ աղէկ։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ

Քանզի գեղը միշտ
Վախեն է տըգեղին , հարճէն (1) կը դաւեռնք
Մեռնք սուլթանուհին , տէրը ծառայէն ։
Ոչսոխ ձերն անշուշտ գեղեցիկ է յոյժ ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Պարծիմ պանծանօք ։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ

(Ա. ՅՔԵԼ ԵՐԲԱԼԵ- հատոր ձնբաձալա-ՔԻՆԱՆ Տ'ԸՆԵԼՈՎ ։)

Ձեռվելիդ եմ պատճեր ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (պալով առոր ափիկ մը (2) ոսկի)

Թաթիկդ եմ օծեր ։ Ա՛ռ քեզի , պատառ ։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ (գրպանը նետելով)

Ջուարթ են պատանիք մեր այս օրերըս ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (՚ականջ ճոճելով)

Ա. երթամ քարով ։

ՏԱԾՈՒՀԻՆ (ձնբաձալա-ՔԵԱՆԸ)

Թէ պէտք ըլլայ նէ . . .
Օլիվա խաթուն կ'ըսեն իմ անուանս ։
Վանք Սուրբ-Իզիսբօ ։ —

(Դուրս կ'ելլէ . յետոյ պուտը նորէն կը քաշվի ու գլուխ-
ը կ'երեւայ պոռնէն ։)

Իա միշտ կը գանէք՝

---

(1) Հալայըէ ։ (2) une poignée.

Եկեղեցիէն ներս մանեմնուդ պէս՝
Ա՛լ կողմը երթորդ սիւնին տակ նստած ։

(Տօն Սէզար Եռին կը պառնայ անհամբերութենէմբ ։ Դուռը կը բացվի · յետոյ նորէն կը բացվի ու պառաւը նորէն կ՚երեւայ ։)

Դուք այս իրիկուն՝ զինքը տի տեսնէք ·
Ձեր աղօթից մէջ իս ալ միտ բերէք ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (՝ղէնի բարեհաճութենէմբ վերնահեղով)

Ա՜հ , տակաւին հոս ։

(Տաքուհին կ՚աներեւի · դուռը կը բացվի ։)

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (մինակ)

Ճշմարիտ Աստուած
Որ միտքըս դըրի ալ չը զարմանալ
Ինաւ ամենեւին ։ Լուսինն եմ քնակած ։
Աւասիկ եւ ինձ բախտ գեղաչքնորհ (1).
Սիրոս ալ տի բերկրի որպէս իմ որկոր ։

(Երաժշտով)

Ա՛յս ամենն աղէկ ։ — Ըզգոյշ վախճանէն ։

(Խորի դուռը նորէն կը բացվի ։ Կ՚երեւայ մօն Լուսինան ընեւին պակ երկու երկայն սառներով ։)

---

(1) bonne fortune galante.

Ե· ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ, ՏՕՆ ԿՈՒՌԻՏԱՆ·

ՏՕՆ ԿՈՒՌԻՏԱՆ (Խոպրին խօրէն)

Տօն Սէզար Պազմն։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

(Երկին կը դառնայ ու կը պեռնէ ըղձօտ կառքեան
Ե երկու առաքեբէը։)

Գնալ է, վերջապէս։
Արկածը լաւ էր, կ'ըլլայ լաւագոյն։
Լա՜ւ ընթերիք, ոսկի, ժամանակ մը սիրոյ, —
Եւ մխնամարտ մը։ Կ'ըլլամ ես դարձեալ
Բուն ես իսկ Սէզար։

(Խել մը փոյն ընդ փոյն քաղքառաջնեբով զառաբն կը մոռ-
չի ոտն կառքեանայ, ու խռովարկու ալ մը կը պնդէ ա-
նոր վրայ ու խնամ խնամ տայլառաջով յառաջ կոխ գայ
Նապեր առջեւը։)

Ա՜յո՛, այս առտու է,
Սեպուհ սիրելի, հրամեցէք մըտէք։

(Ամբոխ մը կը մոտաւանի ոտն կառքեանայ ու չը նպիք։)

Հաճեցէք նստիլ։ — Ա՜զատ ձեր ատն պէս։
Բերկրեանք ձեր այցէն։ — Ա՜զէ, խոսակցինք
Պահ մ'ատկէ անկէ։ Ի՞նչ լուր ի Մատրիտ։
Ա՜հ, ինչ սիրուն տեղ։ Բնաւ ի՛ց իսկ անդուր
Եմ ես մընացած։ Մաթալօպոս միշտ

Եւ միշտ Լինտաուէր՝ կարծեմ կը պրաւեն
Ջուշերն ամենուն ։ Ես ինծի համար
Յաւէտ կը վախնամ՝ իբրեւ վրտանգ մեծ ,
Սրտի դողուհին քան ըզ դողն ոսկւոյ ։
Ո՛հ , կանայք , կանայք · այդ ճիճի սերունդն
Իս պըրաւած է , եւ իմ այդ մասին
Գլուխըս բախուկ(1) է ։ Խօսեցէ՛ք , տ՛էր ,
Խելքս առէ՛ք բերէ՛ք չիտակ ճամբու մէջ ։
Չ'եմ եւս կենդանի · իմ քով մարդկութիւն
Շուշտրդ(2) չ'է ճնացած · էակ մի՛ն եմ անբան ,
Դի մ'որ կ'արթըննայ , եզ մը , Խաչիկօ մ'(3)
Հընոյն–Բաստիլիոյ ։ Փետուրըս դողյան ,
Զեռնոցըս կորաւ ։ Ալլանդալապոյն
Աչխարհներէն եմ դարձեր նոր կու գամ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Նո՛ր կու գաք դուք հոս՝ իմ տ՛էր սիրելի ·
Ե՛ւս առաւել նոր կու գամ ես ձենէ ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (պռաուիսթէս)

Ո՛ր չըքնաղ ափանց ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Անտի , հիւսիսէն ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Ես՝ չատ անդիէն , հարաւէն ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Սատմիկ

Զայրացեալ եմ ես ։

---

(1) félé. (2) Բայց այն բանէ չը ճաշուրդ· – (Խոէր)։ (3) Խիստ հին ջեղէ աչնբաուչան ասյանիսթ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

Անանկ չ՚կ՚ըլլար ես ալ՝
Սաստիկ կատղած եմ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Հազար երկ հարիւր
Մղոն քայլեցի ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

Ես՝ երկու հազար ։
Տեսի դեղնագոյն, կանաչ խորոպիք,
Կաս-կապոյտ, սեր-սեւ, ամեն գոյն կնկաւիք ։
Տեսի երկընքէ օրհնեալ տեղվըտիք՝
Երջանիկն Ալժէռ, սիրելին Թունիզ,
Ուր՝ Թուրքերն այնքան բարեբարոյ են,
Որ խեղ մը մարդիկ յարդով կչտալիր (1)
Ձանկեալ (2) *կը տեսնին դռներու վրայ ։*

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Իս խաբեցիկն, տիար ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

Ա՛յլ իս ծախեցիկն ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Իս աքսորեցիկն պըրեթէ ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ

Ա՛յլ իս
Կախեցիկն պրեթէ ։

---

(1) empaillé. (2) accroché.

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Իս վարպետութեամբ
Ներօպուրկ ղբրկեցին՝ տանիլ տուփի մ՚մէջ
Գրված սա չորս բառ՝ « Որքան կարենաք
« Այդ տեղ պահեցէք բերօղ ծեր խենդը » ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (*Թահթահ Ֆոբէլով*)

Է՛յ , չեմ դիմանար ։ Գեղեցիկ գաւեշտ ·
Հեղինաձկն ալ է ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Սակայն չարաչար
Տի ղրկեմ ճիտը Սէզար Պազանայ ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (*Ձանբուռ-ներամբ*)

Ա՜հ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Յանդգնութեան չափն անցուցնելով
Պահ մ՚առաջ ինծի ըսպասիկ մ՚իր տեղ
Բռներ ղրկեր է , ներսեմ խնդրելու
Համար է եղեր ։ Սեղան չոկող մը ։
Չ՚ուզեցի բնաւին ծառան ես տեսնել ·
Այլ առ իս ՝զանի բանտարկել տուի
Ու սիրտն եկայ ։ Այն Սէզար Պազանն ,
Այն անամօթը , այն լիրբ դրուժանը ,
Նայիմ առ ուր է , ըսպասեմ ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (*Ծիշտ Ձանբուռ-ներամբ*)

Ես եմ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Դուք · — կատակ մի , տիար ։

ՏՕՆ ԱԼՋԱՐ

Ես եմ ծօն Ալջար ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐՏԱՆ

Ի՞նչ . կատաղ դեռևս ։

ՏՕՆ ԱԼՋԱՐ

Այո , դեռևս ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐՏԱՆ

Սիրելիս , թողէք այդ դերը մէկդի ·
Եթէ զուարճալի ըլալ կը կարծէք
Գիտցէք՝ եւեւլօք իս կը ձանձրացնէք ։

ՏՕՆ ԱԼՋԱՐ

Եւ դուք ալ իս խիստ կը զբուարճացնէք ։
Նախանձոտի մը տիպար կ'ընծայէք ։
Կ'աշխարհիս սրտանց ըզ ձեզ՝ սիրելիս ,
Չի չարն որ գայ մեզ այլոց յանցանքէն
Զարտպոյն է քան 'զոր գայ մերինէն ։
Լաւ եւս է ըլալ՝ եւ 'զայս ձեզ կ'ըսեմ ,
Աղքատ քան կծծի , կուկուս (1) քան կէտղէ (2) ։
Իակ դուք երկուքն ալ էք միանգամայն ։
Կ'երդնում արեւուս՝ որ այս իրկուն ալ
Ըսպասեմ կոր արդ տիկին ձեր կինը ։

ՏՕՆ ԿՈՒՐՏԱՆ

Իմ կինն ։

---

(1) coucou. Թռչուն ողորմաչայն որոյ էգն իր ձուն ի'երկայ ուրէշ ևաչնոյ բոյնին մէջ ի'ածէ: (2) Խորոշ ահեղագոչ որ ահեղագոչ նախընձոյ ալ է:

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Այո՛, ձեր կինը ։

ՏՕՆ ԿՈՒՒԻՏԱՆ

Քաւ լիցի,
Ես կարգըվաճ չ'եմ ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Զեւեբրնթիդ ինչ են
Հապա եւ այդքան դիւրակրութիւննիդ (1)
Եթէ կարգվաճ չ'էք ։ Քաւորդ մըն է որ
Տիարը ձեւ կ'առնու՝ ճչօղ արոջ մը
Կամ լացօղ վախեր այնքան նմանօղ
Որ պարզմըտութեամբ ես ալ խաբել մ'իրեն
Խրատներ կու տամ վիճակին յարմար ։
Իսկ թէ չ'էք կարգվաճ՝ 'յանուն Վահագնայ,
Ո՞ր վաստով այդքան ծաղրական կ'ըլլաք ։

ՏՕՆ ԿՈՒՒԻՏԱՆ

Գիտէք տիար՝ թէ 'վիս գըծէն կը հանէք ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Պահ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՒԻՏԱՆ

Թէ չափազանց է այդ ըրածնիդ ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Իրաւ ։

ՏՕՆ ԿՈՒՒԻՏԱՆ

Թէ դուք 'զայդ ինծի տի վճարէք ։

---

(1) susceptibilité.

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (խեղկատակ կերպով մը կը շինէ պօն կո-
ռէպանայ մուճակները որ անոյշ եղած են ժապաւէնի
ալեաց պակ ըսա նոր մօտայքն :)

Ժապաւէնն երբեմն մարդիկ գլխոյ միայն
Զարդ էին ըրած : Այսօր կը տեսնեմ՝
Պարկեշտ մօտայ մը , կօշկին վրայ դրված :
Գլխարկն ատկընին կ՚անցուցնեն հիմա :
Ընքանչելի գլուա , չքնաղ վերջին ծայր :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ

Տի կուճնաք հիմա :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (անհոգ և անկուշեկիր)

Կը կարծէք :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ

Անշուշտ

Սէզարը դուք չ՚էք , հոգ չ՚է եւ ատի
Իմ գիտնալիքս է , բայց ձեռնէ սկըսիմ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Բայց նայեցէք որ լինէ չ՚աւարտէք :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ (ծափոցներով երկու աոաջքոց ղէկը)

Շուտ , ամբարտաւան :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (աոաջքն առնելով)

Իակինթն : Ձեմ վախցներ՝
Երբոր ձեռքս անցնի՝ լաւ մէնամարտ մը :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒՏԱՆ

Ո՞ւր :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Պատմեն եառեւ : Ուահն ամայի է :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

(Իր սուաեբէն ձայբը փոքչելով գեպռնէն վեռ :)

Ինչ Սէզար , ան՝ ալ յետոյ կ՚ըսպանեմ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Իրաւ որ :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Անշուշտ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (*Դառե՛ւ իր սուաեբէը կոպացնելով*)

Փէհ , մեռնէ մէկը
Մեռած ըլլալով՝ ճակատանիդ ես ձեր
Կը թիւեմ թէ որ յետոյ ըսպանէք
Դուք ըզ ոճն Սէզար :

ՏՕՆ ԿՈՒՈՒԻՏԱՆ

Եւմ՚նք ի ճակատ :

(Ու՚ելուէն գուռա երկուռէը մեկէն : Ու լսվի սպիտակ յայդը
ու կը հեռանան : Ա.Ը կողմի պատկեն մեկէն ժառաւակ գուռակ
դ՚ու կը քաշվի ուրիշ կող գայ ներս ոճն Սալտան :)

Զ. ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Գլխին սեւ մազի կանաչ հանդերձի մը հագած : Հոգած ու մտատանջ կ'երեւի : Կը նայի ու մտիկ կ'ընէ անհաւատգլուխներուն :)

Չի՛ք լինէ հանդերձանք :

(Կերակրօտ լի սեղանը պետանելով :)

Ա՛ւ լինէ ըսել է :

(Մոխի ընելով Սէլատայ և կատաֆպանայ ոտից յայները :)

Եւ լինէ այդ արուխիւն :

(Մոայոյզ կը շրջի քեօշն ու-ջեբը :)

Կուտիէլ այս աւուրս

Մանկլաւիկը դուրս եկած տեսեր է

Ու 'զայն լուտեր : — Կուռխանայ քով

Կ'երթար մանկլաւիկն : — Ուշ Պլաս չեմ տեսներ :

— Այդ մանկլաւիկը . . . — Սադայէլ , գուշ թէ

Ական մըն է սա ընդդիմախոսեանլ ,

Ա՛զդ հաւատարիմ տուեալ թագուհոյն

Տօն կուռխանայ միջնորդութեամբը :

— Մունճերէն ալ բան իմանային անմարթ :

— Այո՛ , այս սա՛ է : Խելք չ'ըրէ կանխաւ

Այդ կուռխանն ալ :

(Տօն Սէլաբ ներս կու գայ՝ յետէն մէկ ասաելով 'զաբ մանեկնի կը նետէ ալեւոի մը վրայ :)

Է· ՏԵՍԻԼ

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ, ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ·

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (դրան շեմին)

Ա՛հ, *կարծիքս եւս·*
Ա՛ստղիկ ուրեմն եւ դուք ծեր սատան ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (երկին դառնալով, ժպտալով)

Տօն Սէզար ։

(*Տօն Սէզար ընթերցը կոտրձտէին վրայ երբ քերթելով և ձեռ ժահրահով ։*)

Անշուշտ, ահեղ դարման մը
Կը գործէք դուք հոս · բայց եկեր 'զամեն
Կը խանգարեմ ես այս պահուս՝ չ'ըլ մի ։
Գործին ճիշտ մէջտեղ բոլոր ծանրութեամբս
Եկայ տափկեցայ (1) ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ատանձէն)

Համայն խանգարեալ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ձիձաղելով)

Առաքմէ ի վեր ցըխցըխամ (2) *կոր ես*
Արձակ ձեր սարդի ոստայնին միջեւ ։
Ձեր նիւթածնութիւն ուչ մէկը կանգուն
Մնացած ոխ ըլլայ ։ Թաւալիմ կոր մէջն
Ըսա քերման բախտին, եղծելով համայն
Ձեր ըրածները ։ Ո՛հ, ինչ զուարճութիւն ։

---

(1) s'épater. (2) patauger.

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ատամնյին)

Դըժոխք , ինչ միթէ կրցած է ընել ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ետ *տան* ՝ վէտ *ատապիկ* ձէձապէլով)

Ոսկեբարձ մարդըդ , — այն գործին համար , —
Վատն այն ՝զոր գիտէք , — եւ ով ՝զոր գիտէք , —

(կը ձէձապէ)

Ձիշտ ատանկ է ։ —

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Է՞յ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Զայն գինուվցուցի ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Էյ քուվի դրանը ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (վէհափառաբէս)

Պարոնեներ ըրի
Զանազան անձանց ։ Ի՞նչ ըսել է , մարդ
Բարեկամներ ալ չ՝ունի հոգալու ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Յանիրաւի է կասկածդ իմ վըրայ . . .
Ես . . .

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (էդ գըպանդը ձեձել հնչեցնելով)

Նախ իմ գրպանքըս լըցի , անշուշտ ։

(Դարձեալ կ՝ըսկըսի ձէձապել ։)

Գիտէք ա , հապա այն ախկինը . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Օ՜հ ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ (ոլ կը դիպչի անոր անյիսմիթանը)

Ձոր դուք կը ճանչէք, —

(Տօն Սալոմի մարի կ'ըսէ կիներուն անյիսմիթանը ։)

(Տօն Սէլար կը շարժանակէ ձիձաղով ։)

Որ կ'առաքէ լինճ
Ձառադէմ դժնեայ ճառուկ մը բանքեր
Ոյր մօրուք ծաղկեր եւ քիմ բողբոջեր . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ի՞նչ բանի համար ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Հարցնելու համար՝
Յուշիկ ըզգուշիկ՝ թէ Սէզար ինքն է
Իրաւ այս գիշեր 'ղէնի ըսպասողն . . .

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ժառանգին)

Երկինք ։

(Քաջիր)

Եւ դուս ինչ պատասխան տուիր ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Այո վարպետըս, ըսի թէ՝ այո
Կ'ըսպասեմ 'ղէնի ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ժառանգին)

Թերեւս յոյս կայ դեռ ։

ՏՕՆ ՍԻՋԱՐ

Վերջապէս՝ այն ձեր մեծ ըսպանդապետ,

Մեծ խրոխտաճեմը՝ որ գաշտին վերայ
Ըսաւ թէ ունի անուն — կուռխտան ,

(Շարժուած պօն Սալաֆեայ :)

Որ այս·առաւօտ չ'էլ ուզեր տեսնել՝
Խելացի մարդը , Սէզարայ կողմէն
Իրեն թուղթ բերօղ մէկ ըսպասիկը ,
Ու եկեր էր հոս լինէ այդ մասին
Հաւուցում խնդրել :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Եւ դուն լինչ ըրիր :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Մեռուցի ես այն սազի ձագուկը :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Իրաւ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Խիստ իրաւ : Հունաց՝ պատին տակ ,
Փըչէ կոր հիմա իր յետին շունչը :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Գիտես աներկբայ որ մեռած ըլլայ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Վախնամ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ուռանչէն)

Շունչ կ'առնուս : Պարզեւեց երկինք
Որ չ'էք քան մ'աւերեր , ընդհակառակը :
Սակայն ճամբէնք սա , ազատինք ձեռքէն .
Ա՜հ , լինչ անընդել սատար խառերախ :
Իակ առած ըստակն՝ հոգ չ'էր , քան մը չ'էր :

(Քաջք)

Յեղակարծ է դէպն ։ Ալ ուրիշ անձինք
Չը տեսնէր արդեօք ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ո՛չ ։ Բայց ոչ տեսանեմ ։
Տէր չարունակեմ ։ Դէրած եմ միաքըս
Տարփողել անուշնս ընդ բոլոր քաղաք ։
Մեծ պայթակղութիւն ոչ հանեմ ես ալ ։
Նայեցէք դուք ալ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (առանձին)

Ա՜յ չար սատանայ ։

(Ո–ձէն կէրպով և պօն Սէկաբայ ժէյնէոալով ։)

Պահէ ըստակը , բայց ձըգէ տունը ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Այո՛ , կ'առնուք մի , եւ եռեւէս մարդ
Կը դընէք մի · գիտեմ ձեզ , գիտեմ ։
Յետոյ կ'երթայի՝ ինչ սիրուն նըսիւ ,
Դարձեալ ակնապիշ յառեալ ըզմայլիլ
Ընդ քո կապուտակ , ով ծով Միջերկրեայ ։
Ո՛չ · ոչ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Հաւատա ինձ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ո՛չ ։ Կ'զգամ նա եւս՝
Որ մէկը կայ այս պալատ–բանտին մէջ
Աւար ընկած ձեր դաւաճանութեան ։
Ջի պալատական ամենայն կընճիռ

Սանդուղ մին է կրկնակ · մէկ կողմէն՝ սըխուր ,
Թեւերը կապված , աչվին պղտորած ,
Գլխակոր կ'ելլի վեր չարչարելին ·
Մխաէն՝ դահիճը : — Արդ՝ դուք էք դահիճն —
— Ո՛վ կրնայ ըլլալ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Օ՜հ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ես սանդուղը
Կը քաշեմ ի բաց , համային իսկ անդէն
Կու գայ թաւալ գլոր :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կ'երդնուամ · · ·

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Չեմ հաւատար ·
Եւ կ'ուզեմ՝ գոնէ աւրելու համար
Ձեր մեքենայքը , ոտքըս չը քաշել
Ա,յս գործին մէջէն : Գիտեմ՝ հօքրտրդի ,
Կարծղ էք հերիք , ճարպիկ բաւական՝
Երկու կամ երեք պաճուճապատանք (1)
Մէկ թելի վրայ կախելու չափ դուք :
Նահ , անոնց մէկին ալ ես եմ : Չեմ երթամ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Մըտիկ ըրէ · · ·

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Ա՜հ , ճարտասանութիւն :

---

(1) pantin.

Եա՛, իս կը ծախէք Ափրիկայ հէնից .
Եա՛, սուտ Սէզարներ կ'արուեստէք (1) մի հոս .
Եա՛, իմ անունըս կ'արատէք մի դուք :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Դիպուածՙ :

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Դիպուածՙ մի : Տխամարից տարէք
կըլցընել ձեր այդ ոսկէզօծ կլլտը (2) :
Երբէք ես դիպուած չեմ ըսեր աստր :
Բախտին քէն ըրէք՝ հնդս է իմ թէ ձեր
Խանգարին խորհուրդք : Ես վրկել կ'ուզեմ
Զորոնք ի կորուստ կը մատնէք դուք հոս :
Անունըս կ'ելլիմ կը պոռամ հիմա
Սա տանեաց վըրայ :

(*Կ'ելլէ պոպոռհանէն չենարանէն վրայ ու անկէ դուրս*
կը նայի :)

Ձիշտ . ահա կ'անցնին
Պատուհանին տակ բռնաւարք ոսանք :

(*Թեռը յողնըռան (3) ձըչեռէն դուրս կը հանէ և կը պա-*
պանէ պօռալով :)

Հմե :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (*պակասցեալ՝ ընտրել աստղերը : Ա.ռանձին :*)

Ինքըզինքը թէ որ դիտցընէ ,
Առէն մեր խորհուրդք :

(*Կը մտնէն ընդունարան պատրաստի տ'եպեռէն : Տօն Սա-*
լոմ ատապիկ վարտանօփ խոռվելու կը ըլլի : Տօն Սէզար
պատրաստին կը պինդ յողնական կերպով մը :)

---

(1) fabriquer. (2) pilule. – Էջՙ հլուէլու հա՛ռր ղինվածՙ հլուցչեղէ։ (3) barreaux.

Ը· ՏԵՍԻԼ

ՆՈՅՆԻՍ, ԴԱՏԱՐԱՐ ՄԸ, ԲՈՒՆԱՎԱՐՔ·

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ (*դատարկին*)

Անցուցէք սա ձեր
Առեղտրոց մէջ · · ·

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (*դատարկին ցոյցնելով ընկած Աբգար*)

Թէ աւտարիկ է
երեւելի դիմն այն Մաքեդօնացոց :

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ (*քնդատմտցեալ*)

Ինչպէ՞ս :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (*առանձին*)

Ամեն բան վաստրկած կ'ըլլամ
Թէ որ վաստրկիս երկուսն ու չորս ժամ :

(*դատարկին*)

Այս մարդ ցերեկով մտնել կը ժպրհի
Տուներ եւ թալլել · բռնեցէք սա գողն :

(*Բռնաւվարք օձիքէն կը քաշեն ընկած Աբգար :*)

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ (*ցայտագին կոպտած առ Տօն Սալոմն*)

Ծառան եմ ես ձեր , յանդիմանդն է այդ առաւ :

ԴԱՏԱՐԱՐՔ

Ո՞վ էր մեզ կանչօղն :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Եա ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Վայ անեքես ։

ԴԱՏԱՐԱՐԸ

Լռութիւն , նայինք · կարծեմ փաստ ունի ։

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

Բայց նոյն ինքն եմ ես տօն Սէզար Պաղմն ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ի՞նչ , տօն Սէզար մի ։ — Լօդիկը մէյ մը
Հաճեցէք նայիլ · ՍԱԼԻՍԹ մեծ գըրով
Գրված տի դանէք օճախքին նեռևեւ ։
Այդ լօդիկն ինչ նոր հման գողցաւ . . . —

(Բռնավարժ խոպիկ կը փաշէն կ'ատանուան լօդիկը և պա-
պարտըը 'ղանի կը փնէ ։)

ԴԱՏԱՐԱՐԸ

Ճիշտ է ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Կոնըկին այդ պարեզօտն ալ . . .

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ (ատանէն)

Ընդմիեամ Սալուեթ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (շարունակելով)

Ալեայ կոմսին է ,
Անկէ գողցված է . . . —

(Ցոյցնելով յախ ընկլանին եզբը քանված պճնանքշը [1] ։)

Ահա կնիքը ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ (ատաձին)

Կախարդեամբ իսկ է ։

ԴԱՏԱՐԱՐԸ (պճնանքշը ննելով)

Այո, ասասիկ

Երկ ոսկի բերդերն · · ·

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Եւ երկու կաթսայք ·

Ինուիքէզ, կռզման ։

(Տօն Սէլար յոտվելնէ գրպանէն կը յգէ փանէ մը կրճնակ ոսկի ։ Տօն Սոլտն կը ցոյցնէ գասպարբին ինչէս գրպանէը լցուն ըլլալը ։)

Պարկեշտ մարդիկներ
Կը կրճն մի այդքան բաւական վըրանին ։

ԴԱՏԱՐԱՐԸ (գլուխը վեր ընկվելով)

Հըմն ։

ՏՕՆ ՍԼՋԱՐ (ատաձին)

Բռնըվեցայ ։

(Բռնաւալտ կ'որոնէն գրպանէը և ըսպասինեբը կ'ատռնաւան ։)

ԲՈՆԱՎԱՐ ՄԸ (որոնելով ատ հանելով)

Ահա եւ թըղթեանք ։

---

(1) écusson.

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ոտանկին)

Անհոգ ալ մի ։ Վախ , այն հէք սիրագիրք
Մազապուր զերծեալ ցարդ իմ վըշտաց միջ ։

ԴԱՏԱՒՈՐԸ (անբաւականութիւնը ցոյնելով)

Նամակնե՞ր · · · ասա՛ ինչ , — զանազան գըրո՞վ · · ·

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (խորաքննութիւնը դէպ ի տալով անոր)

Բոլորն ալ ուղղեալ առ կոմսըն Ալպայ ։

ԴԱՏԱՒՈՐԸ

Այո՛ , ճշմարիտ ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ

Բայց · · ·

ԲՈՆԱՎԱՒՐԻ (անոր յետվերնելը կսպասելով)

Բռնըվերցուր ,

Ի՞նչ բարի պատահ ։

ԲՈՆԱՎԱՒՐ ՄԸ (ներս մտնելով՝ պոպոլարքին ։)

Մարդ մը կայ հոս տեղ
Դեռ նոր ըսպանված ։

ԴԱՐԱՒՈՐԸ

Ո՞վ է ըսպաներ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (յուսահատելով ըլլալ Սէզար)

Ահա ըսպանօղն ։

ՏՕՆ ՍԷԶԱՐ (ոտանկին)

Այդ մէկուսարան ալ ,
Ինչ յախուռնն գործ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

· Սուր մ՛ունէր ձեռքը
Նեղս մըտած առեն , եւ ահաւանիկ :

ԴԱՏԱՒՈՐԸ (աստիճանելով)

Արիւն : — Հերիք է :

(ատ պահ Սեղոտ)

Օ՜ն , ընկերը նայիմ
Սա մարդոց առջեւ :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Ա՛ս պահ Սեղոտ ՝ալոր քոռնավարժ քոռնէր կը պանին :)

Է՛յ Մաքալօպոս ,
Գիշեր բարի քեզ :

ՏՕՆ ՍԷՋԱՐ

(Քայլ տ՛ատանելով դէպ ի Սալոմի ու անոր երեսին
խիստ ու խոշոր նայուածով մը :)

Թո՛ւ , գարշելի՛ քեզ :

Ե. ՀԱՆԴԷՍ

—

ՎԱԳՐ ԵՒ ԱՌԻՒԾ

Նոյն ալեհեակ : Գիշեր է : Կառքիեղ մը կը վաճէ
ալեվանին վրայ :

Վարագոյրը քաշուելու՝ ուշ պէտս ջինակ է : Տեսակ մ'էր-
կայն ալ պատրաստեան կը ձգձգէ 'գիւր հագուստը :

Ա. ՏԵՍԻԼ

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ջինակ)

Աարեցաւ երազ : Տեսիլք ցընդուեցան :
Վերջ տուին անդոհք : Օրն ի բուն թափառ
Ոահից մէջ աստ անդ չերջեցայ 'աս դիպաց :
Յոյս մըտաւ սիրտըս : Հանդարտ եմ հիմա :
Գիշերվան պահուն բարուք կը խորհվի :
Չ'ըլլար չընկով գլուխն այնքան լի :
Այնքան ահարկու չեմ տեսներ ըսաուեր
Ես սա սեւաթոյր պատերուն վրեն .
Կահերն են չարված , բանվիք դրանց վրայ .
Մուներն հոն վերը կը ննջեն հանդիստ :
Հանդիստն արդարեւ կը տիրէ տան մէջ :

Ո՛հ , չը կայ իրաւ պատճառ խռովելու ։
Ամեն բան կարգին լաւ անօրինված է ։
Յոյժ հաւատարիմ է իմ մանկլաւիկ ·
Եւ ոճն կուռիտան՝ ապահով նեցուկ ,
Երբ խնդիրն էնար կը վերաբերի ։
Անանկ չ՚է , Ա՛ստուած , Աստուած իմ չ՚է մի
Թէ կրնամ օրհնել ըզ քեզ յաւիտեան ,
Թէ թողիր 'զիս ազգ էնար ժամանիլ ,
Թէ ինձ օգնեցիր՝ դու Աստուած բարի ,
Դու Աստուած արդար , պահել պահպանիլ
Զայն հրեշտակ անմեղ եւ 'ղդաւն ի դերեւ
Հանել Սալոմէայ · Թէ ալ չ՚ունէի էն՝
Ոչ երկիւղ ուսուէք՝ բնաբէ եւ ոչ վիշտ ·
Թէ զերծ է էնի իսպառ վըտանգէ ,
— Եւ Թէ կրնամ արդ ես մեռ ճաշակել ։

(Ծոցէն պզտիկ սրուակ մը կը հանէ ու սեղանին վրայ կը դնէ։)

Այո , ալ մեռիր հիմա՝ վճարդ դու
Եւ գլուխդ 'յանդունդ ։ Մեռիր դու որպէս
Կը մեռնին երբոր ոճիր մը քաւեն ։
Մեռիր այս տան մէջ՝ անարդ , մթու միջոկ
Եւ Թշուառական ։

(Իր աչք պատմառծանին առջեւը կը քանայ որոյ պահէն
հ'երեւայ այն ապահանդերջը 'ղոր կը կրէր առաջին
հանդէսին մէջ ։)

— Մեռիր հուսկ ապա
Ըսպասհանդերձիդ՝ պատանքիդ տակէն
Եւ մարմնոյդ կրպած ։ — Աստուած , եթէ այն
Դէպը պայ մեռած տեսնէ 'զիւր ըսպանդ ,

(Կոհ մը կը հրէ պատնիշելու[1] կերպով ըլլաձաուակ պատրաստել:)

Գէթ չը մանր թող առ ահռե[2] դառնէն:

(Դարձեալ կու գայ դէպ ի ձեղն:)

— Օ՛հ, մանկաւարիկը գըտած է անշուշտ
Ըզ ոսկ կուտիտան. դեռ առաւօտեան
Ուր չը կար ժամը:

(Աչքը պատուհէն կը պոկէ:)

— Իսկ իմ դատակնիք
Վճռած կտրած եմ, ու իմ տանջանքըս
Կը պատրաստեմ արդ. եւ ես իմ ձեռքովս
Իմ գլխիս վըրայ տէր սահարկեմ[3] արդ
Գերեզմանին ծանր այն կափարիչը:
Ինձ ուրախութիւն է գէթ մըտածելս՝
Թէ ոչ ոք հիմա կրնայ բան մ՛ընել:
Ընկճուած է անգարձ:

(Ականէն վըայ նայելով:)

Այլ իս կը սիրէր: —
Ինձի թող Աստուած ըլլայ օգնական.
Սիրտըս թուլնայ կոր:

(Կու լայ:)

Ա՜խ, ըզ մեզ հանդիսատ
Թողեր էին:

(Գլուխը յետ վերնոցն դէպ կը պահէ ու հեծկլտալուն օժ կու լայ:)

Ադրարիչ Աստուած:

(Գլուխը վեր կ՛առնու, և մոլորած պէս պատուհէն նայելով:)

---

(1) barricader. (2) horribie. (3) faire choir.

Սայ՛ ինձի ծախօղ մարդն ինձ կը հարցնէր՝
Ամառն քանի՛ն ենք ։ Չը գիտեմ ։ Ցաւ կայ
Գլխիս մէջ ։ Չար են մարդիկ ։ Կը մեռնիս ,
Սիրտ մը չը չարժիր ։ Դառն է ցաւ սրտիս . —
Էն՛ իս կը սիրէր ։ — Նայէ որ չ՛էր մարթ
Մէյ մ՛ալ ձեռք բերել անցեալէն բան մը ։ —
Ալ չը՛ սի տեսնեմ ես ՛գինքը մէյ մ՛ալ ։
Իր ձեռքն որ ձեռքիս մէջը սեղմեցի ,
Իր այն բերանն որ իմ ճակտիս դըպաւ . . .
— Հրեշտակ պաշտեցեմ , հէք իմ հրեշտակիկ , —
Ես պէտք է մեռնիմ , մեռնիմ յուսահատ ։
Իւր պատմուճանը որոյ չնորհաց բոյն
Էին ամեն ծալք , իւր ոտն որ հողիս
Կը հանէ ի թուռնա երբոր գայ անցնի ,
Իւր մէջքը ՛յորում կը հարբենայինն
Աչերս իմ չուար , իւր ժըպիտ , իւր ձայն . . .
Ալ չը՛ տի տեսնեմ երբեք մէյ մ՛ալ .
Ալ չը՛ տի լսեմ բարբառը մէյ մ՛ալ ։
— Կարելի են մի ատոնք վերջապէս ։
Երբէք ։

(Անյիս-ըներսէ կ՛երթեցինք յետոյ ուրիշ սրահներ, որոնց մէջ կային ուրիշ գործեր ։ Ամէնքն ալ կ՛երեւայ ճերմակներէ հագած՝ ըներսէն կիներ [1] ու որոյ կիներուն [2] սահէրուան վրայ նետված քսայ կը ըներ ՛ջաղ գոտիով երեսը ։ Չորսը խոշոր լապտեր մը ՛ջաղ կը տանէ գերդիմը ու շարժով կը դիմէ դէպ ի ուր Պէտս ։)

(1) mante. (2) capuchon.

Բ. ՏԵՍԻԼ

ՈՒՅ ՊԼԱՍ, ԹԱԳՈՒՀԻՆ.

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (*Նէրսա մպանէլսով*)

Տօն սէզար։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

(*Ասրսաֆէ շաբձմոմէ էսէյն պատանալով, ու հապճէպ գոյնէլով պապռաճանն ու կը ձաձկէ 'զէւր ապահանդէսէյը։*)

Ասառւած, նոյն լինքն է. —

Ընկաւ 'յորդայիդ։

(*Քաւէյը*)

Տիկին...

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ի՞նչ է աւտ',

Ա՛ւտ' լինչ ահաբեկ գոչւում է, Սէզար...

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ո՞վ ձեզ հոս կանչեց։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Գոռ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ե՛ս. — Քրոջ, ինչպէս։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Չեմէ լսաւցայ...

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (*Հեռ է հեռ*)

Շուտ լսէք նայիմ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Նամակ մը :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ինձ :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Չեր ձեռքի գըրով :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Հիմա գըլուխըս պատին կը վիշտեմ :
Երբէք չ'եմ գըրած առանց բան , անշուշտ :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Ծոցէն հանելով ներքին մը 'ըր կու պայ անոր :)

կարդացէք ուրեմն :

(Ու՛յ Պլաս կ'առնու ընդունելով ու պէտք է
կանչելը ձօնելով կը կարծէ :)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (կարդալով)

« Ահեղ վըտանգ մը
« կ'ըսպառնայ գլխուս : Թագուհիս միայն
« կրնայ 'զիս փրկել . . .

(Թղթած կը նայի նամակին վրայ երբ ալ կարնալով ալէն
ուրիշ պառնել :)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (Ձայն շարունակելով ու մատովը ցուցնե-
լով պոյն ու կը կարդայ :)

« Գալ 'զիս պառնելու
« Այս իրիկուն 'յիմ տուն , թէ ոչ՝ կորած եմ » :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (մատած ու կերկնէ ձայնով մը)

Ո՜հ , ինչ մառնութիւն . այդ ձեռագիրը :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (խոբտալը շարունակելով)

« Ծառուղեաց վարի դռնէն կը մտնէք
« Գիշերն եւ ըզ ձեզ մարդ չը ճանչնալով :
« Անձնուէր մէկը ձեզ դուռ կը բանայ » :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (առանձին)

Ելեր էր մաքէս իմ այդ ձեռագիրը :

(թաքստոցին՝ ահեղ յայնոց մը :)

Գընացէք աստի :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Կ'երթամ, ծօն Սէզար :
Ի՞նչ չար էք եղեր · ես ինչ ըրի որ :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Երկինք · ինչ ըրիք — կորնսաս դիմեցիք :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ի՞նչպէս :

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Չեմ կրնամ բացատրել · վախէք :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ա՛ր ըզգուշութիւն՝ տածուհի մ'նաեւ
Հոգացի ղըրկել ձեզի այս առտօտ · · ·

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Բայց կ'ըզգամ՝ Աստուած , որ ամեն բոպէ՝
Արիւնած սրտէ դուրս վազածի պէս ,
Կը հոսէ ձեր կեանք վէտ վէտ ու կ'երթայ :
Հեռացէք սրկէ :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (յանկարծ նոր քան մը դիպչեն եկածի պէս)

Սիրոյս երազած
Անձնըւիրումն ինձ կ'ազդէ՝ թէ հմուտ կայ
Զեզի պահ չարժամ, եւ թէ հեռակայ
Պահել իս կ'ուզէք ձեր վրտանդներէն։ —
Ուսաի կը կենամ. եկայ, չեմ երթամ։

ՌԻՑ ՊԼԱՍ

Ա՜հ, ինչ օրհնակ մըտածուա՜ Ա՜սուած,
Կենալ այս ժամուս եւ այսպիսի տեղ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ձեր ձեռագիրն է նամակը։ Ուսաի . . .

ՌԻՑ ՊԼԱՍ

(ընթերցո էրկնո վերցնելով յոտահոպոպելեամբ)

Բարերար Ասուած։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Իս հեռացնել է
Ձեր միտքը՝ պիտի։

ՌԻՑ ՊԼԱՍ (անոր ձեռքը բռնելով)

Համակրցիք մէյ մը։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Արդ կը դուշակեմ. առաջին պահուն
Գրեցիք մէյ մ'ինձի, իսկ այնուհետեւ . . .

ՌԻՑ ՊԼԱՍ

Զը գրեցի կ'ըսեմ։ Դէշ եմ ես։ Փախիր։
Այլ դու ինքիրենդ՝ ողորմ մանկուհի,

Ֆեզ ծուղակին մէջ բռնեա կար բռնի ։
Բայց եւ իրաւ է՝ զըժոխք ամենուսաո
Ֆեզ կը պաշարէ ։ Ֆեզ համոզելու
Բան մը չը կրնամ–ու գանել ուրեմն ։
Ի՛ս մըտիկ ըրէ , հասկըցիր մէյ մը՝
Ես քեզ կը սիրեմ , եւ ուրքան՝ գիտես ։
Միտքըդ զերծելու համար այդ բանէն
Զոր կ՝երեւակէ՝ սիրտըս կ՝ուզէի
Խըլեր սա կուրծքէս ու առջիդ դընել ։
Ո՛հ , քեզ կը սիրեմ ։ Գընա ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Տօն Սէզար · · ·

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ո՛հ , գընա կ՝ըսեմ ։ — Սակայն միտս եկաւ ,
Ֆեզի դուռ քացօղ մը չ՝եղաւ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Եղաւ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Սադայէլ · ով էր ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Դիմակով մէկը՝
Պատին տակ պահված ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Դիմակով էր ան ·
Ի՞նչ ըսաւ այդ մարդ · քարձրահասակ էր ·
Այդ մարդը՝ ով է ։ Բայց խօսէ նայիմ ,
Կ՝ըսպասեմ ։

(Աբտաղքեսը և դիմակատուը մարդ մը խօսքի պատճէն
կ'էրբեսայ :)

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՄԱՐԴԸ

Ե՛ս եմ :

(Դիմակը վար կ'առնուա : Տօն Սալուոմն է : Թագուհին և
Ուշ Պլաս՝ ան ու պուդէ մը կը ճանչնան ՚ղանէ :)

Գ· ՏԵՍԻԼ

ՆՈՅՆՊ, ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

ՈՒՇ ՊԼԱՍ

Ա՛հ, — վախէք, տիկին :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ալ չիք ժամանակ : Նէօպուրկայ տիկինն
Ա՛լ չ՚է յայտնուէ թագուհի Սպանիոյ :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (արհաւրօք և սպոնէլով)

Տօն Սալո՛մի :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցոյցնելով ԸՂՈՒՇ ՊԼԱՍ)

Ընդ միշտ ընկերուհին էք
Ալ դուք այս մարդոյն :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ատուածմ մեծ, իրաւ՝
Որոգայթ մըն է : Եւ տօն Սէզար . . .

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (յոտատիպ)

Ա՜հ ,

Ի՜նչ ըրիք , տիկին , քիւր եղուկ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (յամբոխայլ ձբյնեալով ընգդուհւոյն)

Ձեռքս է ։ —

Բայց հեզ ու խօսիմ եւ ոչ անհաճոյ
Վեհափառութեանդ , զի չ՚ունիմ զայրոյթ ։
Ձեզ կը պատեմ հոս՝ — մէտ դըրէք խօսքիս ,
Շշընկոց չ՚ընենք , — տօն Սէզարայ հետ
Մինակ , կէս գիշեր , իր սենեկին մէջ ։
Այս եղելութիւն՝ — դէխոյէ մ՚համար , —
Թէ հրատարակվի , — մինակ կը բաւէ
Խըզել ի Հըռոմ կապն ամուսնական ։
Վեհաշնորհ Պապին չուտով կ՚իմացվի ,
Բայց զիջողութեամբ մարթ է խափանել
Ձիրօդութիւնը , կրնայ ամեն բան
Ի ծածուկ մընալ ։

(Գըպանէն գալարած մագաղմն ալ կը հանէ , կը քանայ
ու ընգդուհւոյն կը ներկայացնէ ։)

Ըատրապրեցէք
Սա նամակն ուղղեալ առ տէր մեր արքայ ։
Մեծ կապարճակրին ձեռամբ տալ կու տամ
Մեծ նօտարին ձեռք ։ Յետոյ՝ — կառք մը կայ՝
Ուր դրի չատ ոսկի ,

(Դուրսը ցոցնելով մագով)

Հունտ պատրաստի ։ —

Մեկնեցէք գնացէք իսկոյն երկուքդ ալ ։
Ես կ՚օգնեմ ձեզի ։ կրնաք աներկիւղ
Թօլէտայ ճամբով Ալքանթարայէն

Բօթթուկալ անցնիլ ։ Գնացէք ուր ուզէք ,
Անտարբեր է մեզ , մենք այլ կը դոցենք ։ —
Հնազանդեցէք դուք · երդում կ՚ընեմ որ
Ինչ զատ ոչ ոք պիտէ այս պահուս
Զեղչութիւնը ։ Իսկ թէ որ մերժէք ,
Մատիտ վաղն առւօտ բոլորն ալ պիտէ ։
Բորքոքիլ զուր է · ափիս մէջ էք դուք ։

(Յօնկնելով սեղանն այլ վրայ կայ գրչատան մը ։)

Աւասիկ դրբիչ , դրչաման՝ տիկին ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ըզգեցանելով՝ ակռաները վրայ ընկնելով)

Իւր ճանկերն մէջն եմ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ուրիշ բան ձեռնէ
Չեմ ուզեր միայն ՚զայդ հաւանութիւնն
Որ թագաւորին մատուցանեմ ՚զանի ։

(Յաչեն ուշ պլասայ՝ որ անշարժ սկսան մարկի կ՚ընէ
նէքը շանխահարելու ։)

Դու թոզ բարեկամ ու ձայն մի հաներ ·
Քու երջանկութիւնդ պատրաստեմ կոր ես ։

(Ընտրուհոյն)

Ըսատրազրեցէք ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (դողալով , ոտանկեն)

Ի՞նչ ընեմ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(ակռաները դրչենալով ու գրիչ մը ներկայացնելով ենոր ։)

Տէր նա ,
Ի՞նչ կ՚արժէ թագ մը ։ Եւ երջանկութիւն

Անձին կը չահիք թէ 'զպահ կորսունէք ։
Իմ օրեանքս ամեն դուրան են մընացած ։
Հոս անցածներէն գլուցօզ մարդ չը կայ ։
Այս ամենը մեր երեքնուս մէջ է ։

(Գրնէն ենոր մոտվընուն ձեզը խօսիլ փորձելով, և
ենէ ո՛չ եաթ կը հրէ ո՛չ ալ կը քաշէ ։)

Է՛յ, կեանքը աւանկ ։

(Թաղուհին՝ վարանելով ու մոլորելով՝ անոր երեսը
կը նայի անդիսուելուվը)

Թէ չ'ըստրապրէք,
Պուք ձեզի ինքնին կրնաք հարուածը ։
Գայթակղութիւն մեծ, արգելքն ի վանք ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (ընկճեալ)

Ո՛վ Աստուած ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ցոյցնելով ընդունելու պատը)

Սէզար ըզ ձեզ կը սիրէ ։
Ձեզի արժան է ։ Պատուիս վրայ կ'ըսեմ՝
Խիստ մեծ տոհմէ է, իշխան մը գրեթէ ։
Սեպուհ մ'որ ունի աշտարակ ընդ դարն
Եւ դիւրն ապարակ ։ Օրմէտոյ դուքս է,
Պազան, նաեւ իսկ Ըսպանիոյ աւագ ։ ։ ։

(Մոգոպլինը վրայ կը հրէ ընգուհոյն ձեռքը. էնէ շուտ-
եալ ու պոպոլոն կոբեր կը պատրաստվի ըսպասելու։)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (էջը ընդոստ գալով)

Ուշ Պլաս է անուշս, եւ ծառայ մըն եմ ։

(Իջելով ընգուհոյն ձեռքէն գրնէն ու մոգոպլինը
'ղալ կը պատրաստի ։)

Մի ըստրտպրէք , տիկին : — Վերջապէս : — Խեղդըվէի կոր :

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ի՞նչ կ'ըսէ Սէզար ,

ՈՒԻՅ ՊԼԱՍ (պապտռտծանը վրայէն վար ձգելով ա-
պահանջէյնին էրէնռալով, ատառնչ ատրբէ :)

Կ'ըսեմ թէ՝ Ուիյ Պլաս է իմ անունըս ,
Եւ ես այս մարդոյն ըսպասաւորն եմ :

(Տօն Սալոմեայ դառնալով)

Կ'ըսեմ թէ՝ հերիք այսքան մտանութիւն ,
Եւ թէ՝ չեմ ուզեր իմ երջանկութիւն , —
Շընորհ (1) : — Ա՛հ , ի զուր խօսեցաք ինձի
Դուք ականճս ի վար : — Կ'ըսեմ թէ՝ ժամ է
Արդէն որ ես ես զարթնում վերջապէս ,
Թէպէտ ամենուսա կամ պարսաւանդեալ
Այն ձեր քաղցեալի խարդաւանաց մէջ ,
Եւ թէ՝ ալ ասկէ անդին չըլ տ'երթամ ,
Եւ թէ՝ մենք մեզի երկուքնիս , տէր իմ ,
Գարչ միաանութիւն մը կը գոյացնենք .
Ես հպարտանս ունիմ ըսպասաւորին ,
Եւ դուք՝ ըզ հոգին :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (ընգուհոյն՝ պաղ ձեւով)

Իրաւ այս մարդն իմ
Ըսպասաւորս է :

(Ուիյ Պլասայ՝ պէրսէկան ձեւով)

Մի եւրա բաւ մը :

---

(1) merci.

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (Զբ պիմանալով վերջապէս՝ յուսահատական
գուչեան տ'ալբնէկելով և ինովին ուրեմով :)

Ամպամբ երկինք :

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (շարունակելով)

Միայն՝ խիստ շուտ խոտելու :

(թեւերը կուրծքին վրայ կը ծեփէ ու ինչ կը կանգնի ,
սրտատեան յայնով մը :)

Էյ հիմա ըսէնք , բանանք բերանիս :
Ինչ ալյմի , այլ հերիք այսչափով վրէժը
Առեալ բաւական՝ ոխերս յարեցաւ :

(Ընդոհոյն)

Հաւնեցայք հիմա : Ա՛հ , ինչ գեղեցիկ
Նիւթ քահքահական Մաորիտայ համար :
Ա՛հ , իս պաշտօնանկ (1) ըրիք դուք , չ'է սի .
Ես ձեզ գահընկէց (2) կ'ընեմ՝ ոխ՝ հիմա :
Ա՛հ , իս աքսորել միայն կրցաք դուք .
Ես ձեզ կ'վաընտեմ՝ ոխ՝ ու կը պարծիմ :
Ա՛հ , դուք ինծի կին ձեր ըսպասուհին
Առաջարկեցիք .

(Խոհուն կը ձեձապէ)

Իսկ ձեզմէ ես իմ
Ըսպասուհիս տուի հրամանել :
Կրնաք նաեւ իսկ կարգվիլ անոր հետ ,
Անշուշտ , զի մերձ է արքային վախճան : —
Իւր սիրտը կ'ըլլայ ձեզմի գոնձ ամբառ :

(կը ձեձապէ)

Ի գուր չէք ըլլար ըրած ՝զանխ գուքս ,
Գուք ալ գքսուհի կ'ըլլաք վերջապէս :

---

(1) destitué. (2) détroné.

(պղտանելը կը ցրտի)

Ա՜հ, իս վշտերկիր, խայտառակ ըրիք,
Ամէն տակ տուք ու հանդիստ գնացեր
Կը ննջէիք դուք՝ ձեզի խեղդ ըզ ձեզ։

(Ջայլ խօսած ատեն՝ Ուլայ Պլաս գնաց խոտի պրտած նիֆը
տղէն. յետոյ յանկարծակի տ'եկաւ խրեներն մօրեցաւ՝
առի՛ր ինդը զը պեռանելով։ Յորժամ պօն Սալտոն խօսէը
կ'աւարտի՝ ապելտան յոխորտ ալէը շէշտելով ընտքուհոյն
վրայ որ է դէտ պարչած է, յայնժամ Ուլայ Պլաս մարէքեն առաջն
էրախտակելն կը քաշէ ու յանկարծ ի՛զանի ընտքով կը տաշէ։)

ՈՒԼԱՅ ՊԼԱՍ

(Տօն Սալտոյ առաջը ձեռքը, ահագին կերպով ու յայնով։)

Թշնամանեցիք կարծեմ ձեր դշխոյն։

(Տօն Սալտոն խոհոյն պէտ է պառաջը կը վազէ։
Ուլայ Պլաս անոր առջեւը կը կոխէ։)

— Օ՜, մի այդ կողմը վազէք վայրապարո՛,
Շաւուց ես արդէն նիզակը դըրած եմ։ —
Մարքի, Սաղայէլ ցարդ քեզ պաշտպանեց,
Բայց եթէ կ'ուզէ կորզել քեզ ձեռքէս՝
Հիմա թող ելլի երեւնայ դէմըս։
— Կարդն իմս է. — 'զօձն ուր ուրեք հանդիպի
Մարդ կը ջախջախէ։ — Ոչ ոք կրնայ ներս
Մանել, ոչ մարդիկդ եւ ոչ իսկ դըժոխք։
Ըզ քեզ վրիվրեցին յորսայս ի գետին
Բռներ եմ վակժոյժ՝ ճնշեալ անողոք
Ես իմ սա երկաթ գարշապարիս տակ։ —

(Ընտքուհոյն)

— Այս մարդը՝ տիկին, ձեզի ըրեանէ

Իշխէր կոր խօսիլ ։ Բացատրեմ ձեզի ։
Ատոր քով հոգի չ՚ք ամենևին ,
Հրէշ մըն է ։ Երէկ՝ իր ծիծաղներով
Իս հեզձամըղձուկ ճայթեցընէր կոր ։
Սիրտս ըրաւ ճըմլիկ ճըղմիկ ըստ հաճոյս ։
Ինծի պատուհան մը գոցել տուաւ ։
Ձեռքը մարտիրոս չարչըրվէի կոր ։
Պաղատանք , արցունք , չ՚եմ կրնար ըսել ։

(Տարբերակ)

Պահ մ՚առաջ հոսա ձեր տրտունջներով
Ո՛ւմ կը համբէիք ։ Ձի տի պատահան
Տամ ձեր պատճառաց , նա եւ իսկ — առնք
Ես չը հասկըցայ ։ — Ա՛յ , թշուառական ,
Կը համարձակիք դուք — ձեր թագուհին՝
Պաշտելի կին մը , կը համարձակիք
Նախատել ՚զէնի երբեր ես հոս եմ ։ —
Կը զարմանամ ես իրաւ այն խելքին
Խելացի կարծուած ձեզի պէս մարդուն ,
Որ մտքէ կ՚անցնէք թէ ես անբարքոտ
Տի կենամ նայիմ որ ընէք դուք ՚զայդ ։ —
Իս նայեցէք տխուր , երբեր մանուիչ մը՝
Խաւարաչքերվիկ օճապըտոյտ մը՝
Ո՛րն որ եւ ըլլայ իր չերվանակը ,
Անուր ու ճիւաղ ոճիր մը գործէ ,
Ամեն մարդ՝ գոհիկ թէ աղնըւական ,
Ունի իրաւունք՝ իր ճամբին վերայ ,
Գալ թ՚քնել անոր իր դատակնիքը
Երեսն ի վեր վար , ու առնուլ սուր մը ,
Սակուր մը , դանակ . . . — Ատուածդ Ատուածդ իմ ,
Եղայ ապաստար , դահիճ ըլլամ ինչ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Չը տէ մանչիք ա՛յարիւն այդ մարդուն։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Դաւն է ինձ՝ տիկին, ձեր ներկայութեան
կատարել պաշտօնս. այլ այս տեղ հարկ է
հեղձնուլ այս գործը։

(կը մղէ ըղձօն Սալոմէ պէպ է խոյզը։)

Եւս բերնէս՝ տիար,
Մատիք անդր ինձ պատճառ ալօթիւ՝ վաստաճ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

Ընդհանութիւն է։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Իրաւ մի կ՛ըսես։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Ձինուխ, և կապտոյն հայուածք մը նետելով շուրջը։)

Սա պատերազմն վրայ չէք եւ ոչ մէկ գիտնք։

(ՈՒՅ ՊԼԱՍԻ)

Սուաքր մը գոնէ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Մարդի, կատակ է։
Տէր իմ, ես միթէ ոտանաւոր եմ մի։
Մէնաճարտ, ճն անդր. ձեր որեանց մէկն եմ,
Ան որ ըրտւսպ չոկէն՝ կարմիր կամ սպիտ
Շերտեալ հագուստով, անարդ եւ նկուն
Ձիք արարած մը՝ զոր դուք կը ծեծէք
Փետուէք անխընայ, — եւ որ կ՛ըսպաննէք։

Այո՛ ու ապանեմ ըզ քեզ չարաչար՝
Վըտեմափայլ տէր , կը լսես յըստակ ,
Իբրեւ անանձուն , զազիր , պարշելի ,
Վատ արարած մը , իբրեւ չմն սատակ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Թողուբթիւն անոր ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (թագաւորոյն կ՚ուպղէ խօսքը , բռնելով ըզպօճ Սալոսի օձէքէն ։)

Տիկին , հոս անձիւր
Անձամբ կը լուծէ ՚զիւր ոխն ու վըրէժ ։
Ալ չ՚է կարեւի որ դէշն ազատի
Չեռամբ հրեշտակին ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (է ձառնը ՚ԻՀԵԼ)

Գըթութիւն անոր ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ (կանչելով)

Օգնութիւն , հասէք , մարդասպանութիւն ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ՙուրը վեր վերցնելով)

Շընչեա կոր դեռ , պիղծ ։

ՏՕՆ ՍԱԼԻՍԹ

(Ապտակով ՈՒՅ ՊԼԱՍՈՅ վրայ ձեռվելով ։)

Անպատուա կը մեռնիս ,
Սադայէլ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (՚ղանկ մղելով խօսքին դէմ)

Պատժուիլ կը մեռնիս ։

(Կ՛անէբե՛ւ խոցքն ըէՀ ոբոյ պոո՛ւբ կԷ գոյժէ վբանքն :)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Մինակ ծնօցած , կէսօրէ ընկնելով ալեւոքն վբայ :)

Երկմինք :

(Պահ լռութիւն : Յետոյ ուշ պլաա կոա գայ նէբա՝ գոռնալիակ , սրտանց սոսկի :)

Գ· ՏԷՍԻԼ

ԹԱԳՈՒՀԻՆ , ՈՒՅ ՊԼԱՍ

(Ուշ պլաա գռանգաւէլով էանի մը էայլ կ՛սրանօա պէէպ է ընգգուհին ոբ ծնօցէբ է անշարժ սա ընդքաժ սոսկաժ . յետոյ երկօա ձնկան վբայ կ՛ընկնէ՝ ակընկոբ , որպէս ըէ չէբ համարձակէբ ամբաստանալ ոչխին մինչեւ ցբ ընգգուհին :)

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (ձանբ սա ցած ձայնով)

Արդ պէտք է՝ ամէնքին , ձեզ խոստովանիմ :
— Չէ ոմ մեղաւոր : — Անկեղծ կը խօսիմ .
Չ'եմ ես յանցաւոր ձեր կարծածին չափ :
Կ'ըզգամ՝ ինչպէս որ կը սեանէք եւ դուք ,
Իմ խաբէութիւնս որքան սոսկալի
Տ'երեւնայ ձեզի . . . Դիւրին չ'է պատմել :

Բայց սակայն քնաւին հոգիս չ'է վաստիար ։
Ուղիղ եմ ի քնէ ։ — Սէրն իս մոլորուց ։
Չեմ 'զիս պաշտպանեմ , գիտեմ լաւ՝ պէտք էր
Ձար մը գտնէի ։ Մեղքը գործած է ։
— Սակայն ճշմարիտ՝ տեսիք հա՝ որքան
Սիրեցի ես Ձեզ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Տիար . . .

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (Դիշտ է Ձոանը)

Մի երկընչիք ·

Չի տի մերձենամ ։ Կեա առ կեա ամեն
Եղածն ըսեմ Ձեր վեհափառութեան ։
Ո՛հ , հաւատացէք ինձ , հոգիս չ'էր վաստիար ։ —
Օրն ի բուն այսօր վազեցի թափառ
Դաղքին մէջ ասդին անդին խեղդի պէս ։
Շատ տեղ ալ մարդիկ ինծի նայեցան ։
Այն Ձեր հաստատած հիւանդատան քով
Ձասպաղ ըզգացի՝ ցնորիցըս միջեւ ,
Աչխարհիկ կին մը որ անբարբառիկ
Կը սրբէր ճակտէս իջած քրտինքը ։
Գըթացէք ինծի , պատուի կոր սիրտըս ,
Ասուած ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ի՞նչ կ'ուզէք ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (Յեռվին դիտելով)

Ներում ինձ , տիկին ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Երթէք ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Երթէք ։

(Կ՚ելլէ ու՝ յաջրափայլ դէպ ի սեղանը կ՚երթայ ։)

Ո՞չ երթէք ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ո՛չ, երթէք ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (Սեղանէն վերայէն կ՚առնու սրտաճկը շրխանոցը կը փաթթէ և ջիկ ուժգով կը պարպէ՛ զանէ ։)

Մարէ, բոց տըխուր, մարէ ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (Երկերով ու անոր վազելով)

Ի՞նչ կ՚ընէ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (սրտաճկը պեղը դնելով)

Ոչինչ ։ Վերջացան վիշտերըս ։ Ոչինչ ։
Կ՚անիծէք դուք զիս, կ՚օրհնեմ ես ըզ ձեզ ։
Աստղիկ եղածն, աս՛ է ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ (պակասցեալ)

Տօն Սէզար ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Երբոր կը խորհիմ՝ հէք հրեշտակ, թէ՛ զիս
Սիրեցէք երբեմն ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ի՞նչ այդ օշարակ

Օտար ։ Ի՞նչ ըրիք ։ Խօսէ, ուր լինծի
Պատահիան, Սէզար, կը նեղուիմ քեզի,
Կը սիրեմ ըզ քեզ, կը հաւատամ քեզի ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Ուշ պլաս է անուշնա ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(քաղաքներովը ՝ջանի պարսրեըվ)

Ո՞ւշ պլաս , կը նեըրեմ
Չեզի եա , բայց դուք ինչ ՝ըրիք հոդ ։ Խօսէք ,
Հրամեմ կոր քեզի , լսենա կոր Ո՞ւշ Պլաս ։
Թոյն չ՝է հա այդ ժանտ ըմպելիքն՝ ըսէ ։

ՈՒՅ ՊԼԱՍ

Հա , թոյն է , այլ իմ սիրտըս ցընծուն է ։

(Գլուխ կ՝ընալով ըշխատուհին արտօնուածը
և աչքին երկնո+ վերցնելով ։)

Շնորհէ , Ըէն անեղ , արդար վեհապոյն ,
Որ հէք սա ծառայն օրհնէ սա դշխոյն ·
Զի մըխիթարեց սիրտ խաչեցելոյս ,
Ի կեանս՝ իւր սիրուհի · գըթութիւն՝ ի մահուս ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Թոյն մի , Ըէն անեղ , ոհ , ես մեռուցի ·
Մեռնիմ արեւուդ , կը սիրեմ ես քեզ ։
Թէ որ նեըրէի · · ·

ՈՒՅ ՊԼԱՍ (Ընդհատելով)

Նոյնը կ՝ընէի ։

(Ձայնը կը մարի ։ Թագուհին ՝ջանի իր բոպիկ
վրայ քաշելու կը ջանի ։)

Ա՛լ չէր կրնայի ապրիլ ես ։ — Առէն ։

(փոխում ցոյցնելով)

Ահ փախչիք սրկէ : — Ամէն բան ծածուկ
Տի մնայ : — Մեռնիմ կոր :

(Կ՚ընդնէ)

ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Անոր մարմնոյն վրայ նէթվելով լալագին հառաչանօք)

Վա՛յ ինձ, ուր պիտի :

ՌՒԻՑ ՊԼԱՍ

(Ու դառնէր կոր, կ՚արդելուցնայ ընթացողն կոչելը
և իր անուանն ինոր քրնէն արտասանել :)

Շրնորհ :

(Կ՚ընդնէ վարագոյրը :)

ՎԵՐՋ

ԻՂՋ ԹԱՐԳՄԱՆՉԻՆ

Լուսաբեռ դարուս մէջ ու՛ր կ՚ապրինք՝ ժողովրդային կրթա-թեան ապա- և բնա-բաւութեան միջոցն է թատրը. չափահասից պակաց մը՝ ու՛ր հրահանգը ծպտեալ է զուարճութեան ակնախըտիղ քօղին տակ: Թատրասէրին բարձրէն՝ իբր քարտաւազէ մը՝ հեշտ կարկաջմամբ կ՚իջնի ցիր ու ցան գեանոպարկին վրայ ալեակն խմնատից, որ կը բերէ՝ բարոյական դաս, կենցաղօգուտ խրատ, գրական ու գեղարուեստական ճաշակ. ուստ անձնուր հանդիսական կ՚առնու իր մնան ու կը տանի կը ծաւալէ իր ընտանեաց ծոցը: Այսպէս ըմբռնեալ թատրայնն զբօսանաց նպատակը, ուրախութեամբ կը տեսնենք ազգայնոց այս մնասին նոր արթընցած ախրը: Փա՛ռք այն ազգասիրաց որ սոյն գործմանէ շարժեալ՝ պաշտպան և ձեռնընտու կը հանդիսանան թատրական հաստատութեանց: Երանի՛ թէ ազգային Վարչութիւնն ալ ուզենար յօգուտ վարել ընդհանուր դաստիարակութեան այս հզօր օժանդակը:

Սոյն այս կրթարար նպատակին փոքր ինչ ծառայած ըլլալու առնչն է որ արուեցաւ մեզ ձեռնարկել այս թարգմանութեան, և ճակատել մեր տկարութիւնը երկու լեզուաց դժարութեանցն յանդիման: Մեր գործածած գրական ոճը՝ զոր անբատպելւոյն կարծելէ շատ հեռի ենք, գիտենք ազէկ շատ ունի քննադատներ, մանաւանդ հայկաբանից խումբ մը և իրենց կուսակիցները, որք գրաքառէն առնելով միշտ փաստերնին զարշհարհատրը կ՚անդամանեն, և որք՝ իբր թէ հնոյ ճաշակ ճակացեալ այս արդի լեզուն ժխտումն է հնոյն կամ հայկաբանութեան սպանիչը, և իբր թէ մի և նոյն հայ ցեղին բարբառը չէ, չեն կրնար հաշտ աչօք տեսանել արմենաբանութեան աշխարհակալութիւնքը, և ուրանալ իսկ կ՚ուզեն զանի: Ատոնց բանելիք չունինք. մեր յոյսը՝ այդպիսեաց ընդունել տալ չէ մեր գրութիւնը: Կը յարգենք քննադատելու իրաւունքնին, յարգեն թող գրելու ազատութիւննիս: Բանաւոր փառք մը միշտ հաշակելու է, փոյթ չէ եթէ ներկան չընդունի զանի. ապագան կեցած է, ժամանակին կիրթիլ ուռխտագաշարումներէ ազատ՝ կու տայ իր վճիռը:

Մենք համոզեալ ենք առ ճշմարտութեան. — ժողովուրդի մը համար չիք յառաջադիմութիւն՝ թէ բարոյական և թէ նիւթական՝ առանց մնայնի միակութեան, չիք մնայնի

մշակութիւն առանց գրականութեան, և գրականութիւնն ԱՄՈՒՏ է ուր որ ժողովուրդ և գրականք մի և նոյն լեզուով չեն խօսիր, կամ՝ որ նոյն է՝ գրականք մարց խօսած լեզուով չեն գրեր: Մեծ է զօրութիւն մայրենի լեզուին, զի մարք են մարդկային լեզուաց իրենէ ուսուցիչները. էնոնցմէ կը ծնի լեզուին ոգին, և գրականացմէ կ'առնու իր զարդն ու հարբուսուութիւնը: Ըսա մեզ՝ ազգի մ' ընկերական վիճակը զոյգ կ'ընթանայ իր գրական վիճակին հետ, անանկ որ՝ գրականութիւնն ամեն ուժգ ստուիճանացոյց կրնայ նկատվիլ ընդհանուր յառաջադիմութեան: Խորին է այս համոզումնիս. ուստի և մեր խարխափանքը ռամիկ լեզուին մէջ՝ ժողովրդային գրականութեան մը գալուստն աճապարելու եռանդն է, և ոչ յաւակնութիւնը: Արդէն ըսած ենք, նոր գրիչներէն կ'ապասենք մենք և նորակիրթ մայրերէն՝ որ դպրոցներէ ելլելու վրայ են, այս գրական յեղափոխութեան պատկումը, որ տի հանդիսանայ արմենագանութեան այսինք մեր գործնական լեզուին գրականօրէն մշակմանն ու աշխարհօրէն ճաւալմանը: — Չնա է մեր յոյսը, բոլոր մեր ակնկալիքը. զի հաւատ ունինք ապագային, զի հաւատ ունինք յառաջադիմութեան:

Իսկ գալով մեր առօրեայ ընդդիմադրանքից, կը մխիթարվինք տեսնելով թէ մեր թարգմանած հեղինակն ալ իր գրական նոր ոճին համար քիչ չը դատափետվեցաւ, բայց վերջապէս յաղթանակեց իր դպրոցը: Անապարծութիւն չը մեկնվի՛ ըսածնիս. մեզ ճանաչող ամենուն հետ մենք ալ գիտենք մեր հիւլէական ոչընչութիւնը այնպիսի հեղինակի մը տիեզերահռչակ տաղանդին առջեւ. բայց ներվի՛ մեզի մի և նոյն զգացմամբ յիշել հոս ի ճահ՝ նոյնանման պարագայէ ներշնչեալ այն անանուն քերթօղին սա քանի մը տողերը, 'զոր մեր մտերիմներէն մէկը՝ գեղատուռէ սիրահար՝ գեղեցիկ թարգմանած է. —

« Բառ մ'ալ, եղբայրք, — և կը գոցեմ յաւիտեան
« Ա.յսուհետեւ մըտացս օտար այս մտաւոն:
« Չը՛ տի լըսեմ մարդիկ ինչ որ ալ ըսեն:
« Աղբեր ինչ փոյթ ջըրերն իր ափ կը վազեն:
« Եւ ինչ փոյթ ինձ՝ ընդ ապագայն յառելոյս՝
« Թէ խամրաշունչ հոնձ այն աշնան ընդ որ կոյս
« Կ'անցնի կ'երթայ, բարձեալ ի թեւս իւր Ներեր
« Թէ գօս սերնեւ Թէ քերթօղին հէք տողեր: »

(ԱՇՆԱՆ ՏԵՐԵՒԻՄ)

Բէյրութ, 5 Հնձոր 1873. Ռ.

Գին — կէս մեճիտ

5053
5054
5055

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0001220
ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0001219
ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0001218